Riksdagens protokoll
1990/91:131

Torsdagen den 13 juni

Kl. 9.00–17.12

---

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 7 juni.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1990/91:199 till socialutskottet

3 § Ändring av anslagsbeloppet till Lokala och individuella linjer samt fristående kurser

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU22 Ändring av anslagsbeloppet till Lokala och individuella linjer samt fristående kurser.

Kammaren biföll utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Postens bankverksamhet

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU39 Postens bankverksamhet.

Kammaren biföll talmannens förslag om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU42 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll talmannens förslag om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Den ekonomiska politiken m.m.

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU30 Den ekonomiska politiken och slutlig budgetreglering för budgetåret 1991/92 (prop. 1990/91:150 delvis och 1990/91:100 delvis).

Anf. 1 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! I årets kompletteringsproposition syns inte skymten av den tredje vägen. Det är inte så konstigt. Socialdemokraternas felaktiga vägval efter återkomsten till regeringsmakten 1982 har fått Sverige att snabbt halka efter jämförbara länder. Vårt lands ekonomi uppvisar nu ett ovanligt väl utvecklat fall av den tvinsot som brukar kallas stagflation. Tillväxten uteblir under hela treårsperioden 1990–1992, samtidigt som inflationen fortfarande ligger över 10 % i årstakt.

Vad som förekommer i den reviderade finansplanen är däremot ett intenstivt spanande efter vad som kan tolkas som en förändring till det bättre. Finansministern tycker sig se vändpunkter litet varstans. Ibland blir längtan efter ljusglimtar så stark att den önskade utvecklingen beskrivs som redan uppnådd.

Vad den internationella utvecklingen beträffar kan jag hålla med om att nedgången bör kunna bli både lindrig och kort. Det är inte omöjligt att den amerikanska ekonomin, som tidigt drabbades av recession, hinner vända uppåt före årets slut.

Men förbättringen torde bli förhållandevis långsam med hänsyn till att varken inflationstakt eller räntenivå pressats ned så långt som normalt i en avmattning och till att skuldsättningen dessutom är ovanligt stor hos både företag och hushåll. Samtidigt kan den senare inledda konjunkturförsvagningen i Tyskland och andra kontinentala länder väntas fortsätta.

Finansministern tycks föreställa sig att bara för att nedgången slog till tidigt även i Sverige, så kommer vårt land att höra till de första att ta sig ur den. Men här finns ingen automatik. Allt talar för att den svaghetsperiod Sverige nu är inne i blir både längre och djupare än på andra håll. Det sammanhänger med att det rör sig om inte bara en konjunkturdämpning av vanligt snitt, utan dessutom en strukturkris. I skydd av den stora devalveringen och den draghjälp utifrån som under 1980-talet följde på de stora industriländernas omläggning av den ekonomiska politiken i marknadsliberal riktning har socialdemokraterna länge kunnat undvika att ta itu med de strukturfel som högskattepolitiken och den offentliga utgiftsexpansionen har framkallat i vårt land.

Konsekvenserna är tydliga för alla som vill se dem. Sverige ligger fast förankrat i den internationella tillväxtligans botten. Även om produktionen skulle öka med uppemot 1 % nästa år, kommer resursutnyttjandet att minska. Rekordhöga varselsiffror ger en försmak av vad som är att vänta. Enligt Handelsbankens ekonomer som reviderade sina siffror nyligen leder regeringens politik till att arbetslösheten blir 3 % i år för att nästa år stiga till 5 % i genomsnitt. Det är tal av en för vårt land i modern tid okänd storlek, och dit har alltså den tredje vägens politik fört oss. Jag måste fråga Hans Gustafsson och Allan Larsson: Hur kan ni kalla detta för rätt väg?

Mot bakgrund av det försämrade arbetsmarknadsläget är det inget annat att vänta än att takten i lönestegringen avtar. Det är naturligtvis alldeles vilseledande, när finansministern helt tillskriver denna effekt Rehnberg-gruppens i och för sig behjärtansvärda insatser. Allan Larsson talar uppenbarligen mot bättre vetande, när han påstår att löneglidningen helt skall utebli. Lönekostnaderna i industrin kan väntas öka med 8 % i år och kanske något mindre nästa år. Därmed är det fortfarande en bra bit ned till EG-nivån, vilket understryks av att produktiviteten utvecklas sämre här hemma.

"Inflationen är nu låg", säger regeringen i den reviderade finansplanen. Men sanningen är att den aktuella inflationstakten, som sagt, överstiger 10 % och att den ännu i slutet av året kommer att ligga kring 9 % enligt regeringens egna prognosorgan konjunkturinstitutet och statens pris- och konkurrensverk. Självfallet bör den minskade aktiviteten i vår ekonomi leda till att prisstegringen dämpas. Men kompensationsmekanismerna är många, och det tar tid att ta sig ner från de höga höjder där vi befinner oss. Att redan nästa år nå ned till inflationstakten i de viktiga EG-länderna, det ser jag som omöjligt, om vi inte resolut ger oss i kast med uppgiften att börja normalisera det svenska skattetrycket.

Allan Larsson ser som en ljuspunkt att handels- och bytesbalansen inte

försämras i den takt som tidigare förutsetts. Men i själva verket är det ett svaghetstecken. En väsentlig förklaring är att den ekonomiska avmattningen medfört att behovet av importerade insats- och investeringsvaror har minskat. Men underskottet i bytesbalansen fortsätter att växa, och vid sidan därav pågår utflyttningen av investeringskapital för fullt. Nu senast var det MoDo som avbröt en färsk satsning i Domsjö och i stället köpte ett franskt pappersbruk för 1,5 miljard. Strömmen av direktinvesteringar i motsatt riktning är inte mer än en rännil.

Konsekvensen blir att Sverige för att locka hit lättflyktiga lånemedel måste hålla en hög ränta. Visserligen har kronan äntligen kopplats till ecun, vilket vi moderater förespråkat sedan mitten av 1980-talet, och det har som väntat lett till en viss räntesänkning. Men med hänsyn till möjligheten av en lägre inflationstakt blir realräntan i Sverige mycket hög. Och det avhåller naturligtvis ytterligare både svenskar och utlänningar från att satsa i vårt land.

Herr talman! När socialdemokraterna – till skillnad från det stora flertalet ekonomer – påstår att Sverige är på rätt väg och att det snart vänder uppåt, är motivet naturligtvis i första hand valtaktiskt. Handlingsmönstret känns igen från 1985 och 1988. Det var med tanke på förra valrörelsen som Allan Larssons företrädare skrev: "Vi beskrev landets ekonomi i alltför ljusa färger – – –. Efteråt har jag haft välgrundad anledning att fråga mig hur jag kunde medverka till att socialdemokratin gick till val på ett program som egentligen var ohållbart, ekonomiskt sett." Har även den nuvarande finansministern låtit sig gripas av valfebern?

En tillkommande viktig orsak till skönmålningen är dessutom att den ljusa framtidsbilden ursäktar avsaknaden av ekonomisk-politisk förslag i kompletteringspropositionen och inför den kommande mandatperioden. Socialistisk ideologi och socialdemokratisk politik rymmer helt enkelt inte de åtgärder som den nuvarande situationen kräver. För mig är det alldeles obegripligt att regeringen inte medger att nedrivna gränshinder i Europa kommer att ställa krav på en sänkning av Sveriges rekordhårda skattetryck. Det är lika svårbegripligt som att regeringen räknar med att kunna få fart på den svenska ekonomin utan skattesänkningar.

Det är inte ekonomin som kommit till en vändpunkt – det är regeringen som nått sin ändpunkt. Motvilligt har finansministern i handling tvingats erkänna detta. Och efter segt motstånd har socialdemokraterna här i riksdagen anslutit sig till ståndpunkter som vi moderater länge drivit. Marginalskatterna har sänkts och kommunalt skattestopp införts. Sverige skall gå med i EG. Kompensationsnivån i sjukförsäkringen reduceras. Det blir ingen förtida avveckling av kärnkraften under 1990-talet, men däremot både Öresundsbro och reklam-TV. Och nu senast har alltså avregleringen av kredit- och valutapolitiken fullföljts med kronans knytning till ecun. Dessa exempel på omprövning skulle kunna mångfaldigas. Problemet är bara att när socialdemokraterna skall föra borgerlig politik, blir det halvhjärtat och senfärdigt.

Inte minst på det ekonomiska området är det uppenbart att socialdemokraterna har gjort sitt. De har egentligen inget ekonomisk-politikskt program. Nu sitter de mest och väntar på draghjälp från de konservativt styrda USA och Storbritannien. Men frågan är om gamla samband håller. Svenska storföretag kommer säkert att dra nytta av en internationell efterfrågeök-

ning. Men mycket talar för att de möter den genom att öka sin produktion vid sina många nya enheter utomlands, där kostnadsnivån är lägre och produktiviteten utvecklas bättre.

Industriförbundet har häromdagen presenterat en osedvanligt dyster bedömning, som pekar i denna riktning. Trots den brant fallande industriproduktionen i Sverige har inte den lediga kapaciteten ökat nämnvärt. Det måste tolkas så att företag och jobb denna gång avvecklas för gott i mycket större utsträckning än i tidigare nedgångar. Någon vilja till kapacitetshöjande investeringar kan inte heller spåras.

Dessa förhållanden tyder på att det vid ett uppsving i världsekonomin inte blir den ekonomiska aktiviteten,utan arbetslösheten som stiger i Sverige, vilket normalt orsakar försiktighet med inriktning på hemmamarknaden. Låt mig bara påminna om – i kontrast till allt talet om nära förestående vändpunkt och att kanske saker redan börjat gå uppåt – att orderbristen ännu knappt nått fram till ett så viktigt område som byggsektorn. I en färsk bedömning säger Byggentreprenörerna att 1992 till 1994 blir kritiska år, då det inte kommer att handla om annat än att försöka övervintra.

Men Allan Larsson hävdar alltså att krisen är övervunnen och att Sverige skall leda återhämtningen i världsekonomin. Jag måste medge att jag är förvånad över att en så till synes seriös person kan visa prov på en sådan måttlös fräckhet. Övertygelsen måste vara stark att bluffen aldrig kommer att synas, att det skall bli möjligt att skylla kommande svårigheter och bakslag på att en borgerlig regering har tagit över.

Problemen i Sveriges ekonomi är enligt min mening så grundläggande att vägen tillbaka till tillväxt och ökad välfärd blir både lång och mödosam. Minst av allt löser de sig själva. Det behövs en snabb och kraftfull kursomläggning av det slag som vi moderater tillsammans med folkpartiet angett i programmet Ny start för Sverige.

Första förutsättningen för framgång är att vi slår vakt om och stärker marknadsekonomin och den enskilda äganderätten. Det är alltså raka motsatsen till socialdemokraternas planer på att förvandla AP-fonden till jättestora löntagarfonder, som verkligen får resurser att socialisera det svenska näringslivet. Hur kan någon, efter att ha sett vart socialismen har lett i öststaterna, ändå planera en socialiseringsaktion utan motstycke i vårt land? I stället måste ägandet spridas bland de enskilda medborgarna. Som ett led i detta blir det första som sker, när Sveriges riksdag fått borgerlig majoritet, att löntagarfonderna avvecklas.

Så snabbt som möjligt skall vi också växla över från den tredje vägen, som visat sig leda så fel, till Europavägen. Men det räcker inte med den åtgärd som nu är nära förestående: att lämna in en ansökan om medlemskap i EG. Det gäller också att verkligen vilja bli medlem och att anpassa sig till de krav på förändringar som ett medlemskap ställer. Regelverket i vårt land måste närmas till förhållandena i EGs medlemsländer.

Mest påträngande blir då nödvändigheten att sänka skattetrycket. Som statsministern så riktigt påpekat är det de höga skatterna som gör Sverige unikt. Men den särställningen blir ett svårt handikapp, när gränshindren försvinner i Europa. Många skatter skulle behöva minskas mycket. Men allt kan inte göras på en gång. De mest skadliga skatterna måste sänkas först,

och måttstocken blir då vad som mest medverkar till flyttning utomlands. Dit hör de pålagor på sparande och företagande, som ligger bakom den av mig redan påtalade investeringsflykten. Den höga indirekta beskattningen riskerar att driva ut handeln till andra länder. Men momsen behöver sänkas generellt – inte bara omfördelas som regeringen nu verkar vara inne på efter sin senaste helomvändning. Därtill måste den höga turistmomsen, som i dag verkar självförstörande genom att driva fritidsaktiviteter ut ur landet, återföras till sin tidigare relativa nivå. Och för att förbättra Sveriges kostnadsläge blir det också nödvändigt att sänka löneskatten, dvs. den del av arbetsgivaravgifterna som inte svarar mot några sociala förmåner.

Återställd budgetbalans har länge utmålats som en bestående framgång för den tredje vägens politik. Så sent som i januari – när halva det innevarande budgetåret hade gått – vidhöll regeringen att underskottet skulle stanna vid drygt 2 miljarder kronor. I kompletteringspropositionen räknades det upp till närmare 20 miljarder. Nu tyder aktuella bedömningar på en nivå mellan 25 och 35 miljarder. Mot denna bakgrund är det naturligtvis alldeles orealistiskt att det negativa saldot nästa år med oförändrad politik skall krympa ned till 10 miljarder. Återigen visar det sig att industrivärldens högsta skatter inte garanterar budgetbalans, eftersom de samtidigt motverkar den ekonomiska tillväxten som behövs för att bära upp den offentliga verksamheten.

För att förebygga underskott i de offentliga finanserna måste utrymme för nödvändiga skattesänkningar skapas genom besparingar på den offentliga utgiftssidan. Det är vidare angeläget att avreglera ekonomin och bryta upp de offentliga monopol som gäller för t.ex. barnomsorg, utbildning och vård. Statliga tillgångar som företag och skogsmark kommer i princip bättre till sin rätt i enskilda händer och skall därför säljas. Men de inkomster som denna privatisering ger skall inte gå till konsumtion. De behövs för att rätta till senare års försummelser på infrastrukturens område – det gäller vägar och broar, men också högre utbildning och forskning, där Sverige måste bli mycket bättre, om vi vill konkurrera med andra länder.

Herr talman! Innehållet i plattformen Ny start för Sverige går igen i förslagsdelen av den gemensamma moderatliberala partimotionen. Det är inte bara den rätta vägen – det är den enda väg som kommer att visa sig framkomlig för att åter nå ekonomisk tillväxt samt ökad sysselsättning och välfärd. Därför är det glädjande att möjligheterna att snabbt slå in på den har förbättrats i och med att vi i finansutskottet kunnat nå samförstånd med centerpartiet om riktlinjerna för den ekonomiska politiken och principerna för budgetpolitiken. Ty det är inte likgiltigt vem som får ansvaret för förverkligandet eller vem som skall anföra marschen på den rätta vägen. På samma sätt som socialdemokratisk politik naturligtvis bäst drivs av socialdemokraterna själva, måste det vara en fördel att borgerliga förslag, grundade på marknadsekonomi och enskilt ägande, genomförs av dem som verkligen tror på förslagen. De skall genomföras av dem som helhjärtat och utan ideologiska hinder verkligen vill göra sitt bästa för att ge Sverige en ny start.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till reservationerna 1, 6, 13, 22 och 25 till finansutskottets betänkande 30.

Anf. 2 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Den viktigaste uppgiften för den ekonomiska politiken är att skapa riktiga jobb, som varar och ligger i Sverige. Denna uppgift klarar inte socialdemokraterna.

Det är, tycker jag, ett hån mot de varslade och de arbetslösa när finansministern åker land och rike runt och pratar om en vändpunkt och om att Sverige är på rätt väg. Varje dag är tidningarna fulla av notiser om mångdubblade varsel och hundratals uppsagda.

40 arbetstillfällen mindre hos flygbolag i Norrköping, 150 hos IBM, 150 i Trelleborg, 80 i Skellefteå, 500 vid SSAB i Borlänge och Oxelösund. Den värsta sommaren på tio år för att finna feriejobb. 12 000 nya varsel under maj månad. Jag tycker att dessa siffror talar för sig själva.

Socialdemokraterna tycks inte ha någon politik för att ändra på detta, i alla fall ingen som framgår av dagens betänkande. Det framgår inte heller i något av de många tal som finansministern på senare tid har hållit.

Socialdemokraterna har nu regerat under nio år. Under de första åtta åren var det den s.k. tredje vägen som gällde. Enligt samstämmiga omdömen har den nu kapsejsat. Inte ens Ingvar Carlsson eller Allan Larsson talar om den som framgångsrik – än mindre dess fader, Kjell-Olof Feldt, som helst vill glömma bort alltihop.

Under det sista av dessa nio år har den ekonomiska politiken lagts om. I stora stycken är det förslag från de borgerliga partierna som då har genomförts. Det gäller en del besparingar i de offentliga utgifterna. Det gäller förändringar i sjukpenningen, införande av sjuklön, energipolitiken, ansökan om medlemskap i EG och anknytningen av kronan till ecun. Och det gäller skattereformen av vilken det viktigaste trots allt är kvar.

Jag tycker att dessa beslut är bra. Men det tycker tydligen inte socialdemokraterna. Det verkar som om ni snarast skäms över att ni har bidragit till dessa beslut. Vi har tvingats, säger ni, av riksdagen, av utländska spekulanter, av den internationella konjunkturnedgången. Egentligen tycker vi inte om dem – så tycks ledande socialdemokrater resonera. Ingvar Carlsson säger t.o.m. att egentligen hade det varit bättre för ekonomin om stopp-paketet från februari 1990 hade gått igenom.

Det vittnar, tycker jag, om en sällsynt dålig insikt i ekonomiska förhållanden när Sveriges statsminister tror att en total reglering av alla priser, löner och hyror skulle kunna lösa något enda problem i Sverige. Det är tvärtom mycket mer avreglering som behövs.

Finansministern – som i dag tydligen gör något annat – ägnar sig nu helhjärtat åt – som jag ser det – två destruktiva uppgifter. För det första ägnar han sig åt att baktala och svartmåla vårt och moderaternas program Ny start för Sverige. Därigenom tror han sig förmodligen dölja att socialdemokraterna inte har något eget program.

Hans andra insats är att sprida kvalificerad desinformation om det ekonomiska läget. Han talar om vändpunkten, som enligt honom närmar sig med stormsteg. Ibland blir han – som Lars Tobisson nämnde – så fångad av den egna retoriken att vändpunkten redan tycks ha kommit.

Jag måste fråga Allan Larsson och Hans Gustafsson om de anser att Sverige enbart har konjunkturproblem. Menar de att Sveriges ekonomiska svå-

righeter automatiskt går över när utlandskonjunkturen vänder? I så fall är de nog de enda personer som sysslar med ekonomi som har den uppfattningen. Alla andra ekonomer inser nämligen att Sverige, förutom konjunkturproblemen, också har strukturella problem. Strukturproblem går inte över av sig själva. Den internationella konjunkturen kan vi inte påverka, men vi både kan och måste i Sverige fatta egna beslut för att lösa strukturproblemen.

Vad som nu håller på att hända är att svensk industri flyttar ut arbetstillfällen i allt snabbare takt. De skaffar sig underleverantörer i utlandet. I den processen finns ingen vändpunkt. Det som en gång försvinner kommer aldrig tillbaka.

Det är bra att de stora företagen internationaliseras, men det är inte bra att inga utländska företag vill investera i Sverige. Och det är sannerligen inte bra att så få mindre och medelstora företag växer upp till större. Om denna utveckling tillåts fortsätta försvinner den industriella basen i Sverige, och det leder till fortsatt stagnation och sämre standard för hushållen.

Detta är det verkliga hotet mot Sveriges välfärd. Utan industriell tillväxt skapas inget utrymme för viktiga förbättringar vare sig för löntagare i allmänhet eller för de svaga grupper som ingår i det som vi i folkpartiet liberalerna brukar kalla för det glömda Sverige; det är äldre – stora förbättringar behövs i äldrevården –, handikappade och flyktingar.

Ett tecken på att denna industriella urgröpning redan har börjat är att kapacitetsutnyttjandet i Sverige i vissa avseenden fortfarande är högt, trots att industriproduktionen minskar. När produktionen minskar ökar normalt den lediga kapaciteten så att produktionen kan ta fart igen om efterfrågan ökar. Men så tycks det inte vara nu. Det finns ingen större ledig kapacitet. Det betyder att en ganska liten efterfrågeökning riskerar att mycket snabbt leda till att Sverige slår i kapacitetstaket igen.

Det enda botemedlet mot detta är ökade industriinvesteringar och ökad produktivitet. Det kräver ganska stora förbättringar i Sverige – ett positivt näringslivsklimat, särskilt för de mindre och medelstora företagen. Det är *nu* vi måste se till att en konjunkturuppgång inte leder till överhettning igen. Det är *nu* vi måste förebygga stigande inflation och stigande underskott i bytesbalansen senare.

I stället gör regeringen ingenting. Industrins investeringar minskar, och de fortsätter att minska även nästa år. Lönsamheten i verkstadsindustrin är usel, den sämsta på mycket länge, särskilt i de svenska anläggningarna.

Jag hade tänkt fråga Allan Larsson men jag ställer i stället frågan till Hans Gustafsson: Vad vill ni säga till dem som skall skapa morgondagens jobb i Sverige? För att vilja expandera och skapa nya jobb behöver de stabila spelregler och en tilltro till god lönsamhet för produktion i Sverige. De behöver en flexibel ekonomi. De behöver konkurrens på lika villkor, tillgång till riskkapital och inte minst välutbildad personal. Detta finns i vår och moderaternas plattform Ny start för Sverige, men det saknas totalt i de socialdemokratiska beskrivningarna.

Det Allan Larsson och Hans Gustafsson erbjuder är hot om socialisering genom AP-fonden, hot om högre skatt på företagens arbetande kapital, fortsatt utestängning från viktiga marknader för sociala tjänster, fortsatt högt

skattetryck och en försämrad utbildningspolitik i Sverige. Med en sådan politik kommer det aldrig att gå att få fart på Sveriges ekonomi.

Sverige behöver en ny start. Om merparten av detta är vi också överens med centerpartiet, vilket framgår av den gemensamma reservationen.

Centralt i denna Ny start för Sverige är medlemskap i EG. Det är utmärkt att Sverige nu lämnar in en ansökan om medlemskap, men som Lars Tobisson nämnde räcker inte det. Vi anser att en ny regering måste agera aktivt på ja-sidan i den folkomröstning som skall ske i anslutning till valet 1994.

Likaså centralt är skattepolitiken. Det står i det betänkande från finansutskottet som vi behandlar i dag att socialdemokraterna vill sänka skatterna på sikt. För några år sedan sade Ingvar Carlsson att målet var att komma ner till 50 % skattetryck. I stället har motsatsen skett – skattetrycket har nu ökat till över 56 %. I sina anföranden på senare tid har Allan Larsson uttryckt sig oerhört negativt om alla andra partiers ambitioner att sänka skatterna. Alla konkreta förslag att sänka någon enda skatt bemöts av finansministern med att detta hotar välfärden.

Jag inser att statsministerns forna tal om 50 % skattetryck förmodligen inte var allvarligt menat, utan det var en valbluff, men det borde ändå vara litet besvärande för socialdemokraterna att så tydligt anklaga statsministern för högerpolitik. Det är ju vad det kallas när vi andra vill sänka skattetrycket ner mot 50 %. Jag hade tänkt försöka bidra till ett ökat samförstånd mellan statsministern och finansministern och fråga Allan Larsson om det verkligen inte finns någon enda liten skatt som han vill sänka, om alla dagens skatter är heliga miniminivåer. Jag kan överlåta åt Hans Gustafsson att i mån av intresse besvara frågan.

Herr talman! De senaste dagarna har tidningarna varit fulla av socialdemokraternas misslyckande med budgetpolitiken. Nu ökar budgetunderskottet i rasande takt. I januari var bedömningen ett underskott på blygsamma 3 miljarder kronor. I går sade riksrevisionsverket att det låg på minst 25 miljarder, och riksbanskchefen varnar för att det i år, det budgetår som är slut om två veckor, kan bli upp emot 35 miljarder kronor. Underskottet har alltså tiodubblats på cirka fem månader, vilket är utomordentligt oroande.

Jag hoppas att finansministerns sena ankomst innebär att han kommer att redovisa för kammaren, i dag och nu, om och i så fall hur han tänker sig att attackera detta växande budgetunderskott.

Jag skulle kunna ställa en förberedande fråga till Hans Gustafsson: Vilka besparingar tänker ni lägga fram förslag om till hösten om ni får chansen? Blir det mer besparingar på sjukförsäkringen? Arbetsskadeförsäkringen? A-kassan? Bostadssubventionerna? Statsbidragen till kommuner och landsting? På en del av dessa områden har vi från folkpartiet liberalerna föreslagit besparingar, men att döma av de socialdemokratiska kommentarerna till dessa besparingsförslag anses de vara uttryck för en löntagarfientlig högerpolitik. Jag skulle därför vilja veta: Vilka är de socialdemokratiska alternativen till våra besparingar?

Om finansministern inte kan redovisa några besparingar alls återstår bara skattehöjningar. Vilka skatter är det i så fall som socialdemokraterna har tänkt sig att höja?

Ett inte så litet dilemma både för Allan Larsson och för Hans Gustafsson

ligger i att fortsatta skattehöjningar enligt dagens betänkande är skadliga för den ekonomiska tillväxten. Slutsatsen blir att besparingar är högerpolitik och skattehöjningar förstör tillväxten. Hur tänker då socialdemokraterna lösa problemet med budgetunderskottet?

Herr talman! Det finns tre mycket klara skiljelinjer mellan en borgerlig och en socialdemokratisk politik. Vår politik vill förändra och förbättra. Socialdemokraternas politik tycks gå ut på att allt är bra som det är.

Den första skiljelinjen rör skatte- och utgiftspolitiken, som jag just har berört. Vi vill sänka skatter och utgifter. Tydligen är socialdemokraterna motståndare till alla förändringar. Nuvarande budgetutveckling gör att det blir svårare att sänka skattetrycket, men det är precis lika nödvändigt att göra det ändå.

Den andra skiljelinjen mellan borgerlig och socialdemokratisk politik rör själva grunden i marknadsekonomin. Marknadsekonomin bygger på enskilt ägande. Enskilt ägande uppstår bara om det finns enskilt sparande, positivt enskilt sparande. Hushållens sparande ökar nu, sannolikt på grund av skattereformen, från minus till noll och troligen något mer framöver. Men detta räcker inte på långa vägar för att få bukt med det totala sparandeunderskottet i svensk ekonomi.

Därför vill vi ha mer stimulanser till enskilt sparande. Vi vill sälja statliga företag, sälja ut allmännyttans lägenheter till de hyresgäster som vill köpa sina bostäder. Vi vill avveckla löntagarfonderna på ett sätt som stimulerar enskilt ägande och sparande, vi vill införa startsparande för barn och ungdomar och vi vill ta bort de sociala avgifterna på de anställdas vinstandelar.

Att stimulera enskilt sparande är för oss inte bara en ekonomisk nödvändighet – det är också en ideologiskt viktig förändring. Vi vill skapa oberoende och självständiga människor, som själva får bestämma mer över sina egna liv. Ett sådant oberoende främjas av ett eget sparkapital.

Regeringen har emellertid en helt annan åsikt. Regeringen vill inte ha enskilt sparande. Socialdemokraterna föredrar offentligt sparande. Det tydligaste exemplet på detta är det kommande förslaget om att AP-fonderna skall få rätt att köpa aktier i svenska företag för hundratals miljarder kronor.

Så länge ett sådant socialiseringshot vilar över företagandet i Sverige går det inte att locka hit utländska investerare eller för den delen att förmå svenska företag att expandera här hemma.

Den tredje skiljelinjen gäller synen på valfrihet och rätt att själv bestämma över viktiga sociala tjänster. I dagens betänkande ägnar socialdemokraterna mycket stort utrymme åt att argumentera *mot* den valfrihetsrevolution inom välfärdspolitiken som vi vill skapa. Det innebär att socialdemokraterna samtidigt argumenterar starkt emot mer konkurrens. Det är mycket konstigt.

Det framstår alldeles klart i det här betänkandet att socialdemokraterna slår vakt om de offentliga monopolen med näbbar och klor. Det är hårdare skrivningar än på mycket länge, så det är ett allvarligt steg tillbaka. I betänkandet sägs t.ex. att den offentliga sektorn måste förstärkas genom att resurser överförs dit från andra sektorer. Där sägs att privata alternativ inte blir billigare eller mer effektiva och att de dessutom är fördelningspolitiskt oacceptabla. Där sägs att modellen med en dominerande offentlig verksamhet är nödvändig. T.o.m. det allmänna tal om värdet av konkurrens i största all-

mänhet som finns i regeringens kompletteringsproposition har utskottets socialdemokrater tydligen reagerat emot, för därav finns nästan inga spår.

Monopol är dyra och ineffektiva. När det gäller produktion av s.k. vanliga varor och tjänster – möbler, kläder och sådana ting – har socialdemokraterna så smått börjat förstå detta. Det går visserligen trögt och ganska halvhjärtat och det är inte någon riktig entusiasm, men det rör sig ändå. Men i fråga om sociala tjänster såsom vård, omsorg och utbildning är det tvärtstopp. Detta är mycket märkvärdigt.

Konkurrens, mångfald och enskilda alternativ är precis lika viktiga för att få en effektiv användning av resurserna när det gäller produktionen av sociala tjänster som när det gäller att producera mat, kläder, möbler och annat. Motsatsen till effektivitet är slöseri. Vad socialdemokraterna förespråkar är i själva verket slöseri; medborgarna får inte valuta för sina skattepengar. En sådan politik vill vi ändra på.

Jag skulle möjligen kunna förstå den socialdemokratiska motviljan mot privata alternativ om det vore så att de innebär att "plånboken styr", som ni brukar hävda. Men det är rent förtal när ni påstår det. Vi vill ha – och det finns tydligt uttryckt i motioner och i våra skrivningar i övrigt – en solidarisk, gemensam finansiering, precis som i dag. Det vi vill ändra på är produktionen – det skall finnas en mångfald olika former av barnomsorg, sjukhem, ålderdomshem, skolor och liknande att välja mellan. Den socialdemokratiska linjen bygger på förmynderi – den offentliga sektorn skall tillhandahålla en enda form, och vill människorna inte ha den får de vara utan. Vi liberaler tror på självständiga individer som både kan och vill bestämma själva. Vi skall se till att det finns flera olika alternativ, och sedan får var och en bestämma själv vilket som passar just för de egna behoven.

Den socialdemokratiska förmynderimodellen är negativ inte bara för konsumenterna utan också för de anställda, för alla dem – oftast kvinnor – som jobbar med vård, omsorg och utbildning. De har nämligen en mycket snäv arbetsmarknad i dag och egentligen bara en tänkbar arbetsgivare – kommun eller landsting. Arbetsorganisationen är ovanligt centralstyrd, krånlig och byråkratisk på dessa arbetsplatser. De här kvinnorna får sällan möjligheter att lägga upp jobbet så som de själva vill och på det sätt som de av egna erfarenheter vet är bäst. De har få möjligheter att få utlopp för den egna yrkesstoltheten, och nästan inga möjligheter att starta ett eget företag, om de skulle vilja det.

När kammaren behandlar jämställdhetspolitik brukar socialdemokraterna både tala och skriva ganska vackert om att jämställdhet mellan kvinnor och män skall genomsyra all politik, även den ekonomiska politiken. Men när vi nu behandlar den ekonomiska politiken visar det sig att detta bara är tomma ord. Den i praktiken förda socialdemokratiska politiken diskriminerar alla de förvärvsarbetande kvinnor som jobbar med vård, omsorg och utbildning.

Herr talman! Den enda ekonomisk-politiska strategin som kan skapa riktiga jobb och ökad välfärd i Sverige finns i Ny start för Sverige. Huvudparten återges i reservation 1, som är gemensam för folkpartiet liberalerna, moderaterna och centerpartiet. För att genomföra denna politik krävs det en ny

regering med ett starkt liberalt inslag. Sverige förtjänar en sådan ny och bättre politik.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 6, 15, 17, 22 och 25.

Anf. 3 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Efter regn kommer solsken, heter det i ordspråket. Det är en allmängiltig utsaga, som kan användas inom både meteorologin och den ekonomiska politiken. För att ta det senare ämnet, som ju är föremål för dagens debatt, finns det förvisso en och annan ljusglimt. Den internationella konjunkturen förväntas vända uppåt. Så småningom kommer också den svenska konjunkturen att förbättras. Å andra sidan finns det fler saker som inger oro.

När det gäller den ekonomiska utvecklingen befinner sig Sverige de facto i en lågkonjunktur. Arbetslösheten stiger, och antalet varsel om uppsägningar är nu rekordstor. Efter en konjunkturuppgång finns det risk för att arbetslösheten fortsätter att öka. Det finns ingenting som garanterar att Sverige följer med i en internationell konjunkturuppgång, i varje fall inte i samma takt som omvärlden.

Statsbudgeten har börjat ge stora underskott. Företagen har inte på samma sätt som vid tidigare nedgångar byggt upp lager. Samtidigt slås produktionskapacitet ut i stor utsträckning. Detta ställer höga krav på finanspolitiken. En expansiv finanspolitik kan leda till att överhettningen kommer tillbaka. Räntorna kommer då att börja stiga igen, och det finns inga garantier för vad som händer med lönekostnadsutvecklingen efter det att det avtal som nu tecknats i enlighet med Rehnbergsavtalet löper ut.

De strukturella problemen i svensk ekonomi kvarstår i allt väsentligt. Internationaliseringen – inte minst den ökade samverkan inom EG – kommer bl.a. att ställa krav på sänkta skatter och minskade offentliga utgifter.

Mot denna bakgrund inger den debatt som förs om den ekonomiska utvecklingen oro.

Det är ett betydande lättsinne som har brett ut sig de senaste månaderna. Regeringen, med finansministern i spetsen, tycks inte ha siktet inställt längre fram än till valet. Allan Larsson har ägnat flera artiklar åt att föra den ekonomiska debatten bort från de grundläggande problemen i svensk ekonomi för att i stället diskutera när vändpunkten i konjunkturen kommer.

Den 13 maj skrev Allan Larsson på DN-debatt:

"Vi är på rätt väg när det gäller den ekonomiska politiken. Vi kan nu se framför oss ett nytt mönster i tillväxten, en expansion inom den konkurrensutsatta sektorn på 2,5 procent nästa år, medan den skyddade sektorn hålls tillbaka och bara växer med 0,5 procent."

Ja, det är bra att regeringen är på rätt väg – äntligen!

Den tredje vägen ledde ju åt fel håll enligt den uppfattning som Larssons företrädare numera har. Det som oroar är dock den passiva trosvissheten. Kompletteringspropositionen är ett bevis för den nya inställning som man numera har. Det är för övrigt mycket tunnsått med konkreta förslag. Det är uppenbart att ytterligare åtgärder tydligen inte längre bedöms som nödvändiga. Det är inte längre fråga om "blodigt allvar", som finansministern inledde sin karriär med att säga.

Enligt min uppfattning bör en finansminister präglas av en sund skeptisism. Han eller hon måste också försöka se bortom nästa kurva. Men Allan Larsson är i stället närmast ohämmat optimistisk med anledning av den konjunkturvändning han anser kommer att inträffa till hösten. Det är närmast pinsamt att riksbankschefen Bengt Dennis nu fått gå ut med varningar för ett ökat budgetunderskott.

Men det är inte bara regeringen som bidragit till att ge den ekonomiska debatten en lätt oansvarlig prägel. De förslag till omfattande sänkningar av skattetrycket som den senaste tiden har presenterats av flera organisationer är inte användbara för den som vill föra en ansvarfull ekonomisk politik eller en bibehållen generell välfärdspolitik.

Herr talman! Den nedgång i den internationella konjunkturen som inträffar i år blir troligen förhållandevis kortvarig. De flesta optimistiska prognoserna är avhängiga av en snar uppgång i den amerikanska ekonomin. Några säkra tecken på en sådan uppgång finns dock ännu inte. En vändning i den brittiska ekonomin och en begränsad dämpning i Tyskland är också viktiga faktorer för de internationella prognoserna. Även i dessa länder är utvecklingen osäker.

Den svenska konjunkturen är fortsatt svag. Industriproduktionen och orderingången det första kvartalet i år var i stort sett oförändrade i förhållande till sista kvartalet i fjol.

Arbetslösheten hade i april fördubblats på ett år, samtidigt som antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder hade ökat kraftigt. Antalet varsel om uppsägning var i april större än vid någon mätning sedan dessa startade 1975. Från januari till april hade totalt 44 000 personer varslats om uppsägning. Det kan jämföras med 9 000 personer samma period förra året. Importen framför allt av investeringsvaror har sjunkit, vilket gör att handelsbalansen har förbättrats. Konsumentprisutvecklingen har dämpats i förhållande till de mycket höga nivåerna i början av året.

De utbetalade socialbidragen har ökat med 14 % i löpande priser under första kvartalet i år. Detta kan i inte ringa utsträckning antas bero på de kraftiga hyreshöjningar som genomfördes i februari. Mycket allvarligt är också det snabbt växande underskottet i statsbudgeten. Riksräkenskapsverkets nya prognos för innevarande budgetår pekar, som redan har nämnts, på ett minus på minst 25 miljarder kronor. Långtidsbudgeten talar om ett ännu större underskott.

Jag skulle vilja fråga socialdemokraterna: Vilka åtgärder har ni tänkt att vidta för att minska det bekymmersamma budgetunderskottet? Vi hoppas naturligtvis att vi får ett svar på den frågan i debatten i dag.

Konjunkturnedgången har således fördjupats under 1991. Nedgången i den svenska ekonomin är inte framför allt resultatet av den dämpning som i år sker internationellt utan av en felaktigt förd ekonomisk politik i Sverige. Sverige har haft en sämre ekonomisk utveckling än jämförbara länder, och den socialdemokratiska regeringen är helt ansvarig för detta.

Kompletteringspropositionen ger enligt centerns uppfattning en alltför glättad bild av utsikterna för den svenska konjunkturen. De oberoende konjunkturbedömningar som gjorts bl.a. av bankerna talar också med något undantag genomgående om en ännu svagare utveckling.

Centern, moderata samlingspartiet och folkpartiet liberalerna har i det betänkande som vi nu behandlar ett antal gemensamma reservationer på de väsentligaste områdena. Det gäller först och främst de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken men också principerna för budgetpolitiken. Vidare har vi en gemensam reservation om avveckling av löntagarfonderna. Vi avvisar också förslaget om utvidgade placeringsregler för AP-fonden.

En första utgångspunkt för den ekonomiska politiken bör vara att den ekonomiska politiken skall ha sin grund i marknadsekonomin.

En andra utgångspunkt är det sätt på vilket statsmakterna bör bedriva sin finans- och penningpolitik. Grundläggande är en stram finanspolitik. Statsbudgeten skall i normalläget vara balanserad och summan av förändringar i den offentliga ekonomin finanspolitiskt neutral. Generella efterfrågestimulanser avvisas. Finanspolitiken bör inriktas på att genomföra de strukturella förändringar av ekonomin som är nödvändiga. Vi i centern anser också att det är angeläget att skattesänkningar kommer till stånd, men de måste kombineras med minskade offentliga utgifter.

Grundläggande för den ekonomiska politiken är också att den valutapolitiska normen om en fast växelkurs upprätthålls. Penningpolitiken skall understödja den fasta växelkursen och medverka till att balansera samhällsekonomin.

Den ekonomiska politiken måste ges en större långsiktighet genom att de grundläggande strukturfrågorna ges en ökad prioritet, genom att den ekonomiska politiken utformas så att en uthållig tillväxt skapas samt genom att statsmakterna ställer upp långsiktigt stabila spelregler för ekonomin.

Det är viktigt att inflationsbekämpningen prioriteras. Därmed stärks konkurrenskraften och därigenom ökas på sikt sysselsättningen.

En första uppgift för den ekonomiska politiken under de närmaste åren är att göra Sverige delaktigt i den ekonomiska och kulturella integration som sker i Europa. Sveriges skall eftersträva att bli medlem i EG. Jag tror att en av följderna av den europeiska integrationen liksom av den ökade internationaliseringen i övrigt är att utrymmet för skillnader i den ekonomiska politiken som Sverige kan upprätthålla gentemot andra länder snävas in. Stora skillnader riskerar att straffa sig genom utflyttning av kapital och människor med nyckelkunskaper samt mindre intresse för såväl svenska som utländska investeringar i Sverige. Vi har under det senaste året haft en utveckling där ett stort antal miljarder har gått ut ur landet till investeringar utomlands, medan väldigt litet har kommit tillbaka i form av investeringar i Sverige.

En av de viktigaste uppgifterna för den ekonomiska politiken är mot denna bakgrund att ställa om den svenska ekonomin för att möta internationaliseringen.

En andra betydelsefull uppgift är att se till att den ekonomiska politiken främjar ökad produktivitet och tillväxt.

Den ekonomiska tillväxten hämmas av det höga skattetrycket i Sverige. Det är nödvändigt att nå ett sänkt skattetryck, vilket är ett krav som också följer av det ökade europeiska samarbetet. Arbetet på att sänka skattetrycket måste ske stegvis, men det måste påbörjas omedelbart.

En sänkning av skattetrycket underlättas av dels minskade offentliga utgifter, dels en förbättrad tillväxt. I första hand anser vi att sänkning bör ske

av kapitalbeskattningen, mervärdeskatten och arbetsgivaravgifterna. Det är dessa typer av skatter som det är mest angeläget att sänka. Det är också viktigt att förmögenhetsskatten på arbetande kaptial i små och medelstora företag och att omsättningsskatten på värdepapper slopas.

För att inte nödvändiga skattesänkningar skall leda till budgetunderskott som späder på inflationen måste den offentliga utgiftsandelen minska. Såväl den statliga som den kommunala konsumtionen måste hållas tillbaka.

För att förbättra tillväxten är ett gott företagsklimat nödvändigt. Investeringar av såväl svenska som utländska företag i Sverige måste främjas. Det är då också viktigt att vi skapar bättre villkor för nyföretagande liksom för de mindre och medelstora företagen. Det gäller bl.a. småföretagens riskkapitalförsörjning och beskattningsreglerna för småföretagen. Det måste i större utsträckning bli möjligt och lönsamt att i Sverige utveckla forskningsidéer och omsätta forskningsresultat i produktion i företag.

En tredje viktig uppgift är att rikta in den ekonomiska politiken på grundläggande strukturproblem.

Den svenska ekonomin uppvisar stora strukturella brister. Inte minst det faktum att Sverige trots låg tillväxt uppvisat en stark överhettning de senaste åren är belägg för detta. Den ekonomiska politiken bör nu i större utsträckning ägnas åt att undanröja flaskhalsar och öka dynamiken i ekonomin.

Jag tror att det är viktigt att riksdagen nu slår fast att stora satsningar måste göras på att rusta upp infrastrukturen och skapa ett modernt väg- och järnvägsnät. På trafikpolitikens område har det förekommit många stora försummelser under det långa socialdemokratiska regeringsinnehavet. Centern har för sin del föreslagit infrastrukturella investeringar på 10 miljarder kronor mer än regeringen för nästa budgetår. I vår motion har vi föreslagit att dessa investeringar skall finansieras i huvudsak genom utförsäljning av statliga företag.

Det är nu viktigt att vi får fram medel så att vi kan åstadkomma betydande förbättringar på utbildningsområdet. Det gäller såväl grundskola och gymnasium som högre utbildning och forskning. Förslaget till avskaffandet av löntagarfonderna kan ge underlag för detta.

Den offentliga sektorn måste förnyas. Viktiga inslag i denna förnyelse är avreglering, konkurrens och slopande av vissa monopol.

Den offentliga sektorns resurser bör i framtiden riktas till kärnan i det offentliga ansvaret. Statsbidragssystemet måste förenklas, och antalet lagar och tvingande detaljregler från statens sida gentemot kommunerna minskas.

Inte bara den offentliga sektorn kännetecknas av brist på konkurrens. Detsamma gäller även andra sektorer inom samhället, bl.a. energi-, byggnads- och livsmedelssektorn. Det är viktigt att vi ser upp med den brist på konkurrens som finns på dessa områden.

Utöver förenklingar och minskningar i regelsystemen är det viktigt att vi får en skärpt konkurrenslagstiftning. Det är också viktigt att näringsfriheten grundlagsfästs.

Ett krav på den ekonomiska politiken måste vara att den tillväxt som uppnås skall vara långsiktigt hållbar. Detta förutsätter enligt vår mening att de restriktioner som miljön ställer är uppfyllda. Det kan ske genom marknads-

ekonomiska styrmedel, exempelvis miljöavgifter och miljöanpassade energiskatter, varvid produkter och verksamheter får bära sina miljökostnader.

Det är nu nödvändigt att vi utnyttjar den moderna kommunikationstekniken för att minska betydelsen av geografiska avstånd. Man måste slå fast att den produktionsförmåga som finns i alla delar av landet skall tillvaratas. Det sker inte i dag. Vidare är det viktigt att vi får en bättre regional balans för att därigenom under en högkonjunktur minska risken för överhettning och bidra till att hålla nere inflationen.

Arbetslöshet får inte användas som ett medel i den ekonomiska politiken. Arbetslöshet skall motverkas genom satsningar på en väl fungerande arbetsmarknad, arbetsmarknadsåtgärder med tonvikt på utbildning, utbyggd infrastruktur över hela landet och satsning på rehabilitering och bättre arbetsmiljö. Det är en stor skandal att ungdomsarbetslösheten i dag är så stor som den är. Det är också nödvändigt att i fortsättningen skapa utvecklingsförutsättningar runt om i hela landet. Där har samhället ett stort ansvar.

När det gäller långtidsarbetslösheten är det viktigt att komma ihåg att merparten av sjukersättningen går till dem som är sjuka under en längre tid. Det är helt nödvändigt att det görs ordentliga insatser på rehabiliteringsområdet och att förebyggande organisationsförändringar företas. Sköter vi inte detta kommer vi återigen att gå in i en högkonjunktur med ett stort antal människor stående utanför arbetsmarknaden. Vid föregående högkonjunktur stod ungefär en halv miljon människor utanför arbetsmarknaden på grund av ohälsa. Det är en situation som inte får upprepas. Därför är de nya arbetslivsfonderna intressanta instrument. Med hjälp av dem kan man vid förändrad organisation minska behovet av rehabiliteringsinsatser.

Enligt centerns uppfattning måste Sverige med kraft arbeta för att vi inte skall hamna i en situation med hög arbetslöshetsnivå i stil med andra länder. Vi måste se till att vi inte har så många långtidsarbetslösa, vilket är kännetecknande för ett antal länder i Västeuropa.

Det är också viktigt att vi ser till att det totala sparandet i ekonomin ökar. Det är inte minst viktigt för att minska underskottet i bytesbalansen och ge utrymme för ökade investeringar. En politik som leder till bestående överskott i den offentliga sektorn kan vi inte ha. I stället menar vi i centern att man måste ha en politik som stimulerar till ökat enskilt sparande. Det bidrar till en decentraliserad samhällsutveckling och medför ökad ekonomisk trygghet för hushållen, genom att sparandet blir en finansiell buffert.

Det är också helt nödvändigt att riksdagen nu bestämt avvisar olika typer av fondsocialistiska förslag. Löntagarfonderna skall avvecklas och tillgångarna bl.a. utnyttjas som spar- och ägandestimulans. AP-fonderna skall inte ges vidgade placeringsregler. Det är viktigt, tycker jag, att komma ihåg att framtidens pensioner inte tryggas genom ett omfattande förstatligande av näringslivet, utan genom en god ekonomisk utveckling i kombination med ett ökat personligt sparande. Det är först då vi kan klara framtidens pensioner på ett riktigt sätt.

En viktig del av den ekonomiska politiken är att vi långsiktigt tillgodoser behovet av energi och garanterar tillgången på energi. Vi i centern förutsätter att ingångna avtal hålls.

När det gäller budgeten har vi i centerpartiet i en särskild reservation tagit

upp vårt alternativ. Vi förordar, tillsammans med folkpartiet och moderaterna – om ändock inte samma budget, en starkare budget än regeringen. Den budget som centern föreslår avviker på ett stort antal punkter från regeringens syn på hur statens budget skall se ut.

Jag vill också ta upp frågorna om differentierad moms. För det första skall sägas att vi i centern naturligtvis är nöjda med att allt fler partier ansluter sig till vår syn på dessa frågor. Vi ser det som en stor framgång för centerpolitiken och hälsar dessa partier välkomna i gemenskapen. Det gäller matmomsen och momsen på serveringstjänster, där det nu finns en klar majoritet i riksdagen efter det att socialdemokraterna markerat en ändrad ståndpunkt i dessa frågor. En sänkt matmoms är viktig för att åstadkomma en bättre fördelningsprofil på skattepolitiken och för att minska bidragsberoendet. Sänkt matmoms innebär också en nödvändig harmonisering till EG. Även om ett direkt beslut och ett bifall till centerns motion hade varit bättre, är det dock tillfredsställande att riksdagen nu ställer sig bakom kravet som sådant och gör ett tillkännagivande till regeringen.

Men, finansutskottets ordförande Hans Gustafsson, det är ganska svårt att förstå socialdemokraternas "trixande och fixande" i den här frågan för att se till att förslagen inte genomförs. Ett parti som under mandatperioden först avslår alla förslag och sedan någon vecka före riksdagsslutet själv lägger fram förslaget blir inte ett särskilt trovärdigt parti. Jag vill därför fråga finansutskottets ordförande: Vad är skälet till att socialdemokraterna inte nu vill se till att momsen sänks? Om ni menar allvar med vad er grupp har beslutat, borde ni vara beredda att stå för det nu, i dag, och se till att det aktuella lagförslaget genomförs.

Fyra av riksdagens sex partier, dvs. mandatmässigt en ganska stor minoritet, står nu också bakom en sänkt beskattning av turistnäringen. Den s.k. turistmomsen försvagar numera, som alla vet, bytesbalansen och försämrar möjligheterna för en viktig framtidsbransch. Inte minst på mindre orter är turismen viktig. En sänkt turistmoms är viktig för utländsk turism i Sverige, men inte minst är den viktig för svensk turism i landet.

Centerns förslag är att återgå till den tidigare momsnivån på turismen. Med tanke på turistmomsens klart skadliga effekt är det faktiskt anmärkningsvärt att det inte gått att skapa full enighet om en sänkning. Det skall därför bli intressant att höra vad vänsterpartiet har att föreslå i dag, eftersom socialdemokraterna har bestämt sig för att inte fatta några beslut före valet. Några vägande ekonomiska skäl för att ha kvar turistmomsen på nuvarande nivå finns nämligen inte enligt centerpartiets uppfattning.

Jag vill sluta med att säga att det är viktigt att vi får en bättre ekonomisk politik. För att få det är det viktigt med ett regeringsskifte. För att få en starkare ekonomisk politik menar vi i centern att vi i längden också måste se till att få ökade inslag av regionalt tänkande. Vi måste slåss för en rättvis fördelningspolitik och för en god miljö. Det tror jag är en förutsättning för att 90-talets viktigaste ekonomiska frågor skall kunna hanteras.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 6, 14, 22 och 26.

Anf. 4 LARS-OVE HAGBERG (v):

Herr talman! Riksdagens vågmästarparti har äntligen medgett att momsen på mat kan sänkas. Därmed ansluter sig regeringspartiet till den för vanliga människor självklara uppfattningen att mat inte skall beskattas i onödan. Det har tagit 20 år och förlusten av 15 % av valmanskåren i opinionsundersökningar för socialdemokraterna att komma till denna slutsats. Dock fortsätter regeringens och socialdemokraternas obeslutsamhet. Trots att det finns en klar majoritet för sänkt moms på mat under nuvarande vårriksdag, skjuter socialdemokratin avgörandet till hösten. Det tycker jag är onödigt och riskfyllt.

I 20 år har vänsterpartiet drivit frågan. Namninsamlingar, fackliga uttalanden och opinionsundersökningar har visat att kravet på borttagande av moms på mat har ett mycket kraftigt stöd i folkdjupet. Det är en stor seger för vårt krav, trots att socialdemokratin i dag vill skjuta upp beslutet. Men fortfarande har socialdemokratin som sagt chansen att ändra sig, för vänsterpartiet föreslår en sänkning av matmomsen från 25 % till 15 %. Finansieringen sker genom att momsen ligger kvar på samma nivå som nu på övriga varor. Jag ställer samma fråga som Gunnar Björk: Fins det inte en risk, Hans Gustafsson, för att vanliga människor på något vis känner förakt för och mister förtroende för politikerna, när de vet att ett sådant här viktigt krav kan genomföras nu och ändå görs det inte?

Många matematiker, ekonomer och skattebyråkrater har låtit påskina att det inte är någon vinst för vanliga människor att momsen på mat tas bort. Det är också för krångligt, säger de. De har fel. De har lika fel som när regeringen med Erik Åsbrink i spetsen med räknetabeller försöker övertyga låginkomsttagare, vanliga arbetare, att de tjänar på skatteomläggningen. En sänkning av momsen på mat ger låginkomsttagarna en bättre trygghet i tillvaron, genom att maten inte är alltför dyr. Det är en seger för värderingen att livets nödtorft inte skall beskattas lika hårt som övrig konsumtion. Politiken skulle uppfattas väsentligt mycket positivare i samhället om beslut grundade sig på människors sunda förnuft i stället för på den ständigt pågående matematiska exercis som ekonomerna ägnar sig åt.

I den svenska folksjälen finns en känsla av att samhällsutvecklingen gått fel. Inkomst- och förmögenhetsklyftor ökar. De välbeställda fixar och ställer med förmåner och spekulationsvinster, medan det arbetande folket inte får någonting med. SCB-siffror visar att vi nu har fått 400 000 nya miljonärer under 80-talet, alltså en mångdubbling av antalet. Samtidigt växer klyftorna i samhället; ensamförsörjande unga familjer får allt mindre pengar över och inte minst kvinnorna drabbas av denna utveckling. Det är kvinnorna som representerar den stora låginkomsttagargruppen i samhället.

De rika blir alltså rikare och de fattiga blir allt fattigare. Klyftorna mellan arbetare och tjänstemän växer. Arbetarfamiljerna blir allt fattigare. De riktigt stora klippen under 80-talet gjordes på aktiemarknaden. Det var överklassen och den övre medelklassen som tjänade mest på börsen under rekordåren. De 450 rikaste familjerna ökade sin andel av landets samlade förmögenhet. Nu äger de ännu mera av Sveriges tillgångar.

När de rika blir allt rikare och arbetarfamiljerna allt fattigare, är det naturligtvis resultatet av en högerinriktad utveckling. Min fråga till socialdemo-

kratin och regeringen är: Hur skall denna utveckling kunna vändas? Det räcker väl inte med bara inflationsbekämpning? Krävs det inte en ordentlig fördelningspolitik i samhället? Men en sådan politik saknas totalt i dagens regeringspolitik. Högeralliansen, med centern som släpvagn, har egentligen uppnått ett av sina mål – att öka klyftorna i samhället – vilket är ett resultat av kapitalmarknadens villkor. Dessutom är det kanske värt att peka på det helt obegripliga i centerns hållning. Ena dagen agerar centern som ett utpräglat fördelningsparti. Andra dagen skriver man ihop sig med högeralliansen, vilken knappast gjort sig känd för att driva fördelningspolitik.

Högerpolitikerna borde egentligen stråla av lycka. Men de förefaller tyngda av problem. Det som hänt under 80-talet räcker inte. Den generella välfärdspolitiken måste ytterligare undermineras. Privata försäkringar och lösningar kopplade till inkomster är lösningen framöver. Skattetrycket skall minskas samtidigt som industrins kostnader skall sänkas.

Högerpolitiken har ett politiskt syfte, nämligen att förefalla vara fri från ideologiska förtecken. Det som sker i samhället är inte resultatet av medvetna värderingar utan av absolut ödesbestämda nödvändigheter. Samhällsutvecklingen måste ske genom ökade löne- och förmögenhetsklyftor och kraftigt ökade företagsvinster. Allt skall vara privatägt. Naturligtvis beskrivs en anslutning till EG som en nödvändighet, inte som ett politiskt val av framtidsinriktning. I klartext alltså: Det är egoismen, den starkes rätt och kapitalets vinstintressen som skall utvisa den ideologiska färdriktningen, förklädd till vetenskap och tvingad nödvändighet. I sin tjänst har högern nationalekonomerna, som det senaste årtiondet presenterat ekonomiska teorier; den ena mer elegant än den andra. Försöken att åstadkomma vetenskaplig trovärdighet är de borgerliga ekonomernas kännemärke. Men deras vetenskap kännetecknas av samma träffsäkerhet som SMHIs femdygnsprognoser och är grundad på medvetna förutbestämda ideologiska ståndpunkter. I kölvattnet av denna utveckling utropade för någon vecka sedan en av inneekonomerna att han längtade efter tvåtredjedelssamhället.

Bakom den välpolerade högerfasaden skymtar alltså de verkliga syftena med högeralliansens politik. Det är de här ekonomerna som visar vart vi är på väg.

Inser socialdemokraterna verkligen den här faran? När den tredje vägen misslyckades bereddes marken för högeralliansen. Gjorda eftergifter till högerpolitiken under den här valperioden har ytterligare förstärkt högerutvecklingen i samhället: skatteomläggningen, försämringarna i sjukförsäkringen, det svikna vallöftet om föräldraförsäkringen samt förslag till strejk- och lönestopp. Allt detta är exempel på regeringsåtgärder som har försvagat arbetarrörelsen och stärkt högern.

Regeringens EG-omsvängning förra hösten är också en symbol för den maktlöshet och handfallenhet som finns inom regeringspartiet.

Parollen att SAP skulle vara den bäste förhandlaren när det gäller ett EG-medlemskap är egentligen föga trovärdig, eftersom den vardagliga politiken sätter sina tydliga spår i form av eftergifter åt höger.

Socialdemokratin har alltså handskats vårdslöst med arbetarrörelsens traditioner.

Var finns viljan att åstadkomma ett solidariskt och rättvist samhälle? Var

finns alltså den viljan i praktisk handling? Håller inte SAP på att begå samma misstag med sin högeranpassning i politiken som när det gällt medbestämmandet i arbetslivet – dvs. odlas inte illusionen att man hand i hand med kapitalet skall genomföra ett välfärdssamhälle? Sedan tackar SAP för sig och proklamerar klasskamp.

Innehåller inte socialdemokratins flirt med högerpolitiken samma risk? När kapitalet har fått sitt av socialdemokratin tar man över. Kvar står arbetarrörelsen avklädd, sviken och förrådd. Vägen öppnas för verkligt extrema yttringar i form av grevar och fixare.

För oss i vänsterpartiet är det en självklarhet att ett samhälle måste bygga på solidaritet, rättvisa och jämlikhet. Utan dessa byggklossar i samhällsbygget raseras grundvalen för produktionen av varor och tjänster samt av vård, omsorg och service, för ett samhälle med arbete åt alla och för den sociala välfärden. Bekämpandet av klassklyftorna är, och kommer att vara, vänsterns och arbetarrörelsens viktigaste arbetsuppgift.

Utifrån detta resonemang är vi i vänsterpartiet synnerligen oroade över den sänkning av landets produktion som nu sker, med en kraftig stigande arbetslöshet som följd. I dag går över 100 000 människor arbetslösa. Det är 40 000 fler än för ett år sedan. Vidare tilltar antalet varsel, speciellt inom tillverkningsindustrin. Den främsta orsaken till att vi har hamnat i detta läge är den superdevalvering som skedde 1982 – infarten till den tredje vägen, som innebar att ett alltför lågt löneläge etablerades i vårt land.

Fel signaler sändes, som det heter, ut till näringslivet. Det låga löneläget gjorde att investeringarna framför allt hamnade i traditionell sammansättningsindustri. Den tredje vägens politik innebar därigenom att en gammal, förlegad industristruktur byggdes fast. Förnyelsen uteblev. Den internationella konjunkturnedgången har i själva verket endast bidragit till att problemen alltför snabbt och plågsamt har kunnat lyftas fram i ljuset.

Vi i vänsterpartiet är därför kritiska till regeringens betoning av detta med lönekostnadskonkurrens. Vad som behövs är ett starkt konkurrenskraftigt näringsliv baserat på gedigna kunskaper, en teknisk utveckling på hög nivå och en demokratisk arbetsorganisation.

Vi i vänsterpartiet saknar en sådan medveten politik från regeringens sida. Här gäller det att återupprätta Sverige som en offensiv och framgångsrik industrination. Ny svensk teknik skall kunna gro i Sverige. Vi skall inte önska bort vårt kraftiga internationella beroende – det kan vi inte göra. Men för den skull behöver vi inte anpassa oss slaviskt. I stället kan vi förhålla oss till detta på ett offensivt sätt.

Generella gedigna och goda kunskaper hos alla i arbetslivet är därför en förutsättning för en ny näringspolitik. Att enbart utbilda arbetslösa eller att enbart förlita sig på företagens egen fortbildning innebär att vi inte klarar den uppgiften. En allomfattande vuxenutbildning i syfte att öka kunskaperna på humanismens och teknikens områden är alltså A och O när det gäller den framtida konkurrenskraften.

Inte heller räcker det med att hoppas på att investeringar skall göras i Sverige genom att lagar ändras, i tron att andra skall investera just här. Det krävs ett demokratiskt politiskt tryck för att ny teknik och modernisering av svensk industri skall kunna komma till stånd.

Det är oroande med signalerna från regeringen om att löntagarfonderna endast skall utgöra en pensionsfond som genom köp av aktier skall trygga någon form av avkastning. I så fall måste det vara slutpunkten för socialdemokratins visioner om en ekonomisk demokrati. Förslaget är, som sagt, fjärran från de tankar som Meidner förde fram under 70-talet om hur man skulle investera och vilket inflytande man skulle ha över arbetet.

Frågan är var det uthålliga investeringskapital finns, om vi nu skall ha någon industriell förnyelse i vårt land.

Det tredje benet i en konkurrenskraftig näringspolitik är den demokratiska arbetsorganisationen. Det duger inte med dagens falska fikonspråk om medbestämmande och medarbetare. De arbetande känner ju att de har mycket litet att säga till om beträffande den egna arbetssituationen, arbetsmiljön och arbetets innehåll. Regeringen tiger i den frågan. Det blir bara utredningar. Men högeralliansen pekar på det kommande arbetslivsklimatet. De som ibland kallas medarbetare kan man inte lita på, för de skall ha karensdagar så fort det är fråga om sjukdom. Det skall vara ökade löneskillnader, och de som kallas medarbetare skall inte ha några fackliga rättigheter.

Skall vi hävda en välfärdspolitik, krävs det hela folket engagemang och inflytande. Glöms detta bort, kan uppvaknandet bli smärtsamt. Det går inte att bara kalla på arbetskraft, för det kommer människor som har större behov, mål och ambitioner i sina liv. De vill inte bara vara en vara på marknaden. Demokratisk arbetsorganisation är jämte ny teknik nyckeln till samhällets produktivitet.

En av de allra viktigaste fördelningspolitiska frågorna är naturligtvis frågan om arbete åt alla. Utan tvivel skedde en klar förändring i regeringens attityd hösten 1990.

Regeringens satsning för att motverka arbetslösheten anser vi i vänsterpartiet är alltför begränsad. Vi menar att det behövs ytterligare 4 miljarder under det kommande budgetåret för att det skall vara möjligt att möta den öppna arbetslösheten. Varje arbetslös anser vi är ett nederlag för ett samhälle. Dessutom kan man befara att den kraftiga minskningen av industrins kapacitet leder till avsevärda problem, inte minst regionalt, även om konjunkturen vänder. Det är nog tyvärr så, att Industriförbundet har rätt när man säger att de stora internationella svenska företagen ökar kapaciteten i sina anläggningar utomlands. Men här hemma ställer man så att säga in. Risken finns att det blir svåra regionala arbetslöshetsproblem – om nu inte regeringens syfte är att avfolka vissa orter och regioner.

Arbetslöshetspolitiken är en förtroendefråga. Villy Bergström, forskare inom arbetarrörelsen, ställer en helt avgörande fråga beträffande den nya arbetslöshetspolitiken från socialdemokraternas sida. Frågan ställs i en artikel som var införd i Dala-Demokraten häromveckan. Villy Bergström tar en liten kommun i Dalarna som exempel, nämligen Älvdalens kommun. Villy Bergström frågar: Hur kommer det att bli i framtiden när det gäller den nya arbetsmarknadspolitiken och glesbygden? Hur kommer det att bli om låt oss säga ett år? Nu skall ju inga beredskapsarbeten användas, utan nu är det bara utbildning som gäller.

Ja, nu är de 150 som är arbetslösa i utbildning, i första ledet. I andra ledet är det "jobbarklubbar" som skall träda in. Men regeringen och Allan Lars-

son har sagt att man inte skall satsa på beredskapsarbeten. Så här står det i artikeln: "I Älvdalen har man nu ungefär 25 procent av den volym beredskapsarbeten man hade för fyra år sedan, och då var det högkonjunktur! – – –

Vad är Larsson rädd för? Det är lätt att svara på: Kapitalets nya makt. Skulle regeringen massivt skapa jobb genom beredskapsarbeten, som tidigare, skulle det lättflyktiga kapitalet börja rinna ut ur valutareserven. Räntorna skulle tvingas upp och konjunkturerna försvagas än mer.

Det är därför regeringens tjänstemän far till utlandet och säger andra saker än här hemma. Inför utländska kapitalplacerare framhåller man det begränsade i insatserna mot arbetslösheten här hemma. Det lugnar de nervösa kapitalplacerarna. – – –

Endast genom att visa upp villighet att låta arbetslösheten stiga skapas numera förtroende på internationella kapitalmarknader. Regeringen kan inget göra åt det. Det blir tvetungat tal, ett för oss här hemma, ett för kapitalmarknadernas folk på de internationella arenorna."

Detta säger alltså Villy Bergström, och det är alldeles riktigt.

Sedan frågar Villy Bergström: "Men hur går det med den tredje försvarslinjen i Älvdalen?"

Sedan säger han: "När skogsarbetaren med valkiga nävar, utan större vana att skriva och ovillig att lägga ut texten i självuppskattning, står där utan jobb, då finns inget beredskapsarbete åt honom. Skall han lämnas därhän, åt marknadskrafterna och stämplingen på förmedlingen?"

Det är egentligen huvudfrågan när det gäller den nya arbetslöshetspolitiken. Är det så, att inte ens regeringen kan tala klarspråk och erkänna detta faktum och försöka mobilisera sig mot detta? Är man alltså med i klappjakten på de arbetslösa och facket, som skall lära sig att veta hut tills lönerna har kommit ned tillräckligt, så att det går att förstärka konkurrenskraften? Det är en avgörande fråga som socialdemokraterna har att svara på. Är man alltså med i den här klappjakten?

Regeringens åtstramning av den kommunala ekonomin är ett annat allvarligt hot mot den generella välfärdspolitiken och mot sysselsättningen. I stället krävs det, och det är ett krav som vi har framställt, ett ekonomiskt stödpaket till kommunerna. Det gäller att satsa på service, utbildning, vård och omsorg, som under kommunernas fögderi är ryggraden i samhället. Dessa behövs för att produktionen av varor och tjänster skall kunna fungera.

I likhet med Anne Wibble har också jag noterat den uppstramning och uppskärpning som har varit i utskottet när det gäller den offentliga sektorn. Det är bra, och det är väl den enda vändpunkten såvitt jag förstår. Jag hoppas att botten är nådd och att det hädanefter går åt rätt håll.

Och så har vi detta med inflationen och Rehnbergavtalen. Vi i vänsterpartiet anser att man i Rehnbergkommissionens avtal utgår från felaktiga premisser. Huvudorsaken till inflationen är inte de breda arbetargruppernas löneökningar utan vinstmaximeringarna, monopolprissättningen, skatter, pålagor och tilltagande löneklyftor.

Rehnbergavtalen innebär, som jag tidigare har sagt, en inskränkning i förhandlingsrätten. Det är de arbetandes löneökningar som man är ute efter. De lokala fackens verksamhet skall begränsas. Vi tror dock inte på denna

metod att hävda detta med arbete åt alla. I stället blir det bara nya inlåsningseffekter med den typen av politik.

Det blir alltså obalans mellan parterna lokalt. De lokala fackföreningarna bakbinds i två år. Aktiviteten minskar för deras del.

Det här öppnar vägen för SAFs strategi beträffande lokala förhandlingar. I verkligheten har regeringen genom Rehnbergavtalen gett högeralliansen en fin startsträcka. Man vill inte ha ingrepp i förhandlingsrätten – men väl större lönespridning, lägre företagsbeskattning etc. Grundbulten för möjligheterna att genomföra en sådan politik är försvagade lokala fackföreningar.

Med inslag av kraftig prispress och en mera rättvis skattepolitik kan inflationen på längre sikt hållas tillbaka. Dessutom tilltror vi vänsterpartiet de fackliga organisationerna förmågan att ta sitt ansvar för lönebildningen.

Herr talman! Nu har jag kommit till avsnittet om folkpartiets hämnd. Framför allt gäller det Anne Wibble, som tillsammans med socialdemokratin har genomfört en skatteomläggning och som har mycket svårt att smälta att socialdemokraterna har accepterat en differentierad moms på maten.

Och, Gunnar Björk, det är inte fyra utan fem partier som inser hur besvärlig turistmomsen är och att det är ganska vansinnigt att på detta sätt belasta en näring. Som vanligt i frågor av det här slaget handlar det, när man skall försöka göra politik av det hela, inte om faktisk politik.

När det gäller det moment där jag hade förväntat mig ett konkret förslag som var väl värt att överväga och som kanske kunde yrkas bifall till – det gäller mom. 8 i dagens betänkande – teg Anne Wibble, som ändå är förslagsställare.

Men väl under mom. 12 kommer det en beställning. Det gäller då en socialdemokratisk motion om allmänna farhågor. Naturligtvis fick den socialdemokratiske motionären inte skriva vad som var önskvärt. I stället måste det bli allmänna funderingar om vad som behöver göras. Men det är i varje fall fråga om en viljeinriktning.

Jag väntar på en precisering av den här beställningen. Vad kan det röra sig om? Vilken omfattning är det fråga om? Hur är det med finansieringen? Skall man spara något, och i så fall vad? Vilken del av turistnäringen är det egentligen fråga om? Handlar det bara om hotellen? Eller är det kollektivtrafiken som är den helt avgörande frågan för turismen i glesbygden? Hur är det med det som Ingegerd Troedsson talar om i sin motion? Vad är det alltså fråga om?

Så här i efterhand, alltså efter att ha läst reservationen i fråga, vore det intressant att få veta vad innehållet egentligen är. Är det fråga om en helt allmän beställning som man inte vet ett enda dugg om? I så fall vill jag påminna om vår hållning. Den är ju känd sedan tidigare. Kanske kan man ändå fortfarande hysa hopp om ett svar. Jag har, som sagt, avgett ett särskilt yttrande, av vilket framgår att vi, så länge det inte föreligger några konkreta förslag, faktiskt vidhåller vår uppfattning.

Med detta, herr talman, vill jag säga att vi i vänsterpartiet står bakom de reservationer som jag har undertecknat. I övrigt yrkar jag, med tanke på omröstningen, bifall till reservationerna 2, 5 och 16.

Anf. 5 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Eftersom Lars-Ove Hagberg påstod att vi inte har sagt någonting, vill jag ändå för undvikande av missförstånd be honom att läsa vår reservation, mom. 8. Där skriver vi om vad vi anser om mervärdeskattens utformning. Vi framhåller att vi vill ha en generell moms. Den sänkning som vi förespråkar skall gälla alla varor och tjänster samtidigt. Detta står att läsa på s. 140 i betänkandet. Var så god och läs!

Anf. 6 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg diskuterade centerns fördelningspolitik, och sedan ville han inte riktigt ta ställning i turistmomsfrågan. Hur skulle det vara om Lars-Ove Hagberg någon gång tänkte på arbetarna i Borlänge när det gäller turismen? Fortfarande har nästan vart fjärde LO-hushåll inte tillgång till ett fritidshus, eller också har de inte haft minst en semestervecka. Varför unnar inte Lars-Ove Hagberg arbetarna i Borlänge att åka upp till Sälen en helg till ett någon krona lägre pris? Det skulle vara bra om ni också någon gång tänkte på arbetarna som ni talar för. Det finns faktiskt i detta fall mer av fördelningspolitik bland reservanterna än bland kommunisterna.

Anf. 7 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Till Anne Wibble vill jag säga att jag efterlyste ett konkret förslag som kan samla en majoritet på den ifrågavarande punkten. Jag kan bara konstatera att högeralliansen allmänt vill sänka momsen. Där ingår då frågor som berör turismen. Det har jag noterat redan tidigare. Jag inbillade mig att något av det som står i motionen Fi40 – där Ingegerd Troedssons namn står först – skulle ha föranlett ett förslag. Det var min utgångspunkt. Jag konstaterar bara att det inte förhåller sig så beträffande den punkten.

På en annan och senare punkt finns det dock en allmän beställning, och när det gäller den frågade jag Anne Wibble vad det handlar om. Rör det sig om det resterande beträffande hotell- och restaurangbranschen, kollektivtrafiken, liftar eller vad handlar egentligen turistmomsen om?

Till Gunnar Björk vill jag säga att det är fråga om just de utgångspunkter som han talar om. De ligger till grund för vår ömsinta hållning till turistnäringen, framför allt när det gäller glesbygden. Vi har pekat på att vi kan tänka oss bl.a. åtgärder som är regionalpolitiskt betingade. Vi tror att det är mycket nyttigt både för låginkomsttagarna och för landets ekonomi att det förs en annan turistpolitik.

För övrigt är det väl så, att Gunnar Björk skäms litet grand. I ena stunden är centern ett oerhört militant fördelningspolitiskt parti. Det kan t.o.m. hända att vi som driver frågorna på det här området varje dag nästan känner oss litet överkörda av centern. I den andra stunden skriver man ihop sig med högeralliansen, och den har ju inte gjort sig känd för någon mer utpräglad fördelningspolitik.

Anf. 8 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Det är mycket enkelt att förklara varför inte reservationen, som är villkorad till tidigare beslut om turistnäringen, är mera precis. Vi räknar nämligen med att kunna genomföra det här, och då måste man ha litet

mera på fötterna. Man måste veta vad saker och ting kostar, och man måste känna till vilka avgränsningar som finns. Jag tycker att det viktiga är att kunna konstatera att Lars-Ove Hagberg trots alla vackra ord om turistnäringen inte är beredd att medverka till att bilda en majoritet i kammaren bara därför att han vill ha en preciserad utformning. Från hans utgångspunkt borde det väl vara bättre att få ett tillkännagivande på det här sättet, med begäran om ett förslag om en sänkning av mervärdeskatten på turistnäringen, än att inte få någonting.

Jag vill gärna säga att Lars-Ove Hagberg är välkommen att ansluta sig till den villkorade reservationen under mom. 12.

Anf. 9 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Vi i centern är helt på det klara med vad vi tycker beträffande fördelningspolitiken. I varje fall har vi gett upp tanken på att få något ordentligt stöd av socialdemokraterna på den här punkten.

Lars-Ove Hagberg sade att han har en ömsint inställning till de här frågorna. Jag tycker att han bör tänka på personer med lägre inkomst, personer som inte har råd att idka turism inom landet. Dessutom tycker jag att han bör tänka på de delar av sitt hemlän som är så beroende av just en sänkning av turistmomsen. Om han inte vill svika de ifrågavarande grupperna, vore det naturligt att stödja reservationen.

Anf. 10 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Jag frågade Anne Wibble om vad turistmomsen handlar om. Gäller det kollektivtrafiken? Jag skulle gärna vilja veta något om tyngdpunkten, eftersom turistmomsen inte är något entydigt begrepp. Var det bara den lilla delen som avser hotellen eller någon enstaka skidlift? Den tunga posten i det här sammanhanget är egentligen transporterna. Här har vi faktiskt prioriterat i årets budget och föreslagit ett borttagande – även av andra skäl. Vi har också prioriterat en minskning av kostnaderna för boendet. När vi inte har sett något konkret förslag har vi inte haft någon direkt anledning att "hoppa på" en allmän beställning rakt upp och ned. Men vi är inte alltid alldeles omöjliga. Finns det konkreta och bra förslag är vi inte ovilliga att diskutera dem.

Till Gunnar Björk vill jag säga att det är låginkomsttagarna som drabbas av en ökning av skatten vid den här typen av skatteomläggning. Därför hävdar vi att turistnäringen bör underlättas, framför allt regionalt. Eftersom jag själv kommer från ett utpräglat turistlän, ser jag ju vilka fantastiskt negativa följder det blir, då man belastar turistnäringen och framför allt de samhällsgrupper som borde kunna komma i åtnjutande av turismen även i vårt land.

Anf. 11 CARL FRICK (mp):

Herr talman! "Hur kommer det sig att vatten, som är så nyttigt att liv vore omöjligt det förutan, har ett så lågt pris – medan diamanter, som är ganska onödiga, har ett så högt pris?" Dessa tänkvärda ord sades en gång av Adam Smith. Det kunde man undra på den tiden, men vi har all anledning att begrunda denna fråga även i dag.

Finansdebatter har en tendens att bara beröra det akuta tillståndet i lan-

dets ekonomi, kanske med ett perspektiv på det närmaste året. Runt om i världen smyger sig ju kunskapen fram att ekonomi i allra högsta grad är förbundet med ekologi och förhållandena i de ekologiska systemen. Under de tre år som miljöpartiet har verkat i riksdagen har detta varit ett huvudtema i allt det som vi har skrivit och sagt om ekonomi. Det går inte att föra en seriös debatt om ekonomi om man bortser från de ekologiska förhållandena och skeendena.

För att förstå vad det är fråga om fordras en kort analys av det moderna industrisamhället och de där rådande drivkrafterna. Industrisamhället är i allt väsentligt ett linjärt produktionssystem med en nära nog rak väg, där råvaror går från olje-, kol- och gasfält och gruva via varutillverkning till soptipp. Under vägen produceras avfall i varierande och stigande omfattning, avfall som avges till luft, vatten och mark, avfall som förgiftar och förkväver de biologiska produktionssystemen i allt större omfattning, förgiftade system som producerar mindre och mindre, trots att jordens befolkning nu ökar med närmare 100 milj. om året, tolv Sverige om året.

Den ekonomiska politiken i industrivärlden går i allt väsentligt ut på att så snabbt som möjligt förpassa råvaror från sitt ursprung till sophögen. Ju fortare det går, dess bättre är det ekonomiska utfallet. Ju fortare det går, dess snabbare stiger bruttonationalprodukten, som är ett mått på den penningomsättning som man kan mäta.

Litet rått kan man säga att den ekonomiska politiken går ut på att förbruka så mycket råvaror som möjligt på kortaste tänkbara tid. Politiken går då samtidigt ut på att tillverka så mycket avfall som möjligt och orsaka så mycket förstörelse som möjligt beroende på att de negativa sidorna av råvaruförbrukningen antingen räknas som ett plus i bruttonationalprodukten eller helt negligeras.

Det finns ett begynnande uppvaknande och en insikt om att vi nu måste ha avgifter och skatter som tar hänsyn till tillväxtens skadeverkningar. Miljöavgiftsutredningen (MIA) hade den uppgiften. Så t.ex. införde man förtjänstfullt en koldioxidskatt. Den var visserligen låg och otillräcklig, men ändå. Man vägrade emellertid att införa den på elkraftsproduktionen, eftersom detta skulle leda till högre pris på elkraft. Det skulle industrin inte klara, menar man. Vilket hyckleri att inte använda sig av de instrument som man säger sig vilja använda. Industrins energikostnader är ju ändå skyddade av 1,7-procentsregeln, som innebär att industrin i praktiken är befriad från all energiskatt som överstiger 1,7 % av varornas försäljningsvärde. Miljöpartiet har föreslagit att vi skall höja energikostnaderna för att åstadkomma effektivisering och få fram inhemska förnybara energislag och samtidigt som kompensation sänka arbetsgivaravgifterna. Vi vill på olika sätt stärka marknadsekonomin och få den att fungera bättre. Det är märkligt att det i en marknadsekonomi finns så många människor som motarbetar en väl fungerande sådan.

All tillgänglig klokskap inser nu att vi inte kan arbeta med detta linjära produktionssystem längre. Vi måste komma in i ett kretsloppstänkande. Miljöpartiet har motionerat om detta i åratal. Naturskyddsföreningen predikar det ständigt på ett mycket förtjänstfullt sätt.

Vi måste se till att återanvända och återbruka om vi skall minska förgift-

ningen. Inget av det som vi tar upp ur jordens inre försvinner ju utan allt sprider sig. Det är bara inom den fasansfulla kärnkraftstekniken som delar av materien omvandlas till energi, varav två tredjedelar går förlorade.

Förra veckans miljödebatt handlade i hög grad om kretsloppstanken, i varje fall ordmässigt. När det kom till konkreta förslag att förverkliga tanken slog riksdagen nämligen bak ut och sade nej.

Ett exempel på felinriktad politik är att momsbelägga kollektivtrafiken. Det skedde trots att beslutsfattarna, socialdemokraterna och folkpartisterna, visste att det skulle leda till ökat bilåkande. Detta sker i en tid då vi alla vet att koldioxidutsläpp och växthuseffekt är ett av våra allra största miljö- och framtidshot.

Här ser vi hur ledande politiker, som dessutom aspirerar på att bli ministrar efter den 15 september, medvetet och iskallt saboterar miljö och framtid. Jag vill hävda att moms på kollektivtrafik är det i särklass mest miljöfientliga beslutet som har fattats i riksdagen under denna mandatperiod. Efter sådana bravader går det inte an att med någon trovärdighet i behåll påstå att man bryr sig om de ekologiska förhållandena och att man är villig att ta ett framtidsansvar.

En av miljöpartiets huvudlinjer i politiken är att minska den materiella förbrukningen, dvs. det materiella slöseriet. Denna minskning kallar utskottet en sänkning av levnadsstandarden. Jag tycker att det är ett fantastiskt påstående. Menar utskottet verkligen att minskad bensin- och oljeförbrukning, minskad förbrukning av uran och minskad förbrukning av metaller innebär en sänkning av levnadsstandarden? Då måste utskottet rimligen mena att det motsatta förhållandet gäller, dvs. att ökad förbrukning av fossila bränslen och av uran innebär en höjning av levnadsstandarden. Då måste ökade utsläpp av miljöstörande ämnen av alla slag innebära en höjning av levnadsstandarden. Då måste det vara bra för levnadsstandarden att luft, vatten och mark förgiftas. Då måste det vara bra med rester av kemiska bekämpningsmedel i mat och vatten.

Enligt utskottet är det uppenbarligen på det sättet att vi får det bättre ju mer vi förbrukar och ju mer vi smutsar ner. Jag förmodar att utskottet gärna ser att våra vänner i den fattiga delen av världen uppskattar oss och tackar oss för våra ansträngningar att höja vår levnadsstandard genom att öka förtunningen av ozonskiktet och genom att släppa ut mer fossilt kol i luften, så att klimatet ändras och översvämningar främjas. Tacksamhet borde vara ett sätt för dem att visa sin solidaritet med oss.

Utskottets tankar är för mig hårresande, cyniska och otidsenliga. Eftersom jag vet att flera av ledamöterna i grunden har en syn på förhållandena som ligger nära den syn som vi i miljöpartiet har, är det märkligt att det 1991 inte skall kunna gå att få ett miljöinriktat och ansvarsfullt betänkande från finansutskottet. Jag tycker att det är beklagligt.

Herr talman! Vi har även akuta problem i vår ekonomi. Budgetunderskottet rasar i botten, och man förutspår nu ett minus på 25–35 miljarder, en ofattbart stor summa. Underskottet måste täckas, och det finns egentligen bara tre metoder att klara detta, genom att minska utgifterna, genom att öka inkomsterna eller genom att låna.

Skattesänkningar kan det knappast bli tal om, eftersom det då bara blir

värre. Och då ökar underskotten. Jag tycker att det är något att tänka på för alla skattesänkarpopulister allt från Carl Bildt, greve Wachtmeister, Nya välfärden och många andra som vill göra sitt bästa för att slå sönder samhällsekonomin.

En delförklaring till budgetunderskottet är de höga räntebetalningarna för det enorma budgetunderskott som de borgerliga regeringsåren medförde.

Kortsiktigt måste vi arbeta efter alla tre metoderna. Att sänka utgifterna är oftast mycket svårt, eftersom minskningarna enligt vår mening inte får leda till sociala snedfördelningar. Att öka skattekvoten, dvs. att öka statens inkomster, är inte lätt det heller, eftersom vi har en mycket hög skattekvot i Sverige. Vi menar dock att vi kan acceptera en mindre ökning för att därigenom kunna finansiera den nödvändiga omställningen till ett mindre slösande och förgiftande samhälle och för att kunna tillföra medel för att bygga ut spårburen kollektivtrafik och för att hjälpa till att miljöanpassa industrin.

Sänkta kostnader kan uppnås genom att delar av transfereringarna görs om så att de som har högre inkomster inte får ut lika stor del av inkomstbortfallet som de som har lägre lön. Vi måste se till att i första hand skydda vård och omsorg. Vi kan inte acceptera moderaternas och folkpartiets sätt att spara. Det går ut på att ytterligare försämra sjukförsäkringen för dem som har lägre löner. För mig är det ett förslag av ganska tidstypiskt nyliberalt slag.

Att låna till konsumtion innebär att vi skjuter på betalningen till framtiden och kommande generationer. Precis så sker nu med de gamla borgerliga budgetunderskotten. Stora budgetunderskott leder till att lånetrycket på den svenska marknaden ökar, vilket innebär stigande räntor. Höga räntor driver boendekostnaderna i höjden, vilket i sin tur driver upp kraven på högre lön. Vi är inne i en ond cirkel. Och miljöinvesteringarna kan komma att ta stryk. Det fordras alltså ett nytänkande. Vi är nu inne i en lågkonjunktur som i många stycken är förorsakad av en gammal inflationsdrivande politik, som har drivit upp företagsvinster, kostnader, konsumtion och löner till nivåer som gör att goda svenska varor inte är konkurrenskraftiga längre. Detta är väl bekant, och få säger emot det.

Vad kan vi då göra åt vår situation och samtidigt se till att vi kan lösa delar av våra akuta ekologiska problem? Det måste nämligen vara vår uppgift att lösa den dubbla problematiken – ekologisk och ekonomisk kris.

Inte nog med att vi har ett ökande budgetunderskott. Vi har också ett ökande bytesbalansunderskott. Det betyder att vi köper för mer pengar utomlands än vi säljer. Vi får med andra ord låna till vår konsumtion också. Vi skaffar oss nu såväl en ökande utlandsskuld som en inhemsk skuld, samtidigt som vi idogt arbetar för att förstöra vår miljö och våra livsbetingelser. Vi skuldsätter oss till kommande generationer. Det är i längden ohållbart. En minskning av den materiella förbrukningen, som vi har talat om, kan ske genom att vi sänker hastigheterna på våra vägar, genom att vi gör transporter på räls ekonomiskt mer attraktiva, genom att vi slopar momsen på kollektivtrafiken, genom att vi höjer koldioxidskatten och genom att vi sänker subventionsgraden för den eltunga industrin.

Detta blir starka incitament till att minska energianvändningen genom effektivisering och hushållning. Alternativa inhemska energislag får ökad

chans. Importen av fossila bränslen minskar, och bytesbalansen förbättras. Vi behöver inte låna så mycket, och miljöbelastningen minskar totalt.

Kostnaderna för industrin kan vi sänka genom att sänka arbetsgivaravgifterna på så sätt som vi har redovisat i våra motioner. Därmed ökar konkurrenskraften genom att de totala lönekostnaderna sjunker. Vi kan öka exporten igen, och bytesbalanssituationen förbättras också.

Åtgärderna sänker även kostnaderna för staten, kommunerna och landstingen och innebär därför också att budgetunderskottet kan minskas.

En stor del av betalningen sker genom att hushållen får betala mer för sin energianvändning. I genomsnitt ökar inte hushållens köpkraft med den av oss föreslagna politiken. Vi får en omfördelning av produktion till export och en omfördelning av kostnader som sänker budgetunderskottet. Vi måste inte låna för att klara det, och räntorna pressas inte i höjden. Och det kan då bli billigare att bo, i varje fall inte dyrare.

Att räkna ut hur kostnaderna omfördelas är hart när omöjligt. De som slösar med energi är de som får betala notan.

I glesbygd är man speciellt beroende av vägtransporter. Därför vill vi införa ett kontantbidrag för att kompensera för fördyrande transporter. Däremot är vi inte villiga att sänka priset på drivmedel. Vi måste bibehålla alla tänkbara incitament till att hushålla med energi.

Av samma skäl vill vi att gynnandet av de personer som har företagsbilar skall avlägsnas snarast. Det är ett oskick att en växande grupp människor skall särbehandlas så att de slösar med energi på skattebetalarnas, miljöns och framtidens bekostnad.

Matmomsfrågan har varit synnerligen aktuell. Vi har arbetat med den så länge vi har funnits i den politiska verkligheten. Och det är glädjande att det nu finns möjlighet att äntligen kunna sänka den.

Vi tycker också att man borde kunna komma överens om att sänka turistmomsen till den nivå som den hade tidigare.

Kollektivtrafikmomsen måste helt enkelt tas bort om vi skall kunna komma bort från det resursslösande bilåkandet, eller åtminstone minska det kraftigt.

Vi är inte så förmätna att vi tror att våra förslag i ett enda slag löser de stora ekonomiska och ekologiska problem som vi står inför. Vi ser dem som steg på vägen.

Det är mer förvånande att finansutskottet inte stakar ut några sätt som kan bidra till att klara våra samlade problem. Finansutskottet är fast i ett gammalt förlegat tillväxttänkande som leder till miljöförstöring och till en katastrofal ekonomisk utveckling med ökad skuldsättning. Regeringen är i allt väsentligt inne på samma linje som utskottet. Hur kan det komma sig att varken regeringen eller utskottet på allvar intresserar sig för att ta itu med vår dubbla skuldsättning, att klara både ekonomisk och ekologisk kris. När kommer regeringen att ta sig an problemen? När kommer tänkbara kommande regeringsbildare att ta itu med problemen på ett socialt acceptabelt sätt?

Vid sidan av den ekonomiska och den ekologiska krisen har vi den ökade arbetslösheten. Vi anger tre olika vägar förutom dem som regeringen har anvisat för att komma till rätta med den problematiken:

- sänkt normarbetstid,
- sänkta arbetsgivaravgifter och
- investeringar i miljöanpassad spårburen trafik.

En aktiv arbetsmarknadspolitik är en viktig del av den svenska modellen, och den får vi inte överge. Vi kan inte acceptera den syn som professor Anders Åslund, öststatsexperten, ger uttryck för, när han i DN säger sig längta efter tvåtredjedelssamhället.

Han och många på politikens högerkant hävdar att Sverige har en kommandoekonomi som liknar den i de forna kommunistiska staterna i Östeuropa. Man för inte politiken framåt med så våldsamma och onyanserade överdrifter och djupt osanna påståenden. De som betraktar skatt som stöld avvisar vi också på samma sätt som vi avvisar moderaternas syn när de i ett förslag till nytt partiprogram säger: "Varje ingrepp i medborgarnas liv, varje reglering, varje skatt försvårar och dödar livsprojekt."

Vi ser här hur ett ledande parti avsäger sig varje form av solidaritet med dem som lever nu och med kommande generationer. Varje form av miljö- och socialpolitik kastas på skrothögen. Där röjs ingen ödmjukhet inför världens problem. Det är den sanna egoismens talesmän som vi hör.

De krafter, som står bakom den moderata partiledningen och vilkas tänkande har krupit in under skinnet på folkpartister, är ett antal industri- och kapitalägare, som föraktar den svenska modellen med samförstånd och generell välfärdspolitik. Dessa krafter har tvingat fram slopande av valutaregleringen och ett språngartat närmande till EG. Det är samma krafter som betraktar politik som ett sätt att fragmentisera företags verksamheter.

EG är som institution djupt odemokratisk med sin topp- och centralstyrning till kommissionen och ministerrådet i Bryssel. Det är helt klart att enskilda små länder inte kommer att kunna göra sin röst hörd och kunna påverka politiken i det nya maktcentrat i Bryssel. Det är inte heller meningen, då det skulle störa de mäktigas spel med vår framtid. Från början var EG bara en ekonomisk union för att främja de västra delarna av Europa så att de kunde hävda sig tekniskt och ekonomiskt mot resten av världen. Ett starkt Västeuropa med hög ekonomisk tillväxt och ständigt ökande materiell förbrukning visade sig behöva starka centralstyrande organ för att kunna tvinga igenom beslut inom områdets alla delar. Därför behövs det enligt strategerna en domstol, en centralbank, en valuta, en polismakt och en militärmakt. Det är "Den europeiska fästningen".

Utvecklinen i Västeuropa står i bjärt kontrast till utvecklingen i Europas östliga delar. Där bryter man nu under svår vånda ner centrala hårt styrande byråkratiska system, medan man i de västliga delarna går i precis motsatt riktning. Vi ser en mycket märklig process, som kommer att mycket negativt påverka våra möjligheter att föra en något så när självständig ekonomisk politik. Den svenska kronan kommer att försvinna som mynt i en tid när många östländer nu vill komma bort från rubeln och få egna nationella valutor.

Det stora problemet med EG vid sidan av odemokratin är den ekonomiska politik för mycket snabb ekonomiskt tillväxt som man har. Enligt Checcinirapporten kan man räkna med en tillväxt på mellan 4 och 7 % per år. Detta leder enligt interna EG-rapporter till mycket svåra miljöstörningar

beroende på den snabbt ökande vägtrafiken och de stora utsläppen av kväveoxider, svaveloxider och koldioxider och mycket, mycket annat.

Detta vill de stora partierna och kds nu föra Sverige in i med jättefart utan att på något sätt fråga svenska folket. En folkomröstning efter en intensiv studieperiod är det enda rimliga. Det är symtomatiskt att utskottet avstyrker krav på anslag till EG-kritisk information. Tysta och okunniga vill utskottet uppenbarligen att svenskarna skall gå in i EG och avsäga sig sitt långa självbestämmande och sin långa parlamentariska tradition, som började på 1400-talet. Ställningstagandet är dåligt.

Härligheten håller på att försvinna mitt framför våra ögon, medan vi badar i ljuset av reklambetalda TV-kanaler. Antalet försvinnande och hotade arter ökar. Skogar dör. Våtmarker dikas ut och hav och luft förgiftas.

Att gemensamma satsningar, som innebär att vi som privatpersoner kollektivt avstår från omedelbar konsumtionstillfredsställelse, betraktas som frihetsinskränkningar och hot mot valfriheten är logiskt i ett rent konsumistiskt perspektiv. Vissa maktfigurer kan och vill inte se att kollektiva demokratiskt beslutade lösningar innebär en stor samlad frihet: Frihet från oro. Frihet att utbilda sig. Frihet att kunna vara sjuk utan att behöva oroa sig för bostad. Frihet att kunna andas frisk luft, dricka rent vatten och slippa äta medvetet förgiftad mat. Frihet att kunna njuta av kultur utan att vara rik eller bo i stora städer. Frihet att få barn som kan leva friska och utvecklas utan skador redan från fosterstadiet. Frihet att få leva i en fredlig värld.

Den konsumistiska friheten är mycket begränsad. De fyra EG-friheterna har tre ekonomiska delar och bara en mänsklig, nämligen fria kapitalrörelser, fri rörlighet för varor och tjänster och sist frihet för människor att röra sig inom EGs gränser. De utanför göre sig inte besvär. Kulturell, social och ekologisk frihet nämns inte. De kan inte prissättas och mätas i BNP-termer. Därför finns de inte med. Det rör sig om en västeuropeisk egoism, inte om internationalism och internationell solidaritet. För mig är kampen för härligheten och demokratin avgörande för framtiden. Jag är glad över att få verka i ett nyskapande parti, som sätter härlighetens och demokratins fortbestånd och utveckling i första rummet.

Vi som har haft turen och förmånen att få leva i demokratier med yttranderätt och yttrandemöjligheter som individer måste hålla emot den avdemokratisering inom sådana murar som EG innebär. Vi måste visa våra medmänniskor i öster att vi tycker att vi har något värdefullt att erbjuda världen: levande demokratier med ekologisk samklang som ett framtidsprojekt. Vi kan inte nu när östeuropéerna står på randen till att antingen ta steget till frihet eller falla tillbaka i odemokrati själva välja odemokratin och det ekologiska förfallets tyranni. För vad är det vi riskerar när de ekologiska systemen faller sönder? Jo, att de starka ser till att de tar hand om det som blir kvar och låter de svagare gå under. Därför måste vi värna om de ekologiska systemen, inte bara för oss själva utan också för kommande generationer.

Herr talman! Detta är mitt sista längre inlägg i riksdagen under denna mandatperiod. Jag kom till riksdagen i oktober 1988, och tre utomordentligt spännande och lärorika år har förlupit. Jag har glatt mig, men jag känner mig samtidigt djupt förtvivlad över mina erfarenheter härifrån. Det som jag tycker är svårast är de orimliga arbetsförhållandena, som innebär att viktiga

och avgörande beslut hastas fram. Besluten blir inte så genomarbetade och kloka som de skulle kunna bli och som de bör vara. Våra beslut påverkar människors vardag och det besvärar mig att allt skall ske med sådan orimlig brådska.

Jag besväras också av att riksdagen fattar så dåliga beslut när det gäller avgörande frågor om ekonomi och ekologi. Det är som om de kunskaper om dessa förhållanden som finns utanför huset inte får sin givna plats härinne. Kunskaperna finns, men de anammas inte. Vi har sett detta när det gäller jordbrukspolitiken, energipolitiken, miljöpolitiken och nu sist Öresundsbron. Därför fortsätter det ekologiska förfallet i takt med det ekonomiska. Det som hotar oss nu är ett alltmer osolidariskt samhälle, därför att politiken inte vägleds av kunskaper och medkänsla utan av gamla föreställningar om ekonomiska sammanhang, som är frikopplade från våra långsiktiga överlevnadsfrågor. Vad är viktigare än att kunna föra en politik, som beaktar kommande generationerns rimliga krav på goda liv och att de skall slippa betala för våra dumheter?

Så länge riksdagen inte arbetar långsiktigt fungerar den tyvärr inte väl. Vi behöver en bra riksdag, en demokratisk och självständig riksdag, som kan fatta de avgörande besluten i Sverige, en riksdag som kan agera solidariskt mot våra vänner i öster och söder, mot de fattiga i världen och mot alla dem som vi med vår livsstil nu berövar så många möjligheter. Vi behöver inte en demonterad demokrati med centraliserade beslut i en fåmansförsamling i Bryssel. Låt oss bevara en levande demokrati i Sverige som ett uttryck för en välutbildad och kunnig befolkning, som kan och vill ta ansvar och har medkänsla i tid och rum!

En levande demokrati är en del av härligheten. Makten bryr jag mig inte om, men härligheten. Därför yrkar jag bifall till reservationerna 3, 14, 22 och 28.

I detta anförande instämde Kjell Dahlström, Gösta Lyngå, Paul Ciszuk och Lars Norberg (alla mp).

Anf. 12 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Årets kompletteringsproposition är mer omfattande än vanligt genom att den också innehåller stora förslag till strukturåtgärder inom den statliga administrationen.

Jag skall i huvudsak uppehålla mig vid det som i utskottets betänkande återfinns under avsnitten Riktlinjer för den ekonomiska politiken och Budgetpolitiken. När motionerna i ärendet avlämnades hade den s.k. alliansen, dvs. folkpartiet liberalerna och moderaterna, en gemensam partimotion och centern hade en egen. Nu har de tre partierna enats om en gemensam reservation om den ekonomiska politiken. Då detta är det senaste dokumentet från de tre partierna kommer jag att i huvudsak knyta mina kommentarer till de borgerliga partiernas reservation.

Det är inte svårt att förstå att reservationen är ett ovanligt substanslöst dokument, vilket också har påpekats i massmedia. Detta har antagligen varit förutsättningen för en gemensam reservation och dessutom är väl erfarenhe-

terna, i varje fall hos två av de borgerliga partierna, dåliga när det gäller att redovisa vad deras politik i verkligheten leder till.

Något ekonomiskt alternativ att regera efter har inte framlagts. Det går inte att möta framtiden med principiella och utslätade ståndpunkter när det krävs konkreta och ibland också obekväma åtgärder.

Jag blev verkligen överraskad när jag hörde Lars Tobisson och i viss mån Anne Wibble säga att den politik som presenteras skulle vara den enda vägen till en bra ekonomisk politik för Sverige. Arma fosterland, om det skulle vara sant! Lars Tobisson anser att det fräckaste han hört är när Allan Larsson säger att vi är på rätt väg. Jag måste säga att Allan Larsson framstår som en blygsam vårblomma i förhållande till den fräckhet som Lars Tobisson utvecklar när han påstår att detta är det enda dokument som leder till att Sverige går en lyckosam väg till mötes.

I övrigt måste jag konstatera att centerns anslutning innebär att de mest vettlösa påståendena i alliansens motion inte längre upprepas. Således har påståendet på s. 13 i motionen "att regeringens skönmålning av de ekonomiska utsikterna skulle kunna tas som en ursäkt för att inget göra" inte upprepats. I övrigt har en viss tillnyktring skett. För detta bör centern tackas.

I alliansens motion anges att eftersom tidigare framlagda förslag avslagits finner motionärerna det inte meningsfullt att upprepa dem. Jag förmodar att det skall tolkas så att de inte övergivits.

Denna nya hållning öppnar oanade möjligheter när det gäller riksdagens framtida arbetsorganisation.

Jag skall i fortsättningen ta upp några av de frågor som omnämns i den gemensamma reservationen. När det gäller den internationella utvecklingen och den ekonomiska utvecklingen i Sverige förutsätter jag att finansministern kommer att kommentera dessa avsnitt i sitt anförande. Jag skall därför nöja mig med att konstatera att när det gäller den internationella utvecklingen är skillnaderna inte särskilt stora mellan bedömningarna i propositionen och i reservationen. I reservationen anförs sålunda "att den nedgång i världsekonomin som sker under innevarande år blir förhållandevis kortvarig. Vändpunkten kan komma under senare delen av innevarande år, men mest troligt under nästa år."

Man kan naturligtvis diskutera vad som är vändpunkt och också när den inträffar. Det är emellertid uppenbart att bedömningarna ändå ligger varandra så nära att några avgörande skiljaktigheter knappast föreligger när det är fråga om synen på den internationella utvecklingen.

När det gäller utvecklingen i Sverige skall jag nöja mig med att den i kompletteringspropositionen redovisade prognosen i allt väsentligt följer konjunkturinstitutets prognos. Så sent som i föregående vecka redovisade institutet en ny rapport över konjunkturläget. I rapporten konstaterar institutet att "sammantaget ser vi dock inte tillräckligt tydliga indikationer för att revidera vår tidigare konjunkturprognos". Det sagda får räcka eftersom finansministern återkommer i ärendet.

Jag skall därefter övergå till några av de specifika frågor som reservanterna tar upp under avsnittet Allmänna riktlinjer och förbigå dem där en betydande enighet råder, t.ex. Europapolitiken, att inflationsbekämpningen skall prioriteras, att infrastrukturen skall rustas upp osv.

I reservationen konstateras att det är nödvändigt att sänka skatterna därför att den ekonomiska tillväxten hämmas av det höga skattetrycket. Detta utvecklas ytterligare i alliansens motion, som åberopas av reservanterna. Mest angeläget är det enligt reservanterna att sänka kapitalbeskattningen, mervärdeskatten och arbetsgivaravgifterna. Sänkningen av mervärdeskatten preciseras i motionen. Mervärdeskatten skall ner till 18–20 %. Därutöver skall kommunalskatten sänkas till 30 %, vilket innebär att antingen staten måste skjuta till det belopp som ligger därutöver eller också att de mest utsatta kommunerna får avveckla betydande delar av sin verksamhet. Hur mycket arbetsgivaravgiften och kapitalbeskattningen skall sänkas framgår inte, men det är inte orimligt att anta att det sammantaget rör sig om ett belopp uppemot 50 miljarder kronor. Även om moderaternas motion om att sänka skatten med 1 % av BNP om året under en tioårsperiod, vilket motsvarar ca 140 miljarder, inte övergivits, skall jag här lämna den därhän eftersom den inte åberopas i reservationen.

Det finns naturligtvis ingen vettig människa i det här landet som inte tycker det vore bra om skatterna sänktes. Nu är det emellertid så att vi inte tar ut skatter av elakhet eller missunnsamhet, utan därför att vi måste betala för medborgarna angelägna ting. Skatten är i princip priset för solidariteten. Alla undersökningar jag känner till visar att för de allra flesta människor är en bra välfärd viktigare än sänkta skatter. Det finns också goda etiska skäl för en sådan hållning.

Borgerliga företrädare brukar inte uraktlåta att kritisera den offentliga sektorn för de brister som kan konstateras i form av köer när det gäller sjukvården, äldreomsorgen och barnomsorgen. Men inte kan detta bli bättre av att kommuner och landsting får mindre resurser!

Hur avser nu reservanterna att de frikostiga skattesänkningarna skall betalas? Jo, på två sätt: genom tillväxt och genom att såväl den statliga som den kommunala konsumtionen skall hållas tillbaka. Den offentliga sektorn skall reformeras företrädesvis genom ökad privatisering, kan man utläsa. Vi har alla ett gemensamt ansvar för att den offentliga sektorn, som tar så stor del av våra gemensamma resurser i anspråk, är så effektiv och rationell som det över huvud är möjligt. Det ställer vi upp på. Jag tycker att vi socialdemokrater som företrädare för den offentliga sektorn har ett särskilt ansvar på den punkten. Låt oss gärna intensifiera dessa ansträngningar för att utnyttja resurserna på bästa möjliga sätt. Men det är vilseledande att påstå att det den vägen går att få fram resurser till stora skattesänkningar.

Vi behöver förnya och förbättra inte minst på socialförsäkringssidan. Men de resurser som därigenom kan frigöras behövs för att den offentliga sektorn skall kunna svara för sina åtaganden utan att nya resurser tillförs.

När det gäller tillväxten har reservanterna en långt mer pessimistisk bild än vi. Låt oss ändå hoppas på att vi kan öka takten i tillväxten. Den behövs i första hand för att ge en allt äldre befolkning en god omvårdnad och för att förbättra villkoren för de grupper i vårt samhälle som fortfarande lever på smala marginaler.

Problemet med den offentliga sektorn är inte dess anpassning, utan att den offentliga konsumtionen fått för litet resurser. Medan behovet i kommunerna kraftigt ökat på grund av befolkningssammansättningen och genom

utbyggnad av barnomsorg och annat, har kommunernas andel av bruttonationalprodukten gått ner från 17 till 16 %, samtidigt som tillväxten har varit låg. Det är inte svårt att förstå att det kan uppstå problem i en sådan situation. Kommunerna har helt enkelt fått vara med om att betala det underskott på nära 90 miljarder som fanns i statens budget. Det har varit rimligt att de har fått delta i det restaureringsarbetet, men det har inte kunnat ske utan konsekvenser.

Det är nog så, ärade reservanter, att era rundhänta skattesänkningar inte kan genomföras utan en djupgående urgröpning av den sociala välfärden. Det finns en stor risk för att skattesänkningar i er storleksordning i slutändan får betalas av pensionssystemet.

Gunnar Björk! Hur har centern egentligen kunnat halka in i denna högerbur?

Vi vill gärna ha skattesänkningar. Men först skall vi se till att alla som behöver får ett bra stöd, att de får hjälp och omvårdnad, och att villkoren förbättras för dem som har de minsta marginalerna.

Hur populärt det än är att tala om skattesänkningar, tror jag ändå att de flesta medborgare här i landet föredrar att vi har ett anständigt samhälle när det gäller välfärden. Under de 20–25 år då jag var företrädare för kommuner och landsting och hade nära kontakt med medborgarna, upplevde jag inte en enda gång att vare sig företagare eller medborgare kom till kommunen och klagade på att skatterna var för höga. Nej, medborgarna kom och klagade för att deras mor inte fort nog kom in på ålderdomshemmet, för att inte barnomsorgen kunde tillgodoses. Företagarna klagade över att vi inte byggde ut bostäder, barnomsorg, vatten och avlopp, gatubelysning och allt vad det var.

Kostnaderna försvinner inte. Man slutar inte att bli sjuk, och man slutar inte att bli gammal för att vi sänker skatterna.

Reservanterna brukar ofta ange ökad konkurrens inom den offentliga sektorn som en metod att uppnå ökad effektivisering. Det finns inte mycket att erinra mot detta påstående. Men därav behöver man inte dra slutsatsen att den konkurrensen måste uppnås genom ökad privatisering. Ökad konkurrens kan lika bra och bättre skapas inom den offentliga sektorn, och detta arbete pågår för fullt.

Vi har ganska utförligt behandlat denna fråga i betänkandet. Jag skall därför nöja mig med att säga följande. Vi kan väl tänka oss att även i fortsättningen uppnå ökad konkurrens genom anlitande av privata initiativ. Men vi vänder oss med bestämdhet mot att privata alternativ a priori skulle vara att föredra utan att något bevis härom företes. I betänkandet redovisas snarast motsatsen – i en åberopad OECD-undersökning.

Bara för några dagar sedan gav Industriförbundet ut ett antal uppsatser under titeln Nydaning av den offentliga sektorn. Däri visar t.ex. professor Bengt Jönsson i Linköping, att antalet personer som behandlas för kronisk njursjukdom är detsamma i Sverige och USA, nära 400 på en miljon invånare. Man har också konstaterat att det är utomordentligt kostnadseffektivt att transplantera i stället för att använda dialys för kroniskt sjuka njurpatienter.

I USA, som har en mycket stor andel privat sjukvård, transplanteras en-

dast när det gäller 22 % av patienterna mot 57 % i Sverige. Det finns inga medicinska skäl för denna stora skillnad, men däremot marknadsekonomiska. Det är nog klokt att ta talet om privatiseringens välsignelser med en betydande nypa salt.

Jag tror också att man skall göra klart för sig att om privata alternativ skall släppas in i den offentliga sektorn i hela dess vidd, för att man den vägen skall nå ökad konkurrens, så kommer detta obönhörligen att leda till att den offentliga sektorn måste få full frihet att operera på den privata marknaden.

Företrädarna för alliansen ägnar i allmänhet stort utrymme åt att tala om hur erbarmligt dåligt det går för Sverige. Vi halkar efter, vi intar jumboplatsen osv. Regeringen skönmålar. Vi är sämst, och det beror på den socialdemokratiska regeringen – det är ett ständigt återkommande budskap.

Man skall vara försiktig när man försöker tala om hur de olika länderna när det gäller utveckling, produktion, BNP osv. förhåller sig till varandra. Det visar sig vara mycket komplicerat att räkna ut detta. Man måste ta hänsyn till befolkningens sammansättning och andra ting. Och ser man på alla de faktorer som man bör ta hänsyn till i detta sammanhang, finner man att vi gott är i nivå med de andra framgångsrika industriländerna.

Och skulle det nu vara så, att några av de länder som har legat efter oss skulle närma sig oss, så tycker jag inte det vore så fasligt upphetsande. Vi kan inte tänka oss en tillvaro som alltid ser likadan ut, där de fattiga länderna ligger på den nivå där de är och vi andra där vi är. Att det sker en viss utjämning är acceptabelt.

När jag hörde Lars Tobisson och Anne Wibble blev jag ytterligt betänksam. De talade om att vi har övertagit de borgerligas politik på område efter område. Det har gällt avskaffandet av kredit- och valutaregleringen, det har gällt EG-ansökan, anslutning av den svenska kronan till ecun, sänkta marginalskatter och kommunalt skattetak samt sänkt ersättning i sjukförsäkringen. Det är borgerliga förslag som vi har tagit över och genomfört, och ändå beskriver ni det som om det gick käpprakt åt skogen. Det är väldigt inkonsekvent att å ena sidan beskriva det så att vi övertog era förslag och å andra sidan säga att det bara leder till elände. Det är helt orimliga tankar.

Får jag också i detta sammanhang säga att ni gång efter annan beskriver hur situationen ser ut i Sverige och hur bra den är i andra länder, i EG och i OECD. Samtidigt säger ni att vi under den senaste perioden har upplevt en av de stabilaste och längsta högkonjunkturer vi någonsin har haft. Kan Lars Tobisson och Anne Wibble svara mig: Hur kan det vara att alla dessa länder, som enligt er mening är så framgångsrika, under den längsta och stabilaste högkonjunkturen inte har lyckats sänka sin arbetslöshet med en enda procent, och inte kan ge sina medborgare jobb utan har 10 % av sin befolkning arbetslösa? Är sådana länder framgångsrika och mönster för oss andra?

I vänsterpartiets motion och i dess reservation finns många synpunkter som jag kan ställa upp på. Det gäller t.ex. vad som sägs om industristrukturen, om upprätthållandet av den fulla sysselsättningen, om rätten till ett meningsfullt arbete, om uppvärdering av kvinnans erfarenheter m.m. Andra ställningstaganden, som vad som anförs om stabiliseringspolitiken, om ett kommunalt stödpaket eller om en samordning av löntagarfonder och AP-

fonder, kan vi inte dela, och självfallet inte den i reservationen föreslagen hemställan. Därför bör reservationen avslås.

Miljöpartiets reservation har i enlighet med partiets motion och i likhet med tidigare ställningstaganden i flera avseenden annorlunda utgångspunkter för den ekonomiska politiken. Partiets uppfattning kan väl tolkas så, att produktionen och den materiella tillväxten måste begränsas för att det skall vara möjligt att bekämpa de miljöpolitiska problemen. Övriga partier utgår från att en stark ekonomi är en grundläggande förutsättning för att vi skall kunna bemästra miljöproblemen. Därför kan reservationen inte bifallas.

Herr talman! Jag skall slutligen kommentera frågan om sänkt mervärdeskatt på livsmedel och serveringstjänster. Det kan göras tämligen kort. Visserligen finns i reservationen förslag om att en omfördelning av mervärdeskatten skall avslås, men samtidigt tycks av uttalanden att döma alliansens partiledare utan svårighet kunna acceptera förslaget. Man vill snarast förringa förslagets betydelse. Det kan vi hälsa med tillfredsställelse, och vi behöver därför inte förlänga diskussionen på den punkten.

Frågan om sänkt mervärdeskatt för turistnäringen tas upp i en särskild reservation. Det föreslås ett tillkännagivande med uppdrag till regeringen att framlägga förslag om sänkt mervärdeskatt för turistnäringen. Reservationen uppfyller alla krav på oklarhet. Turistnäringen lever inte ett isolerat och avgränsat liv, utan påverkas av det allmänna kostnadsläget på en mängd områden, bl.a. näringens egen prissättning. Det torde inte vara möjligt att avskilja den moms som betalas av turister från den moms som erläggs av icketurister. Möjligen kan man tänka sig att reservanterna menar att utöver den föreslagna sänkningen på serveringstjänster skall hotellmomsen, hotellkostnaderna, sänkas. Men om detta vore meningen hade det väl angivits i reservationen. Det är dessutom ett ovanligt dyrt sätt om man vill främja turismen.

Av de ca 76 000 hotellbäddar som finns i det här landet används 75 % av inhemska reguljära hotellgäster som representerar företag, konferensgäster och andra, som dessutom i stor utsträckning drar av momsen. 25 % av samtliga hotellbäddar kan sägas användas av turister. Av dessa 25 % är det 20 % som används av utländska turister, dvs. 5 % av hela den totala summan. Att man skulle kunna få någon väsentlig förändring i bytesbalansen genom att ett hotellrum blev kanske 25 kr. billigare per natt är svårt att tro. Det skulle kosta oerhört mycket pengar för dem som man egentligen inte ville ge ett motsvarande stöd. Därför är det inte en bra väg att gå i sak.

Reservanterna har möjligheter att återkomma i frågan till hösten. Det går ju inte att genomföra någon sänkning till den 1 juli. Den kan bara genomföras till den 1 januari. Då kan det kanske föreligga ett mer genomarbetat och genomtänkt förslag än detta.

Herr talman! De frågor som jag inte haft tillfälle att kommentera kommer i viss utsträckning att beröras av finansministern i hans inlägg. Jag skall därför avslutningsvis endast konstatera att det alternativ till ekonomisk politik som framlagts i de borgerliga partiernas motioner och i den gemensamma reservationen inte duger som en alternativ ekonomisk politik. Den är oprecis, den är utslätad och den är felaktig. I den mån preciseringar förekommer har de ofta sin udd riktad mot löntagarna.

Jag yrkar därför bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 13 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja börja med en fråga om politisk anständighet. Hans Gustafsson har ju varit gruppledare för socialdemokraterna här i riksdagen och han har varit statsråd i många år. Vad tycker Hans Gustafsson om att finansministern kommer till denna stora ekonomiska debatt först sedan oppositionens talesmän har talat?

I det anförande som finansutskottets ordförande höll fanns det inte ett ord om den tredje vägen. Det kan man förstå, som vi har sagt tidigare. Nu förlöjligade Hans Gustafsson det jag hade sagt om att det program vi har lagt fram, och som återkommer i reservation 1, skulle vara den enda vägen. Han beskärmade sig över vilka följder det skulle få. Det skulle bara innehålla principer och inga konkreta ställningstaganden.

Låt mig då påminna om att vi under de senaste åren har lagt fram åtskilliga konkreta förslag som regeringen så småningom motvilligt har anslutit sig till. Jag har redan räknat upp dem. Jag tar några igen, kommunalt skattestopp, sänkt kompensationsnivå i sjukförsäkringen och Öresundsbron senast här i går.

Ett inslag i programmet Ny start för Sverige har redan hunnit genomföras. Det är kronans anknytning till ecun. Därom fanns ingenting i kompletteringspropositionen. Det är inte heller någonting som regeringen står bakom. Det är ett beslut som riksbanksfullmäktige slutligen har kommit fram till att bifalla. Men det kom återigen sent. Tänk, om det hade genomförts när vi moderater förslog det i mitten av 80-talet. Då hade vi undgått denna inflationstopp och denna överhettning. Det hade givit en helt annan disciplin åt den regering som skall föra den ekonomiska politiken i vårt land.

Hans Gustafsson sade att det inte går att sänka skatten och höll ett passionerat försvarstal för den offentliga sektorn, och en stor sådan. Hur tror ni att ni skall kunna klara en situation med nedrivna gränshinder utan att sänka skatterna? Jag upprepar den frågan. Följden måste bli att den pågående investeringsflykten fortsätter. Hur skall ni få i gång ekonomin utan skattesänkningar?

Jag skulle vilja anföra vad Ericsson-chefen Lars Ramqvist har sagt och som jag tycker är värdefullt i det här sammahanget: Om inte skatten sänks flyttar Ericsson utomlands. Det krävs snabb anpassning och däri ingår att skatternas andel av BNP måste ner från nuvarande 57 till 45 % – – – Detta är inget hot. Det är ett automatiskt faktum att om inte Sverige snabbt harmoniserar skatter och inflation orkar vi inte med att vara kvar i Sverige.

Nu handlar det inte bara om kronor och ören. Hans Gustafsson tog upp den etiska delen av detta. Jag menar att vi även från den synpunkten har anledning att arbeta för sänkta skatter. Vad ger oss politiker rätt att ta mer än hälften av människors inkomster, av deras ekonomiska nivå, i skatt till staten? Det är en fråga som jag tycker att Hans Gustafsson har anledning att fundera över.

Anf. 14 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag vill gärna börja med att instämma i Lars Tobissons ilska över att finansministern inte behagar delta i den här debatten. Jag tycker att det är ganska oförsvarligt när vi ändå diskuterar ganska allvarliga ting. Man borde vara här och lyssna från det att debatten börjar.

Jag förstår att Hans Gustafsson koncentrerade sitt inlägg till den borgerliga reservationen, eftersom det egentligen bara är där som det finns någon konkret ekonomisk politik att diskutera. Det är bara den reservationen och några andra borgerliga som innehåller några konkreta förslag. Det är ju bra att Hans Gustafsosn erkänner det på detta om än indirekta, men ändå tydliga sätt.

Hans inlägg var en mycket stark plädering för kommunal expansion och ökade offentliga utgifter. Han ondgjorde sig särskilt över att vi vill begränsa den kommunala utdebiteringen till 30 kr. Jag föreslår att han ställer sin fråga också direkt till Allan Larsson, som har sett till att det finns en utredning där just denna begränsning i den kommunala utdebiteringen är en förutsättning för framtida välfärd och bra hushållning i kommunerna.

Därefter var Hans Gustafsson något slags eko av Gunnar Sträng på sin tid. Det är en aning bevärande, tycker jag. Det har ändå hänt saker i svensk ekonomi. Det är samma typ av resonemang som Gunnar Sträng förde om marginalskatterna när Hans Gustafsson förklarar att det alltid finns välfärdsinsatser som kräver mer pengar och som är viktigare än att göra någonting åt skattetrycket. Gunnar Sträng drev denna linje i många år. Det tog åtminstone 20–30 år innan socialdemokraterna i riksdagen och annorstädes insåg att den var fel. Därför har vi nu genomfört kraftiga sänkningar av marginalskatterna. Jag måste erkänna att jag hoppas att det inte skall behöva ta 30 år till innan socialdemokraterna inser att samma resonemang gäller också det totala skatteuttaget i landet. Och resonemanget är lika galet där.

När man inte har så mycket annat att säga från socialdemokratisk sida brukar man göra jämförelser med utlandet. Nu var det fråga om att vi som inte vill ha den socialdemokratiska politiken anses aktivt förespråka en arbetslöshet på 10 % eller kanske ännu mera. Detta är ett ovanligt fult sätt att debattera. Utgångspunkten för Ny start för Sverige ligger i ett värnande om att det skall finnas arbeten i Sverige, arbeten i industrin och arbeten som är säkra, dvs. som inte skapar en arbetslöshet som vi kan se att andra länder har fått. Det är för att förebygga uppkomsten av sådan arbetslöshet som den ekonomiska politiken måste förändras.

Anf. 15 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Hans Gustafsson tyckte att reservationen var litet substanslös. Jag skulle vilja be Hans Gustafsson att ta sig ytterligare tid att läsa reservationen. Då kan han se att den trots allt är ganska innehållsrik. Den ger t.ex. klara besked när det gäller att vi vill att ekonomin skall byggas på en marknadsekonomisk politik och att det skall finnas klara riktlinjer. Jag tycker att reservationen är oerhört tydlig i sitt sätt att beskriva en rad frågor som är viktiga. Det är en bra reservation som dessa tre partier står bakom och som alla kan stå för.

I stället för att Hans Gustafsson skall bekymra sig för centern tycker jag

att han skall fundera över sitt eget partis situation och hur partiet utvecklar politiken. Det gäller bl.a. det fortsatta kvarhållandet vid dessa hopplösa löntagarfondsidéer, AP-fonden och offentliga sektorns förnyelse – där verksamheten i praktiken har stått still. Det förslag som antogs i natt har en ganska liten betydelse.

Hans Gustafsson säger att vi är i ett slags högerbur. Men om vi är i en högerbur, hur är det med Hans Gustafsson? Hur är det med inlandsbanan? Där har socialdemokraterna gjort upp med moderaterna. Inlandsbanan är en symbol för att ni vill lägga ner servicen i inlandet, dvs. de mindre regionerna. Jag tycker att det är en oerhört viktig principiell fråga. Vidare har vi bron som vi alla fattade beslut om i natt. Socialdemokraterna vill tillsammans med moderaterna bygga en bro västerut. Samtidigt är ni förespråkare för en ökad kontakt söderut mot EG. Ni har alltså ingen anledning att förhäva er i den frågan.

Vi kan vidare diskutera turistfrågan. Jag tycker att det är fel att bara utgå från utlandsturisterna. Jag vill än en gång påpeka att en fjärdedel av LOs medlemmar fortfarande har inte råd att ta en ordentlig semester. Varför kan man då inte gynna dem genom att sänka turistmomsen? Låt oss ordentligt reda ut vad vi menar i olika partier med turistmoms. Vi i centern menar transporter, hotell, restaurang och de delar som hör till turistnäringen.

När det gäller matmomsen, Hans Gustafsson, är det svårt att förstå att man år efter år under mandatperioden har avslagit centerns förslag på sänkt moms på mat, men nu, någon vecka innan riksdagen skall slå igen, lägger man fram ett förslag, samtidigt som man yrkar avslag på det förslag som ligger. Vilken trovärdighet har ett parti som röstar nej till ett tiotal förslag under mandatperioden och en vecka innan riksdagen slår igen lägger fram ett eget förslag, som inte hinner behandlas? Jag tycker inte att det gör den socialdemokratiska politiken trovärdig.

Varför skall socialdemokraterna trixa och försöka fixa så att förslaget inte antas? Kom ihåg att i förra valrörelsen teg socialdemokraterna. Då lovade man att utreda frågan. En utredning som för övrigt inte grävde ner sig i denna fråga.

Anf. 16 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Jag skall inte instämma i högeralliansens ilska över att Allan Larsson inte var här på morgonen. Jag tar det mer som en symbolisk handling. Det som händer här är kanske inte så viktigt. Egentligen borde någon vara ganska nöjd, för ibland tycker man ju att politiker inte skall lägga sig i så mycket. Detta var sagt mer från den skämtsamma sidan.

Hans Gustafsson svarade inte på frågan. Varför skjuter man på beslutet om matmomsen? Finns det inte en akut risk för fortsatt politikerförakt på grund av den typen av åtgärder? Det borde komma något argument från utskottets företrädare för att man inte fattar ett beslut nu. Det borde också vara ett svar med någon substans.

Jag tänkte tidigare: Oj, tänk om Hans Gustafsson satt som ordförande i den kommunalekonomiska kommittén och hade fått skriva direktiven! Då hade det kanske funnits en stor chans för kommunerna. Men som direktiven är skrivna och som behandlingen går, är det på direkt kollisionskurs med fi-

nansutskottets ordförande och de ambitioner som han företräder. Jag hälsar i så fall denna vändpunkt med tillfredsställelse. Det vore tråkigt om Hans Gustafsson sade nej till det kommunala stödpaketet. Jag hoppas att det är för tillfället. Men med övrig argumentation om kommunernas problem framöver är det helt naturligt att detta blir följden.

Jag förstår att det inte är så lätt att vara vågmästarparti. Å ena sidan kan man tala om för högeralliansen att man har antagit dess förslag och sedan ifrågasätta varför den gnäller. Man har antagit dess förslag om valutareglering, EG, sjukförsäkring osv. Å andra sidan, vad händer i morgon med den politiken? Det kanske Hans Gustafsson kan svara på. Jag försökte utveckla det resonemanget litet grand. Råder det inte en otrolig fara om man politiskt sett argumenterar som Hans Gustafsson och sedan antar en rad högerförslag? Vad står emot de förslag som finns från högeralliansen i dag? Är det morgondagens socialdemokratiska förslag – om socialdemokraterna sitter i regeringsställning? Det är just detta som hela arbetarrörelsen har upplevt. Det förslag som man i det ena valet var emot har man sedan godtagit. Det ger ju inget förtroende för regeringen inför ett val eller för den regeringspolitik som läggs fram. Då kan t.o.m. en fråga som matmomsen komma att hamna precis på sidan om, vilket borde vara en central fördelningspolitisk fråga.

Anf. 17 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Hans Gustafsson säger att en stark ekonomi är grunden för en bra miljöpolitik. Vad är en stark ekonomi? Som jag förstår det är det konventionellt sett när det råder en hög ekonomisk tillväxt. Men vi vet att det också är samma sak som en mycket hög materiell förbrukning, och vi vet att det leder till en omfattande miljöförstöring. Man tror då att ju mer man förbrukar och skapar pengar, ju bättre blir det. Samtidigt ökar miljöförstöringen i omfattning. Jag kan inte riktigt förstå att den starka ekonomin automatiskt är en bot för våra miljöproblem. Jag ser närmast en konventionellt stark ekonomi som ett hot mot vår miljö.

Det viktiga är att komma fram till vad tillväxten skall ha för innehåll och på vilket sätt man skall nå tillväxt. Det är viktigt att det inte går till på vilket sätt som helst. Vi i miljöpartiet har den bestämda uppfattningen att vi måste arbeta inom det marknadsekonomiska systemet. Därför är vi varma anhängare till olika former av miljöskatter och miljöavgifter som på något sätt avspeglar kostnaderna för miljöförstöringen, varors produktion och varors användning. Vi som konsumenter skall kunna använda den billigaste varan med en given funktion. På det sättet kan vi som konsumenter vara starka pådrivare i miljöarbetet. Vi kan också välja på ett sätt som gör att industrin successivt övergår till produktionsmetoder som är miljövänliga och tar fram produkter som dessutom är miljövänliga i sin användning. Jag tror att de är de viktigaste funktionerna för en fungerande marknadsekonomi. Det är därför som vi i miljöpartiet är så starka anhängare av att verkligen få den att fungera.

Jag hoppas att det skall utgöra ett framtida arbete i Sveriges riksdag att verkligen använda sig av de metoder som finns inom marknadsekonomin. Samtidigt måste vi klarlägga sambanden som finns, så att det blir en bra eko-

nomi. Samtidigt måste vi också inse att vi måste ha en stram ekonomi, som inte tillåter några väldiga excesser när det gäller våra utgifter. Oavsett om man har en miljöanpassad ekonomi eller ej, kommer vi att ha ont om pengar. Det kommer att påverka vårt handlande när det gäller att satsa pengar där de bäst behövs och på ett socialt acceptabelt sätt. Det är en stor uppgift för Sveriges riksdag att klara detta i framtiden. Den är icke enkel, men den är en utmaning.

Anf. 18 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Det har ställts många intressanta frågor till mig, och man har tagit upp många intressanta frågeställningar. Jag hoppas att mina meddebattörer inser att det är omöjligt, som debattordningen är, att svara på alla dessa frågor. Jag skall göra så gott jag kan.

Först några ord om finansministerns närvaro i kammaren. Jag anser att statsråden skall befinna sig i kammaren när viktiga spörsmål handläggs, och dit hör den ekonomiska politiken. Allan Larsson har visat en ovanlig respekt för riksdagen och plikttrohet när det gäller att sitta här i kammaren. Jag utgår därför från, att om han inte har suttit i sin bänk här under förmiddagen, har han haft fullgoda skäl att vara någon annanstans där hans närvaro haft stor betydelse. Det är orättvist att vilja göra gällande att han inte har befunnit sig här därför att han har nonchalerat den ekonomiska debatten. Jag skulle kunna berätta hur det tillgått under andra regeringsperioder, men jag avstår.

Anne Wibble frågade om jag förordar en kommunal expansion, eftersom den kommunalekonomiska utredningen sagt att man skall eftersträva en kommunal skattesats på 30 kr. Det jag sade var, att om man skall fastställa kommunalskatteuttaget till 30 kr., måste staten skjuta till det belopp som kommunerna därigenom förlorar, eller också måste de värst drabbade kommunerna dra ner på verksamheten. Det är en uppfattning som jag står för oavsett vad direktiven innehåller.

Lars Tobisson ställde frågan: Hur skall ni få i gång Sverige med dessa skatter? Ni måste i detta sammanhang anpassa er till omvärlden. Det är inte fråga om skatter eller icke skatter och att de måste anpassas till omvärlden, utan det måste man i så fall göra med medborgarnas kostnader.

Det blir inte billigare för någon om man flyttar över betalningen från ett kollektivt system till ett individuellt system. Det är kostnaderna som måste angripas, eftersom de kan ha betydelse för konkurrensförhållandena länderna emellan. Det är detta som vi försöker att göra. Det går inte att besluta att människor inte får vara sjuka. Men vi kan göra betydligt mycket mer för att se till att människor inte blir långvarigt sjuka, rehabilitera dem, se till att de inte drabbas osv., för att den vägen få möjlighet att nedbringa samhällets totala kostnader. Det är en av de situationer vi har.

Det talas om hur dåligt det går för Sverige och att företagen flyttar ut. Volvo har i dagarna sjösatt det största industriprojektet någonsin i Sverige på 16 miljarder kronor för att göra en ny bil. Både Lars Tobisson och jag var där. Percy Barnevik säger att Sverige i framtiden är en av hörnpelarna i ABBs politik och i den framtida verksamheten. Den svenska börsen visar

för närvarande den näst högsta stegringen bland alla börser, och jag tror att de som agerar på börsen är särskilt lämpade att bedöma framtiden.

Anf. 19 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Det var skönt att höra Hans Gustafsson säga var finansministern bör befinna sig när viktiga debatter hålls här i kammaren. Det var inte så att finansministern inte var här i riksdagshuset. Han har varit här en bra stund. En kvart innan han kom hit till kammaren satt han i riksdagskaféet och drack kaffe, och det är klart att det också kan vara viktigt.

Hans Gustafsson överlät åt finansministern att lägga ut texten om den ekonomiska politiken och den vändpunkt som väntas, och det kan jag förstå. Det kommer att bli besvärligt att klara ut hur den skall vara så nära förestående som han vill göra gällande.

När det gäller vändpunkten undrar jag ibland om man definierar vändpunkt som att det mer eller mindre fria fallet i ekonomin något bromsas upp och att takten i försämringen rimligen måste avta när den har pågått som den har gjort. Men det är inte mitt sätt att definiera vändpunkt.

Vi hade i finansutskottet en intressant hearing, där företrädare för LO och Industriförbundet egentligen var ganska överens om basdata för den ekonomiska utvecklingen. Men de gjorde olika tolkningar. LO sade att gamla samband håller, medan Industriförbundet ansåg att vi är i en ny situation och pekade just på det man sedan har återkommit till och påvisat, nämligen att industrikapaciteten faller med produktionen och att det pågår en utflyttning av verksamhet. Man kom då till den slutsatsen, att när den internationella efterfrågan piggnar till kommer visserligen svenska företag att kunna tillgodogöra sig den, men de kommer att göra det från sina internationella enheter och inte från de inhemska. Det kommer i sin tur att leda till en ökad arbetslöshet i Sverige och en försiktighet med konsumtion som återverkar också på hemmamarknadsindustrin.

Detta är för mig en analys och beskrivning som stämmer väl med de fakta som föreligger och som vederlägger talet om att vi står inför en vändpunkt och t.o.m., som finansministern har sagt, skulle vara bland de första att ta oss ur nedgången. När Hans Gustafsson åberopar Volvos nya bil som exempel på att allting nu blir bra igen, vill jag påminna om att den kommer att sättas samman i fabriken i Gent. Det är inget fel i det, och det är förmodligen väl motiverat utifrån affärsmässig synpunkt, men det ger också ett vittnesbörd om våra problem.

Det är för mig alldeles obegripligt att regeringen tycks tro att utvecklingen i Sverige kan vända uppåt och att Sverige kan stärka sin konkurrenskraft utan beslut om skattesänkningar. Det kommer inte att gå, och det är därför som vår reservation och vårt program är den enda vägen.

Inför valet talar regeringen bara om en omfördelning av momsen. Med hänsyn till skattekonkurrensen gentemot omvärlden är det kanske den åtgärd som är minst angelägen. Den påverkar inte detta. Men vad tänker ni göra för att hindra att handeln med sällanköpsvaror flyttar ut och göra åt den pågående utströmningen av placeringskapitalet? Hur skall ni klara försvaret av kronan utan att minska den höga merkostnad som våra löneskatter utgör?

Anf. 20 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag förstod av Hans Gustafssons inlägg att han är en stark motståndare – det är inte bara så att han inte riktigt tror på, utan han är en aktiv motståndare – till tanken att konkurrens skulle ha någon som helst effekt när det gäller en förbättrad effektivitet. Det är en oerhört beklämmande slutsats av den ekonomiska debatt som vi fört vid flera tillfällen i finansutskottet.

Hans Gustafsson misstror uppenbarligen i hög grad speciellt de människor som arbetar med vård, omsorg och utbildning, och det är ett mycket stort antal kvinnor. Han tror inte att de har någonting att komma med i fråga om förbättringar av arbetsorganisation, förbättringar i sättet att utföra arbetsuppgifter eller att finna på nya och bättre lösningar. Det var väl i och för sig ett intressant besked, men det var synnerligen dystert för dem som är berörda.

Hans Gustafsson anser sig nu ha upptäckt, att om man mäter på något annat sätt än det vanliga, sackar Sverige inte efter särskilt mycket. Det finns mättekniker som visar att det t.o.m. går ganska bra. Denna diskussion är egentligen ganska ointressant. Vad den visar är att om man mäter på litet olika sätt får man olika resultat, t.ex. för den faktiska ekonomiska utvecklingen i Sverige under 80-talet.

Men man glömmer enligt min mening bort den helt dominerande faktorn i detta, nämligen att 80-talets ekonomiska utveckling är präglad av växelkursförändringar. En jättestor devalvering var så att säga hela inledningen till tredje vägens politik. Vad som än händer härefter är det alldeles självklart att vi aldrig kommer att kunna upprepa den varianten. Även om 80-talet med någon snillrik mätningsmetod från LO skulle ha visat sig vara ovanligt framgångsrikt i Sverige, kan vi ändå icke göra om det, eftersom det bygger på en stor devalvering.

Det hjälper inte ett dugg att säga att allt har gått så bra att vi kan fortsätta på samma sätt, för förutsättningarna är helt annorlunda under 90-talet. Vi kan inte använda växelkursförändringar, utan vi måste ha intern anpassning. Och då kvarstår frågan: Vad skall vi då göra? Där tycks regeringen inte ha någonting att komma med, och det tycker jag är besvärande.

I frågan om vändpunkter och annat måste jag ändå tillåta mig att säga att jag tycker inte att riksdagen är något slags prognosinstitut. Jag tycker inte att den ekonomiska debatten främjas av att man diskuterar vem som kan gissa mest rätt på tiondelarna för nästa kvartal och så.

Jag skulle önska att Allan Larsson i sitt inlägg talade om litet grand hur regeringen, om den får chansen, tänker sig att förebygga att vi efter något år eller två hamnar i en överhettningssituation och är tillbaka i ett läge med stigande inflation, stigande underskott och fortsatt hög arbetslöshet. Hur har regeringen tänkt undvika detta?

Anf. 21 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Hans Gustafsson sade att det har hänt väldigt mycket och att det är väldigt mycket som är bra, och det är väl riktigt. Men det finns också väldigt mycket bekymmer, tycker jag, inför framtiden.

Svensk industri ligger inte i främsta ledet när det gäller högteknologi och

elektronik. Vi vet inte säkert vad den största exportindustrin har för framtid – jag tänker då på skogen. Med ett svalt intresse för att rusta upp vägar och sköta den lokala strukturen kommer svensk skogsindustri att fortsätta att ha ganska stora bekymmer.

Småföretagen pinas fortfarande hårt under onödig byråkrati. Det finns mycket att komma till rätta med när det gäller småföretagen.

Och man frågar sig naturligtvis: Hur är det för ungdomarna i Sverige och hur ser framtiden ut för dem? Vi har ju nu en väldigt hög arbetslöshet bland ungdomarna. Man kan väl säga att situationen på ungdomssidan är katastrofal. Det är oerhört oroväckande, tycker jag, att ungdomar som just tagit sin studentexamen inte erbjuds jobb.

De flesta ungdomar möts på arbetsförmedlingarna med frågor om de har ringt på de lediga jobb som finns i tidningen. De flesta ungdomar som har försökt det kan konstatera att nästan alla av de jobben redan är tillsatta. Vi har ett system att möta ungdomar som är djupt otillfredsställande.

I Kiruna är över 10 % av ungdomarna arbetslösa. Ett stort antal kommuner har mer än 7 % ungdomsarbetslöshet. I ett par fall har hela län 5 % ungdomsarbetslöshet. I mitt eget hemlän, Gävleborg, är nära 5 % av ungdomarna arbetslösa, i vissa kommuner upp till 10 %. Även i Stockholm finns en ungdomsarbetslöshet, men den utgör endast knappt 2 %.

Detta är ju en stor skandal. Först ger vi ungdomar en bra gymnasieutbildning, sedan kommer inte alla in på högskoleutbildning, och många får inga arbeten alls. Jag tycker att det står utom allt tvivel, Hans Gustafsson, att på den här punkten bär den socialdemokratiska politiken ett stort ansvar.

Tyvärr måste jag konstatera att med socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik går en stor del av de ungdomar som nu tagit studenten rakt in i arbetslöshet. Det kan inte vara en bra politik för 90-talet.

Anf. 22 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Till min glädje har jag i dag hittat en duva bland alla hökarna i det socialdemokratiska finansboet. Hans Gustafssons uttalande om kommunerna är en vändpunkt som jag hälsar med stor tillfredsställelse.

Ett av de viktigaste områdena att värna om är ju att kommunerna kan upprätthålla sin del av den generella välfärdspolitiken. Jag står nog fast vid att jag hade önskat se Hans Gustafsson som ordförande i kommunalekonomiska kommittén, kanske med egenhändigt skrivna direktiv.

Jag ställde tidigare en fråga till socialdemokraterna om fördelningspolitik. Jämte arbete åt alla är ju det någonting oerhört viktigt. Det har länge sagts att vi har inga klasser – men klassklyftor har vi! Allting visar på att klassklyftorna har ökat under 80-talet. Radions Program 1 hade i dag återigen ett inslag om nyfattigdom.

Socialdemokratin tänker sig nu EG-anslutning och harmonisering med det internationella kapitalet på nästan alla fronter. Räcker det då med tillväxt i den takt som man tänker sig och stabiliseringsavtal? Den framtidsvision jag kan se är att de lågavlönade sitter fast en tid, medan de högavlönade tar för sig. Det ges ökat utrymme för lönespridning på marknaden.

I fråga om skattepolitiken är väl loppet också kört, såvitt jag förstår. Det finns inte mycket av utjämning i det system som man har tänkt sig. Progressi-

viteten har man tagit bort nästan helt, och omfördelningseffekterna är ganska små.

Hur skall man klara det här framöver, Hans Gustafsson? Är socialdemokratin inställd på att föra fördelningspolitik även framdeles? Det har ju en väldig betydelse framöver. Tänk, om högeralliansen skulle få majoritet i Sveriges riksdag, så att högeralliansen har hand om makten både i näringslivet och i politiken! Kommer då socialdemokratin att vända på den politik den för nu eller begränsa den? Eller kommer socialdemokraterna att gå till offensiv?

Vi kan väl ändå inte göra det som Hans Gustafsson tyckte var så förfärligt i OECD-länderna, med oerhört stora klyftor som följd, med utslagning och människor ställda utanför arbetsmarknaden. Det är ju följden av klyftorna. Ekonomiska klyftor föder utslagning, människor ställs utanför.

Det är den enorma risken som vi ser framför oss. Då frågar man sig: Var står då socialdemokratin? Vad kommer den att göra? Hittills, konstaterar jag, har det inte gjorts mycket.

Anf. 23 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Om finansministern dricker kaffe eller är på toaletten, tycker jag knappast är ett samtalsämne för kammaren. Jag skulle tro att han är här i den mån han har möjligheter till det. Jag tycker att vi skall utgå från det. Jag minns hur borgerliga statsråd som skulle svara på interpellationer inte var närvarande. Inte bråkade vi om det. Vi trodde att de gjorde så gott de kunde.

Låt mig säga några ord till Anne Wibble, som på två punkter har missförstått mig. Anne Wibble säger att jag har påstått att reservanterna skulle vilja ha 10 % arbetslöshet. Hade jag sagt det, hade det varit oförskämt.

Jag har inte påstått det. Jag har ställt en fråga till er: Hur kan det, samtidigt som ni säger att det är så uselt hos oss, vara så bra i länder som under den mest stabila perioden inte har lyckats bringa ner arbetslösheten en enda procent? Kan det vara välfärd och framgång att ha 10 % av befolkningen i arbetslöshet? Det är detta jag har frågat. Jag har inte påstått att ni vill ha det så i Sverige.

Anne Wibble säger också att Hans Gustafsson inte vill ha konkurrens och att det är dystert för sjukvårdsbiträden, osv. Det är synd att Anne Wibble inte ägnade sig åt att lyssna på vad jag sade. Ordagrant sade jag: Reservanterna brukar ofta ange behovet av konkurrens i den offentliga sektorn som metod att öka effektiviteten. Det finns inte mycket att erinra mot detta påstående. Men därav behöver inte slutsatsen dras att det skall privatiseras, utan dessa sjuksköterskor och andra som Anne Wibble talar om kan utveckla konkurrens och håller på att göra det inom den offentliga sektorn.

När jag åberopade Volvos satsning på 16 miljarder, sade Lars Tobisson: Ja, men bilarna skall ju sättas ihop i Gent, så det var inget bra exempel.

Det är ett väldigt bra exempel. Motorn skall tillverkas i Skövde. Plåten skall galvaniseras i Sölvesborg och pressas i Olofström. Delarna skall sättas ihop i Gent. Det är ett typiskt uttryck för den internationalisering som vi nu upplever, mot eller med vår vilja. Det är bra att Volvo som svenskt företag gör denna satsning och lägger så mycket av sin produktion i Sverige.

Jag frågade Gunnar Björk litet på skämt hur han kunde hamna i högerburen. Då svarar han: Ja, men ni och inlandsbanan . . . Men det är väl skillnad på storhet, att diskutera ekonomisk politik för Sverige eller att diskutera inlandsbanan!

Anne Wibble sade att jag börjar bli som ett eko av Gunnar Sträng. Det är den bästa ärebetygelse jag fått på bra länge. Jag tackar särskilt för det – jag skall bjuda på tårta vid tillfälle.

Lars Tobisson sade inledningsvis att den socialdemokratiska ideologin leder fel, att det är den som skapat dagens situation.

Vi har styrt detta land mer än 50 år under den senaste perioden. Sverige är ett av de rikaste och bästa länderna med den bäst fördelade välfärden. Det är ett bra bevis på hållbarheten i den socialdemokratiska ideologin, Lars Tobisson.

(Applåder)

Anf. 24 Finansminister ALLAN LARSSON (s)

Herr talman! Jag vill börja med att tacka Lars Tobisson och Anne Wibble för de vänliga välkomstorden. De värmde.

Jag vill, herr talman, bara upplysa om att jag i går besökte Bonn som ett led i regeringens Europa-politik för att träffa mina kolleger finansminister Waigel och ekonomiminister Möllemann för mycket intensiva och viktiga diskussioner. Jag har följt upp detta i dag på morgonen bl.a. med överläggningar med utrikesministern om de initiativ som Sverige och den svenska regeringen kommer att ta som en följd av dessa kontakter.

Det som alltmer framstår som den dominerande frågan för de västeuropeiska länderna är vad som händer i Sovjetunionen. Det finns från den tyska regeringens sida ett stort intresse att ta del av våra bedömningar och med oss diskutera de initiativ som kan komma att tas.

Jag har, herr talman, ägnat tid åt denna viktiga fråga. Jag ber om ursäkt Lars Tobisson och Anne Wibble, att jag inte kunde behaga er på det sätt som ni önskar.

Jag har dock inte gått miste om de vänliga recensioner av regeringens ekonomiska politik som Lars Tobisson och Anne Wibble ägnat sig åt.

Jag har inte heller hållit mig borta från den debatt som var planerad för denna dag. Jag uppfattar talarordningen så att utskottsrepresentanterna skulle ha sin debattrunda först. Jag föreställer mig att ni inte skulle vilja att finansministern lägger sig i den uppgjorda talarordningen. Jag har följt de regler och den ordning som varit angivna. Jag har överseende med snubborna från Lars Tobisson och Anne Wibble.

Herr talman! Jag vill föra in ett nytt perspektiv i denna den sista debatten om ekonomisk politik under denna mandatperiod. Jag ska tala om den ekonomiska politiken – efter vändpunkten.

Oppositionen har stirrat stint i backspegeln och sökt efter varje tecken som kan styrka tesen att det kommer att bli en oändligt lång och djup nedgång.

Detta har hindrat er från att se i vindrutan och se den väg vi befinner oss på och de möjligheter som den vägen erbjuder.

Lyssna noga på följande citat:

"Svensk ekonomi befinner sig just nu i ett utmärkt läge med låga inflationsförväntningar, fullt förtroende för kronan och en vändning uppåt för världskonjunkturen runt hörnet – – –. Frågan är väl om utsikterna att rätta till balansproblemen varit bättre någon gång sedan början av 1970-talet."

Slut på citatet. Det fanns att läsa i Dagens Industri i måndags. Det har skrivits av en av tidningens ekonomiska experter, Olle Fahlén. Det är något annat än oppositionens jeremiader.

Men det är inte oppositionens kritik och politik som ska vara huvudämnet i denna debatt.

Jag vill i stället beskriva hur jag ser på de kommande tre åren och vilka krav som kommer att ställas på den ekonomiska politiken under detta för Sverige viktiga skede.

Låt mig börja med vändpunkten.

När jag har talat om en vändpunkt för den svenska ekonomin så har jag fört en diskussion som är parallell med den diskussion som pågår i flera andra länder, t.ex. USA och Storbritannien. Samma diskussion pågår i de internationella organisationerna, t.ex. IMF, EG och OECD.

Jag deltog i förra veckan i OECDs ministermöte i Paris. 1991 blir ett svagt år för världsekonomin med en halvering av tillväxttakten. Det är alla medvetna om. Men det finns en stor samstämmighet om att denna nedgång blir kort och grund, att utsikterna för en återvunnen tillväxt är goda.

Enligt OECDs prognoser stannar tillväxten vid 0,3 % första halvåret, för att sedan börja skjuta fart och komma upp till 2,4 % under andra halvåret.

1992 kommer att bli ett mycket bättre år, med en fördubbling i tillväxttakten för världsekonomin. Sverige finns bland de länder som ligger först i nedgången, men som också kommer att vara främst i uppgången.

Vi bör ha goda förutsättningar att framgångsrikt ta vara på denna uppgång. Jag vill peka på några viktiga faktorer:

Vi är, för det första, på väg att klara upp våra egna kostnadsproblem.

Arbetet med stabiliseringsavtalet är en stor framgång. Nu finns det avtal för mer än 85 % av arbetsmarknaden. Det innebär att svensk industri nu kan börja återvinna konkurrenskraft gentemot utlandet.

Vi är, vidare, på väg att etablera en prisstabilitet på god europeisk nivå.

Vi har passerat vändpunkten för inflationen. Vi har nu kommit in i en period med mycket stabilare priser. Prognosen för konsumentprisindex för de kommande 12 månaderna pekar på att inflation stannar under 4 %. Vi har som en följd av detta kunnat se räntorna sjunka sedan början av året. Vi har nu, när vi befinner oss på rätt väg, också kunnat genomföra en anknytning till ecun och ytterligare markerat fastheten och konsekvensen i vår valutapolitik.

Vi har gjort på det sätt vi angav i kompletteringspropositionen. Detta har skett i samråd mellan regeringen och riksbank.

För det tredje återskapar vi tillväxten med en ny och bättre inriktning.

Vi kommer att få en vändning i industriproduktion och totalproduktion under året. Nästa år ökar tillväxten i den konkurrensutsatta sektorn med 2,5 %, medan vi håller tillbaka den inhemska sektorn på en tillväxt på en halv procent. Det innebär att vi har en ny och bättre inriktning som gör det möjligt att förbättra våra utlandsaffärer.

Vi kan, för det fjärde, se att framtidstron är på väg tillbaka.

De svenska hushållen är nu mer optimistiska om framtiden. Det gäller både den egna ekonomin och landets ekonomi. Det gäller inte minst förväntningarna om stabilare priser.

Tilltron till Sverige har också ökat utomlands.

Robert Taylor i Financial Times konstaterade nyligen att intresset för Sverige har ökat bland utländska investerare. Regeringens ekonomiska politik och Europa-politik har övertygat den internationella opinionen om att Sverige har en stark framtid, skrev han.

Många utländska banker rekommenderar nu sina kunder att investera i svenska företag. Senast var det brittiska Kleinwort Benson som gav en sådan rekommendation.

Vi håller på att vinna slaget mot inflationen. Trendbrottet när det gäller kostnadsutvecklingen är alldeles klart. Trendbrottet när det gäller inflationsförväntningarna är också alldeles klart. Och trendbrottet i ränteutvecklingen är lika klart.

Nu gäller det att ta vara på de möjligheter, som dessa trendbrott ger oss.

I ett sprinterlopp kan man inte ligga kvar vid startlinjen och gräva allt djupare startgropar, som pessimisterna råder oss att göra. Skall man vara med bland de främsta vid målsnöret, så gäller det att komma i gång när skottet går.

Det är dags att se framåt.

Vi är alltså på väg att nå betydande framgångar med stabiliseringspolitiken. Dessa framgångar får inte tas till intäkt för att vi nu skall kunna börja köra med lösa tyglar. Nej, absolut inte.

Det är en smal och stenig väg som vi ska vandra och det finns inte utrymme för några ystra språng.

Under tiden som oppositionen stirrat i backspegeln har allt fler insett att den ekonomiska utvecklingen håller på att vända och att vi snart går in i en konjunkturuppgång. En del har redan – som Anne Wibble antydde – börjat oroa sig för hur vi då skall kunna undvika att hamna i en ny överhettning och nya kostnadsproblem av det slag som vi drabbades av i slutet av 80-talet.

Det är en viktig debatt. Den pekar framåt, och den kan bidra till att vi i god tid kan fatta rätt beslut. Jag vill därför ge mitt bidrag till den debatten. Låt mig börja med att ange några faktorer som gör att vi nu står bättre rustade för att åstadkomma en god ekonomisk tillväxt med bevarad balans.

Den första faktorn är penningpolitiken. Kjell-Olof Feldt har i sin bok – som jag rekommenderar till allmän läsning – en målande beskrivning av den köpfest som startade när bankerna släppte loss en ohämmad kreditgivning. Det råder inget tvivel om att den våldsamma kreditexpansion som skedde i slutet av 80-talet är en viktig förklaring till överhettningen, inflationen och kostnadskrisen.

Något motsvarande behöver vi inte riskera under den nu förestående uppgången. Bankerna har lärt sig läxan. Finansbolagen går nu igenom stålbadet. De gamla ledningarna försvinner ut i dimman. Bankinspektionen har tagit ett starkare grepp. Kraven på bankernas kapitaltäckning har skärpts. Skattesystemet har reformerats, och det gör att det inte är lika lönsamt att låna och

skuldsätta sig. På 90-talet lönar det sig bättre att hushålla och spara. Det ger också en bättre grund för den ekonomiska återhämtningen.

En annan avgörande faktor är finanspolitiken. Under de närmaste åren kommer den offentliga sektorns tillväxt att vara starkt begränsad. Vi har infört skattestopp för kommuner och landsting. Vi sparar i den statliga administrationen för att få resurser för mer angelägna ändamål. Vi kommer under de närmaste åren att ha en besvärlig statsfinansiell situation med stora, men tillfälliga, underskott.

Det understryks med kraft av siffrorna för statens budgetsaldo. Det uppgår till ca 2 % av BNP för innevarande år och ca 1 % för det nya budgetåret. Det finns alltså inte utrymme vare sig för nya kostnadskrävande reformer eller för löften om skattesänkningar, allra minst ofinansierade sådana.

Årets budgetunderskott kan jämföras med vad som gällde i början av 80-talet, när de borgerliga hade ansvaret. Då uppgick underskottet till ca 10 % av BNP. Man kan också jämföra med EG-länderna, som har ett budgetunderskott på i genomsnitt ca 5 % av BNP. Men inte heller detta får användas som motiv för att nu ställa ut löften om försvagningar av statsfinanserna.

Det kommer inte att finnas mer pengar till reformer. Det måste bli mer reformer för de pengar som finns. Det kommer inte att finnas utrymme för några stora skattesänkningar. Alla sådana löften saknar förankring i verkligheten. Vi måste spara och gneta och driva en mycket stram finanspolitik.

En tredje faktor är arbetsmarknaden. Vi kommer att ha en kärv arbetsmarknad under detta och nästa år. Den internationella nedgången och våra egna kostnadsproblem har slagit hårt. Det drabbar många människor på många orter runt om i landet. Det skapar djup oro för framtiden.

OECD har i sin Sverige-rapport pekat på att Sverige tack vare vår satsning på arbetslinjen har en mycket flexibel arbetsmarknad. Vi fullföljer nu satsningen på bl.a. utbildning och rehabilitering.

När det är lågkonjunktur på arbetsmarknaden skall det vara högkonjunktur i utbildningen. Vi skall i varje konjunkturläge satsa på rehabilitering framför pensionering.

Vi skall bekämpa arbetslösheten i dag, och vi skall samtidigt förhindra att det i morgon uppstår inflationsdrivande flaskhalsar. På så sätt skall vi vara väl rustade när uppgången kommer.

En fjärde faktor är Europa. Om tio dagar skall stats- och regeringscheferna i EFTA och EG träffas för att – förhoppningsvis – signera EES-avtalet. Det innebär ett genombrott för den ekonomiska integrationen i Europa. En rad hinder rivs för det ekonomiska samarbetet, och en ny stor marknad skapas.

Den nya gemensamma marknaden kommer att innebära en hårdare konkurrens för svenska företag, men också större möjligheter till framgång och expansion för välskötta och förutseende företag. Det kommer att bli en kraftig stimulans till förnyelse och utveckling.

Det finns således en rad faktorer som gör att Sveriges ekonomi kommer att vara i bättre skick inför en ny period av tillväxt.

Det finns naturligtvis frågetecken kvar som skall rätas ut under de kommande åren. Dit hör frågan om lönebildningen. Även skeptikerna har tvingats erkänna att arbetet med stabiliseringsavtalet är en stor framgång. Det har

skapats en samsyn om de ekonomiska förutsättningarna för avtalsrörelsen. Det har skapats en samsyn om den ekonomiska ramen och om fördelningsprofilen. Det har skapats en samsyn om att undvika de FUG-ar och PUG-ar och LUG-ar som under 80-talet skapade den falska känslan av att ge kompensation, men som enbart ledde till att alla fick luft i lönekuverten.

Bertil Rehnberg och hans kolleger i förhandlingsgruppen är värda ett stort erkännande. De har visat att det går att komma ifrån huggsexorna. De har visat att det går att sluta avtal utan tredubbla klausuler. Även de som har varit kritiska till detta arbete borde nu stå upp och ge ett erkännande för en framgångsrik insats för konkurrenskraft, sysselsättning och välfärd.

Men kritikerna har nu övergått från att underkänna försöket till att spana efter ett misslyckande bortom framgången. Vad händer om två år, när avtalsperioden löper ut i april 1993? Det har man undrat och lagt pannan i djupa veck.

Det är mycket förutseende att nu, innan vi ännu är helt klara med årets avtalsrörelse, diskutera den avtalsrörelse som skall starta nästa höst. Det kommer att bli många tillfällen att diskutera den frågan. Jag vill för dagen bara göra ett par reflexioner.

Jag är övertygad om att vi är på väg att skapa nya och bättre spelregler mellan statsmakterna och arbetsmarknadens parter. Regeringen och riksdagen har markerat sitt ansvar för den ekonomiska politiken. Vi har angett ramarna för löneförhandlingarna – det finns inte längre några fria dragningsrätter. Vi skall ange ramarna också i framtiden. Om vi skall få respekt för detta måste vi själva leva efter det – stabiliseringsavtalet måste gälla till punkt och pricka också för oss. Trappan måste städas från översta trappsteget.

Den uppslutning som regeringen fått från centern och socialdemokraterna här i riksdagen i den här frågan har varit av avgörande betydelse. Det har gett stadga åt förhandlingsarbetet; det har varit ett starkt stöd åt alla goda krafter som nu vill växla om från inflationslöner till reallöner. Jag är också övertygad om att arbetsmarknadens parter nu kommer att ta vara på den här tiden och konstruktivt utforma en hållfast lönepolitik.

Det behövs organisationer som kan ta ett samlat ansvar. Det behövs ledningar som kan klara den svåra avvägningen mellan motstående intressen. Jag är övertygad om att det som nu har hänt har stärkt de krafter som vill skapa ordning och reda på svensk arbetsmarknad.

Att få till stånd avtal som stärker konkurrenskraften och samtidigt ger goda reallöner – det är ett nödvändigt villkor för en varaktig tillväxt, men det är inte tillräckligt. Det krävs insatser över ett brett fält. Det krävs politiska insatser, men framför allt insatser ute i arbetslivet. Det bör nu vara möjligt att få till stånd en snabbare tillväxt än den som vi hade under 80-talet.

Vi har på det politiska planet vidtagit en rad åtgärder. Skattesystemet har reformerats. Jordbruket avregleras, liksom finansmarknaderna. Konkurrensen främjas genom ny lagstiftning. Vi bantar den statliga förvaltningen, och vi decentraliserar beslutsfattandet. Vi satsar på en modernisering av infrastrukturen.

Men det som är helt avgörande för tillväxten är vad som sker ute på företagen och förvaltningarna. Det är där resurserna skapas, och det är där initiati-

ven som ger ökad produktivitet skall tas. Det är nu nödvändigt att göra produktiviteten till en i bästa mening allmän angelägenhet.

Här finns en intressant koppling mellan två tendenser i tiden. Det är mellan den ekonomiska politikens mål om en snabbare tillväxt och de fackliga strävandena att skapa "det goda arbetet".

Det handlar om förändringar i arbetets organisation som bygger på de anställdas intresse av att utveckla sina arbeten och sig själva. Det handlar om kompetenshöjning – om en stor satsning på att höja, fördjupa och bredda 90-talets yrkeskunnande. Det är just detta vi nu siktar in oss på när arbetsmarknadspolitiken nu får en ännu mer ambitiös uppläggning.

Det handlar också om att skapa ett gott klimat för samarbete mellan ledning och de anställdas representanter och en samsyn om produktivitet som grunden både för verksamheten och för goda reallöner.

Det är detta som kommer att vara en huvuduppgift för den ekonomiska politiken – efter vändpunkten.

Skall tillväxten bli stabil och bestående måste den förenas med en rättvis fördelning. Det gäller att i varje läge skapa balans mellan individens behov av trygghet och produktionens krav på flexibilitet, balans mellan politik och marknad.

Den politik som högeralliansen lagt fram innebär ett allvarligt hot mot både rättvisan och tillväxten.

Inom högern pågår en formlig tävlan om vem som kan lova ut de största och snabbaste skattesänkningarna. Ena veckan lovar högeralliansen bort 30 miljarder i skattesänkningar, nästa vecka lovar ni bort 80–90 miljarder kronor i skattesänkningar. Så snart Industriförbundet kräver att skatterna skall sänkas med drygt 100 miljarder och galosch-högern dubblar till uppemot 200 miljarder kronor måste ni störta ut och bjuda över er själva. Ian Wachtmeister kan stoltsera som svansen som styr högeralliansen.

Alternativen är nu tydligare än någonsin. Vi står inför ett val mellan stora skattesänkningar eller att hävda en välfärd som omfattar alla men ger mest åt dem som bäst behöver. Det gäller på område efter område: inom barnomsorg, skola, sjukvård, äldreomsorg och rehabilitering.

Välfärdssamhället har alljämt många brister. I ett kärvt statsfinansiellt läge är det inte möjligt att lova nya reformer, som kräver ökade skatter. Det går inte heller att utlova stora skattesänkningar utan att det kommer att gå ut över viktiga delar av välfärden. Det är tryggheten och rättvisan som kommer i kläm med en sådan politik.

Finns det några hot mot den period av förnyad tillväxt och framsteg som vi alla vill se? Ja, självfallet finns det risker. Den internationella bilden rymmer många risker, och även om den nu präglas av en viss stabilitet kan bilden snabbt förändras.

På det inhemska planet hotas framstegen av det politiska kaos som skulle uppstå om det blev en borgerlig majoritet av SIFO-modell här i riksdagen. Det skulle bli ett parlamentariskt kaos.

Det skulle också snabbt leda till allvarliga ekonomiska problem, när alla löftena om sänkta skatter och ökade utgifter skall genomföras.

Allt fler ekonomiska experter pekar nu på risken av en sådan omläggning av den ekonomiska politiken. I radions Ekonomiska klubben sade bankeko-

nomen Olle Djerf att den stora faran för den ekonomiska utvecklingen är vallöften om stora skattesänkningar som inte kan finansieras. Hans kollega Sören Andersson sade att om den politik som nu bedrivs får ligga fast kommer inflationen och räntorna att sjunka. Farorna ligger i att man lägger om politiken.

Herr talman! Jag vill därför avsluta med tre frågor riktade till oppositionens företrädare, framför allt till högeralliansens företrädare.

Moderaterna har sagt att arbetslösheten i år skulle bli 5 %, att räntorna skulle förbli höga och att inflationen skulle bli 12–13 %. Vi vet nu att arbetslösheten kommer att stanna under 3 % som genomsnitt i år. Vi vet att räntorna har sjunkit ordentligt sedan årsskiftet. Vi vet att inflationen under de kommande tolv månaderna stannar under 4 %.

På vilket sätt skall ni ändra er politik nu när ni ser att verkligheten är en annan än den som ni målat upp?

Den andra frågan gäller era löften om att både sänka skatterna och höja anslagen till många olika ändamål. Ni har från de borgerliga partiernas sida lagt fram förslag på nya utgifter på sammanlagt över 15 miljarder kronor. Ni har lagt fram förslag om skattesänkningar, som innebär en försvagning av statsfinanserna med ytterligare 37 miljarder kronor.

Vilka löften är det som gäller? Är det löftena om ökade anslag eller löftena om sänkta skatter? Eller tror ni att man kan finansiera ökade utgifter med sänkta inkomster?

Den tredje frågan gäller det förslag till systemskifte för Sverige som högeralliansen har presenterat. Jag kan inte finna ett enda förslag som inte redan har genomförts i Storbritannien under Margaret Thatchers tid. Vi vet vad som händer där.

Kan ni förklara hur den politik som gav upphov till arbetslöshet och växande klassklyftor i Storbritannien under 80-talet skall ge arbete och rättvisa i Sverige på 90-talet?

Anf. 25 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Som skäl för sin sena ankomst hit i dag angav finansministern att han var i Tyskland i går. Själv stod jag i denna talarstol till strax före klockan två i natt, men jag hann ändå hit i tid. Vid den tidpunkten, strax före vår debatt om statliga betalningar, förekom en debatt om högskolan. Då var minister Bengt Göransson närvarande, utan att vara uppsatt på talarlistan eller att gå in i debatten. Jag tror inte att det uppfattades som påträngande på något sätt. Jag tror att det uppfattas som en artighet att man när viktiga frågor behandlas i kammaren befinner sig här, och jag tycker nog att finansministern skall tänka över det.

Det fanns i finansministerns anförande ingenting om politiska åtgärder som är nödvändiga för att råda bot på den djupaste avmattning som Sverige har haft på mycket länge. Man fick en känsla av att allt löser sig av sig självt och att det enda hotet är att det blir en borgerlig majoritet i riksdagen efter valet – då skulle det gå åt skogen. Detta är faktiskt inte någon särskilt trovärdig beskrivning, och jag tror inte att någon ekonom av facket verkligen ställer upp på att detta skulle vara läget just nu.

Jag såg i televisionen en kväll med förvåning finansministern säga att Sve-

rige enligt tidningen The Economist skulle bli främst ut ur den här nedgången.

Det är mycket konstigt, eftersom man i samma tidning varje månad har publicerat en rangordning av viktiga länder när det gäller de ekonomiska utsikterna för 1991 och även för 1992. Rangordningen avser tillväxt, inflation och bytesbalans. Sverige har sedan i somras varit parkerat på trettonde och sista plats i detta avseende. Detta är inte något tecken på att man på tidningen anser att det skall gå uppåt. Om inte finansministern läser The Economist ända fram till slutet kunde han ha sett detta i den moderat-liberala motionen.

Finansministern menar att stabiliseringsavtalet löser allt. Jag har sagt det förr, och jag upprepar det: Som gammal förhandlare vet jag att det går att fästa alltför stort avseende vid avtal.

Det påminner mig om när finansminister Feldt för några år sedan hade påbjudit att inga avtal fick överstiga 4 %. Det var mycket lätt för parterna att komma överens om avtal som uppgick till just 4 %, men därutöver, i den praktiska utvecklingen, steg lönerna med 8–10 %. Det är vad som händer på marknaden som betyder något.

På samma sätt är det väldigt lätt att definiera bort inflationen genom att ställa upp en optimistisk prognos och sedan räkna tolv månader framåt. Då kan man komma ned till låga tal. Men den aktuella inflationssiffran såsom den mäts på årsbasis – och den har bekräftats i dag i siffran för maj – är fortfarande över 10 %.

Jag fick inte Hans Gustafsson att medge oro för investeringsflykten. Jag anförde tidigare – jag tror att Allan Larsson hade hunnit hit då – vad Lars Ramqvist på Ericsson har sagt. Kan Allan Larsson förklara för mig hur man skall kunna få hejd på den pågående utvecklingen utan att göra det som Allan Larsson så ivrigt bekämpar, nämligen att sänka skattetrycket, att få ned de höga skatterna i Sverige?

Anf. 26 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Finansministern uppehöll sig som alltid vid den optimistiska bilden. Det är kanske naturligt att en finansminister gör så. Om han hade varit här och lyssnat skulle han ha noterat att även jag i mitt anförande sade många vänliga saker om en hel del av de beslut som har fattats under det senaste året. Efter det att man avfärdade den tredje vägens politik har man faktiskt ändrat på en hel del ting och fattat beslut om en viktig skattereform, om EG-ansökan, om energipolitiken, om förändringar i sjukförsäkringen och annat. Jag tror alltså inte att vi behöver tvista på den punkten. Men problemet är vad man skall göra sedan. Det har ju skett väsentliga förbättringar och förändringar även i omvärlden. Det är förhållandet till omvärlden som är avgörande för svensk industris förmåga att konkurrera. Man kan inte jämföra läget i Sverige nu med läget i Sverige för tio år sedan. Vad det handlar om är att jämföra svensk industris möjligheter nu med utländsk industris möjligheter nu. Det är den jämförelsen som Allan Larsson glömmer bort. Det handlar alltså om vad man skall göra i fortsättningen för att få stopp på en del negativa processer, som fortsätter att vara negativa, framför allt investeringsflykten och bristen på utvecklingskraft hos mindre och medel-

stora företag i Sverige i dag. Dessa hämmas nämligen starkt av många besvärande regler, som alla är restposter av gammal traditionell socialdemokratisk politik.

Jag vill därför gärna att Allan Larsson ändå kommenterar en av de frågor jag ställde i mitt anförande: Är Allan Larsson en av de förmodligen utomordentligt sällsynta individer i Sverige som på fullt allvar anser att Sveriges ekonomiska problem automatiskt går över när utlandskonjunkturen vänder? Är det bara konjunkturproblem som Allan Larsson anser att vi har? Finns det inga strukturproblem? Om det finns strukturproblem också, vilket alla seriösa debattörer i svensk ekonomisk debatt anser, har Allan Larsson ett problem, och han har ännu icke besvarat hur det skall lösas.

Allan Larsson försökte göra sig litet lustig genom att tala om tävlingar i skattesänkning. Han förklarade att detta inte var någonting för socialdemokraterna. Det är beklämmande om man ser skattepolitiken som något slags tävlan om att vara mest populär. Jag inser att det är detta synsätt som ligger bakom socialdemokraternas beslut om matmomsen. Men jag beklagar Allan Larsson, som skall försöka driva något slags enhetlig linje i ett parti som resonerar med utgångspunkt från popularitetens som enda princip. För oss liberaler är skattepolitik faktiskt betydligt viktigare än så. Jag tror att Allan Larsson skulle ha glädje av att försöka hålla sig till några slags principer om någonting här i verkligheten.

Anf. 27 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Vi har hört finansministern berätta för oss hur det kapitalistiska Sverige hävdar sig i den internationella kapitalistiska konkurrensen. Nu är de internationella krafterna helt övertygade om att det går bra i Sverige. Då inställer sig utifrån ett arbetarrörelseperspektiv frågan: Vad är det som har övertygat? Är det en bra arbetsorganisation, en rättvis fördelning av lönerna, en hög produktivitet och ett högt deltagande av arbetande i arbetslivet? Icke! I direkt anslutning till EG har vi fått en sämre sjukförsäkring, återhållsamma löneavtal framför allt för de lågavlönade, en skatteomläggning som gynnar de högavlönade, en ny arbetslöshetspolitik framför allt ur regionalpolitisk synpunkt och ett stopp för kärnkraftsavvecklingen. Detta är bara några exempel på det som jag anar har övertygat den internationella marknaden. Jag tycker inte att detta kan vara bra för de balansproblem som jag tycker att Allan Larsson underskattar, nämligen de balansproblem som handlar om de ekonomiska klyftorna i samhället. Hur skall vi kunna få en hög produktivitet om vi har en stor lönespridning och stora klassklyftor i samhället, som började på 80-talet och som nu fortsätter med marknadens hjälp?

Hur skall det bli med kompetensen i arbetslivet? Räcker det med de insatser som görs för de arbetslösa via AMS? Naturligtvis inte! Det behövs oerhört mycket större insatser för att hävda kompetensen i arbetslivet.

Regionalpolitiken ser ut att ha drabbats av ytterligare svårigheter, inte minst på grund av de varsel som sker inom industrin, något som kan ha stor regionalpolitisk betydelse. Detta borde vara oerhört centrala problem för regeringen att ta tag i.

Jag instämmer i att det skall vara reallöner. Man skryter med att man nu

har tagit bort alla FUG-ar, PUG-ar och LUG-ar. Den som varit verksam inom industrin vet att just förtjänstutvecklingsgarantin kanske var den lågavlönades enda chans att få någon löneökning.

Men de rikas och välavlönades förtjänstutvecklingsgaranti har alltid varit som en kork och varit den verkliga drivkraften till inflationen. Det har inte varit de lågavlönade, som arbetar på fast timlön och som skulle behöva förtjänstutvecklingsgarantin för att, såsom de arbetskamrater som går på ackord, få del av produktivitetsutvecklingen i industrin. Den förtjänstutvecklingsgarantin måste vi ha kvar. Klyftorna ökar med de avtal vi har i dag. Däremot skall vi städa på det översta trappsteget. Då blir inte verkställande direktörer och andra högavlönade med. Min fråga är: Kommer städpatrullen att finnas efter 1991 och 1992 både för riksdagsmän och för statsråd? I annat fall kanske FUG-en kommer in igen.

Anf. 28 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det är kanske naturligt att finansministern talar mest om pengar, men det är inte alltid som det räcker.

Det är alldeles utmärkt att vi har fått den här återhållsamheten på lönesidan, så att vi kan minska inflationen. Det är också alldeles utmärkt att vi fått ett ökat sparande. Det innebär att vi kan minska det privata konsumtionsutrymmet, något som också minskar det materiella slöseriet.

Detta kan faktiskt leda till att vi kan få en omfördelning av produktionen till export och bort från inhemsk konsumtion. Det måste ju vara väldigt bra för vår bytesbalans.

Finansministern glömmer gärna bort de andra delarna av våra problem, nämligen att vi också har ekologiska problem. Vi har ständigt framfört behovet av att minska den materiella förbrukningen, bl.a. genom att minska behovet av fossila bränslen och mycket annat. Det kan ske genom olika åtgärder, bl.a. genom en effektivare energianvändning. Det leder till att vi får en minskad import och därmed återigen en förbättrad bytesbalans. Men den typen av frågor tar finansministern inte gärna upp. Jag kan inte förstå det, eftersom bytesbalansfrågorna ändå borde vara av stort intresse för en finansminister.

Vi har sagt att vi vill höja energiskatter och annat och kompensera detta med en sänkning av arbetsgivaravgifterna. Det har många positiva verkningar när det gäller sysselsättningen runt om i landet.

Det är intressant att notera att finansministern inte tar upp dessa frågor. Det är underligt att finansministern inte tar upp hela vår dubbla problematik, nämligen såväl de ekonomiska som de ekologiska problemen, eftersom dessa faktiskt långsiktigt hör ihop. Jag tycker att det måste vara en av en finansministers uppgifter att inte bara diskutera de omedelbara och mycket näraliggande problemen. Vi måste ha en långsiktig vy över vad vi kan tänka oss att åstadkomma i framtiden. De ekonomiska och ekologiska problemen hör intimt samman. Man kan inte långsiktigt klara sin ekonomi om man inte bryr sig om skeendet i den ekologiska omgivningen.

Jag är medveten om att jag kanske är litet tjatig på den här punkten, men jag tror faktiskt att vi här har en av de allra viktigaste framtidsfrågorna, och det är därför jag är litet envis. Det skulle vara intressant om finansministern

på något sätt kunde beröra den här problematiken samtidigt som han talar om behovet av att vi skall vara återhållsamma med våra löner, att vi skall spara osv. för att på olika sätt minska vår materiella konsumtion och samtidigt komma till rätta med våra budgetproblem och våra bytesbalansproblem och därmed också börja att komma till rätta med de ekologiska problemen.

Anf. 29 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Finansministern har letat efter ljuspunkter i dimman, och varje ljuspunkt han funnit har han sett som en vändpunkt. Jag måste erkänna att jag tycker att det är en mycket optimistisk person som i varje ljuspunkt ser något slags vändpunkt.

Jag tycker att det är ett ganska lättsinnigt resonemang som finansministern för. Han bortser från den verklighet som vi befinner oss i. Även om konjunkturen skulle vända, något som vi ser fram emot, är problemen inte lösta med det. Det tycker jag att det är viktigt att komma ihåg. Flera av de artiklar finansministern skrivit under den senaste tiden har gett bilden av ett visst lättsinne – han försöker tiga ihjäl verkligheten. Man kan inte blunda sig igenom valrörelsen genom att bara tala om några ljuspunkter långt fram som man inte vet något om.

När det gäller Rehnbergavtalet tycker jag att det är bra att 85 % av marknaden är klar. Jag tror ändå att det har varit bra att man har försökt göra det man kan. Det är åtminstone bättre än att inte göra någonting alls. Däremot måste man naturligtvis inse att den dag de här avtalen släpper kan det uppstå betydande problem.

När det gäller budgeten och andras lösningar tycker jag att man kanske skall vara litet försiktig. Man kan inte kritisera de andra partierna för att de försämrar och kommer med dåliga förslag till hur man skall spara pengar och i nästa mening säga att man inte finansierar för att därefter i en tredje mening lägga ihop vad de tre icke socialistiska partierna tillsammans har föreslagit. De har ändå finansierat sina alternativ var för sig. Med tanke på utfallsprognosen över nuvarande budget bör man kanske vara litet försiktig från regeringens sida med att kritisera andra partier.

Finansministern är ganska säker på att arbetslöshetstalen skall stanna upp. Vi hoppas att han har rätt. Men hur säker kan man vara på att finansministern har rätt på den punkten? Det kanske bara är ett sätt att försöka skjuta problemen ifrån sig. Det kan faktiskt tolkas så.

När det gäller att kritisera andra för skattesänkningar vill även socialdemokraterna nu sänka eller omfördela mervärdeskatten. Studerar man Larssons egna budgetar blir man inte så imponerad över hur han har räknat på t.ex. skattereformen. Inkomstsidan har inte riktigt blivit den man har tänkt sig, för att inte tala om utgiftssidan. Man kanske skall vara försiktig när man kritiserar andra.

Det är viktigt att komma ihåg att vi behandlar en reservation. Jag frågade tidigare vilka åtgärder finansministern har tänkt vidta för att komma till rätta med det bekymmersamma budgetunderskottet.

Anf. 30 Finansminister ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Låt mig börja med att säga till Carl Frick att jag personligen tycker att frågorna om samspelet mellan ekonomi och ekologi är viktiga. Jag

och regeringen har markerat detta både i budgetpropositionen och i kompletteringspropositionen. Vi skall ställa om vår ekonomi långsiktigt både vad det gäller produktion och konsumtion så att vi får en uthållig tillväxt. Vi skall ha ökad tillväxt och även ta ökad hänsyn till naturen och miljön. Det finns inget tvivel på den punkten.

Det genomgående draget i oppositionens kommentarer är att man ännu ivrigare stirrar i backspegeln. Allt man kan hitta om det som har varit tas fram, men man säger ingenting om framtiden. Det är uppenbart att det finns en opposition som präglas av den djupaste pessimism och dysterhet inför framtiden. Hur skall man ta sig an de stora viktiga frågorna om ens tillstånd är så präglat av pessimism? Hur skall ni kunna ta er an detta om ni inte ens upptäcker vad som händer, det som ni kan läsa om och det som ni kan ta del av i uttalanden från alla håll?

Vad har vi åstadkommit med den ekonomiska politiken? Vi har åstadkommit en radikal nedväxling av kostnaderna. Det är något som alla mina kolleger utomlands frågar med stort intresse om, men inte ni. Vi åstadkommer en radikal nedväxling av inflationstakten. Se på hushållens förväntningar för framtiden, som har uppmätts av SCB. Titta på de prognoser som finns om prisutvecklingen. Jag kan med stort självförtroende diskutera med mina västtyska kolleger och säga att vi kommer att ha en inflationsutveckling på god europeisk nivå. Det är ingenting att skämmas för. Jag är stolt över att vi gör det här.

Vi har tagit ned räntorna. Från årsskiftet har de korta räntorna sjunkit med ungefär 3 % och de rörliga bostadsräntorna med ungefär 4 %. Det är resultat som talar. Vi har lagt en god grund för att återvinna tillväxten, och vi möter ett ökat förtroende. Percy Barnevik har sagt att han nu ser mera positivt på att investera i Sverige än vad han har gjort på många år. Volvochefen har också understrukit detta, och flera andra ser en god framtid. Financial Times säger att utländska investerare ser att Sverige har en stark ekonomisk framtid.

Varför kan inte ni ge ett erkännade och låta oss diskutera utifrån samma underlag om framtiden? Ni målar in er med svart färg i ett hörn.

Med den inriktning vi nu har kommer vi också att få en tillväxt som har en bättre sammansättning, därför att den är starkare inriktad på utlandsmarknaden och för att vi håller tillbaka hemmamarknaden. Det är nödvändigt att göra så om vi skall kunna klara de balansproblem vi har i utrikeshandeln.

Anne Wibble frågar om Allan Larsson tror att alla probblem är lösta bara det blir en konjunkturuppgång. Jag måste säga att jag tycker att det var enfaldigt. Anne Wibble är en utomordentligt intelligent, kunnig och klok person, men detta var under Anne Wibbles nivå. Jag har hållit ett anförande där jag försökt att ta upp några av de stora centrala frågorna som vi står inför. Det gäller hur vi skall klara stabiliseringspolitiken framöver, var vi har källan till framtida tillväxt och hur vi skall få ett samspel mellan ekonomisk politik och det arbete som utförs i företagen. Jag har pekat på samspelet mellan tillväxtpolitik och fördelningspolitik. Det är de huvudfrågor som vi står inför. Och så står Anne Wibble här och frågar på det sättet – märkligt.

Vad är alternativet till regeringens ekonomiska politik? Om SIFOs siffror

står sig skall ni i höst tillsammans med Ian Wachmeister som kommer in här "vid lunchtid" som tungan på en våg att lägga upp politiken. Vad är det för politik? Vi har läst en gemensam reservation ifrån tre av partierna. Men, herr talman, detta är politisk vattvälling. Det kan man inte leva på. Det kan man inte styra Sverige med. Alla de viktiga frågorna har ni lagt åt sidan. Ni skulle bli en regering som inte kunde handla. Vi skulle vara totalförlamade. Det är precis detta som många fristående bedömare nu pekar på. De stora riskerna för Sverige är att vi får en regering av det här slaget. Alla viktiga frågor återstår. Vi kanske kan få ett svar här i dag innan vi lämnar riksdagen för den här sessionen och valdebatten börjar.

Hur skall ni hantera kommunernas ekonomi? Skall det ske med fortsatt lagstiftning som moderaterna och folkpartiet vill, eller är det fritt fram för skattehöjningar som Björk vill? Kommer ni att sopa stabiliseringstalen åt sidan, eller kommer Björk och centern att ha ett inflytande på det området? Hur kommer det att gå med den aktiva arbetsmarknadspolitiken? Moderaterna vill rösta ned. Kommer centern att kunna stå emot på den punkten? Det är en oerhört viktig fråga. Vi har nu en arbetslöshet som har legat på 2,1–2,3 % under vintern och våren. Det kommer att bli en uppgång under sommaren enligt det säsongsmässigt normala mönstret, och det når en topp i början av september. Sedan kan det börja pressas ned igen. Det krävs en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik för att ge människor chansen att komma tillbaka och få utbildning, utveckling och rehabilitering. Hur går det med detta om det blir som SIFO nu säger?

Hur kommer det att gå med familjepolitiken? Blir det folkpartiets linje eller moderaternas linje som innebär att några hundra tusen kvinnor med småbarn inte får något ekonomiskt utbyte av sitt förvärvsarbete? Med de marginaleffekter som ni lägger in undergräver ni deras möjligheter fullständigt. Hur kommer det att gå med matpriserna om det blir en sådan regering? Hur blir det med gränsskyddet? Kommer moderaterna och centern att ta kommando eller kommer folkpartiet att kunna stå upp för en konsumentlinje?

Vilken utgiftspolitik skall ni bedriva? Hur mycket mer skall försvaret kosta, och hur skall ni finansiera det? Hur blir det med biståndet? Blir det folkpartiets ökning eller moderaternas nedskärning? Hur blir det med bensinskatten; centerns höjning, eller moderaternas sänkning?

Så här ser det ut. Jag tog bara några exempel. Jag har en lång lista på ytterligare ett antal sådana frågor som jag skulle vilja ställa. Jag skall inte tynga med mer än detta, men ge oss nu ett bidrag på dessa områden. Ni har väl ändå diskuterat det när ni har skrivit er samman och tänkt efter vad som kan hända i höst. Inte går ni väl till valet och till en möjlig regeringsbildning utan att veta var ni befinner er på dessa områden?

Låt mig avsluta med en fråga till. Det som ni talat om här som den enda avgörande frågan för den ekonomiska utvecklingen är vad ni kallar att sänka skattetrycket.

Jag är också för att sänka skattetrycket, men jag vill göra det genom att åstadkomma en god ekonomisk utveckling i Sverige och samtidigt en mycket hårdhänt utgiftsprövning.

Jag är inte beredd att offra viktiga välfärdsförhållanden för människorna

på det skattesänkningens altare som ni har. Det är viktigt att stå upp för barnen, pensionärerna, för dem som är sjuka, för ungdomarna som skall ha en bra utbildning. Det tänker jag göra.

När ni talar om att det enda som behövs är att sänka skattekvoten, borde det vara lätt för er att visa vilka fantastiska resultat ni kan få genom att peka på de länder som har en lägre skattekvot.

I USA är skatternas andel bara 30 %, mot 56 % i Sverige. Om skattetrycket är avgörande, varför lever då 20 miljoner fattiga under existensminimum i USA? Varför kommer produktionen där nu att visa stagnation?

I Storbritannien är skatternas andel 36 %, klart lägre än i Sverige. Om det bara är skattetrycket det beror på, varför går då 2 miljoner engelsmän utan arbete och varför är inflationen ungefär lika hög som i Sverige?

I Italien är skatternas andel 38 %. Om skattetrycket är det avgörande varför har Italien, näst efter Grekland, OECDs största underskott i offentliga finanser?

I Finland är skattetrycket 38 %. Om det bara hänger på skattetrycket, varför har Finland nordens lägsta BNP per invånare?

Anf. 31 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Jag måste erkänna att finansministern är en ganska obotlig optimist. Först bekymrar han sig inte över att inflationen stiger, men sedan gläder han sig åt att han får ned den.

Han bekymrar sig tydligen inte för allt vad den socialdemokratiska regeringen har ställt till med, men firar när han lyckas rätta till det som är självklart.

Jag tycker det är viktigt att säga om denna reservation att den rör den ekonomiska politiken. Ingen har gjort anspråk på att det skall vara en valpolitisk plattform i vidare mening. Vi har inte haft den hanteringen.

Jag instämde inte i kritiken över att finansministern inte var närvarande. Jag förstod att han hade viktiga saker att göra. Men jag börjar inse att det är synd att han inte var här. När han började klaga på centern och kommunalskattehöjningar borde han ha fått höra vad jag sade. Jag sade så här: Såväl den statliga som den kommunala konsumtionen måste hållas tillbaka. Det innebär att vi inte alls anser att kommunernas skatt skall höjas, utan vi har en mycket sträv hållning.

Däremot tycker vi illa om lagstiftning. Vi tror att kommunalmän är ganska kloka personer som man kan göra upp med.

När det gäller oenigheten mellan olika grupperingar, vet jag inte om Allan Larsson läste i en lista från ett socialdemokratiskt gruppmöte här i riksdagen eller vad det var.

Ifrån centerns sida är vi ändå ganska nöjda med den reservation som finns. Det finns betydelsefulla delar i den. Det gäller fördelarna med regional balans, att tillväxten skall vara långsiktigt hållbar, dvs. att miljöns restriktioner skall vara uppfyllda. Vi har en ordentlig skrivning om infrastruktursatsningar med gemensamma åsikter i den frågan. Sedan kan man ha olika åsikter om vägarna, det vore konstigt annars. Vi har klart sagt att arbetslösheten inte skall användas som ett medel i den ekonomiska politiken.

Jag skulle kunna fortsätta. Vi är alltså nöjda med den reservation som finns, och jag tycker att det är ett bra dokument att studera.

Det är en sak som jag inte fått svar på. I stället för att bara titta på ljusglimtarna, försök ge besked själv, finansministern: Vad har finansministern, som är ansvarig för budgetunderskottet, för konkreta initiativ att ta till för att råda bot på den bekymmersamma situationen vi i dag har med ett minus på minst 25 miljarder kronor? Ge ett besked här i riksdagen. Det tycker jag finansministern är skyldig riksdagen i stället för att enbart fundera över andras åsikter.

Anf. 32 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Finansministern gav till slut ett svar beträffande skatterna. Han sade att han vill sänka skattetrycket genom en god ekonomisk utveckling. Där är den avgörande skillnaden. Jag hävdar, och det är också andemeningen i Ny start för Sverige, att det inte går att få en god ekonomisk utveckling uan att man börjar med att sänka skatterna.

Finansministern hade i slutet av sitt anförande några frågor med sifferuppgifter, som jag inte kände igen. Jag vill ändå besvara med att säga att uppgiften att arbetslösheten skulle stiga till 5 % är en uppgift jag återgivit av vad Handelsbankens och Industriförbundets ekonomer sagt skall hända nästa år.

När det gäller räntan undrar jag om det går att hämta hem ett lån utifrån med 12 %, vilket vi förgripligt skulle ha angett. Men det lär, om det går, vara en följd av att man från socialdemokraternas sida godtagit vårt gamla krav att knyta kronan till ecun.

Om inflationen har jag sagt 12 % som max. Jag ber om ursäkt, den blev 13 % i februari. För närvarande är den över 10 %, och enligt regeringens prognosorgan kommer den att vara drygt 9 % vid årets slut.

Det är inte vi som tittar i backspegeln. Vi ser de problem Sverige har. Vi oroar oss för någonting finansministern inte har berört, nämligen den pågående investeringsflykten.

Vi har ställt upp ett program för hur vi skall möta detta. Jag tror att finansministern nog kommer att få studera detta program noga på ett eller annat sätt i fortsättningen.

Jag fäster mig vid att vi inte fick höra det vanliga talet om borgerlig splittring. Finansministern gjorde i alla fall ett försök att kasta ut några frågor, även om jag inte kände igen dem. Han dementerade samtidigt genom att tala om högeralliansen, i vilken han nu räknar in även centerpartiet.

Får jag fråga: Var är er allians? Ni kan väl inte tro att ni kan få egen majoritet i nästa val? Vem skall ni bilda regering med? Partierna längre ut på vänsterkanten här i riksdagen? Eller hur skall ni få ihop det hela? Vad har ni för program för den kommande treårsperioden med de ekonomiska problem som finns där?

Skall ni t.o.m. kanske börja riva upp de beslut ni tvingats fatta, som innebär tillgodoseende av moderata ståndpunkter, just därför att ni har ett samarbete planerat med vänstern?

Det brukar vara vanligt så här års, herr talman, att man avtackar avgående utskottsordförande och andra veteraner, när vi närmar oss slutet på det sista riksmötet för mandatperioden. Jag vill i stället passa på att hälsa Allan Lars-

son välkommen hit till riksdagen i höst, efter valet. Det kommer att behövas en konstruktiv oppositionspolitik, om inte den av honom utlovade vändningen skall äventyras. Allan Larssons optimistiska läggning kommer säkert att bli en tillgång i t.ex. ett finansutskott med borgerlig majoritet.

Anf. 33 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka för finansministerns senaste inlägg. Jag lyckades med en föresats, nämligen att provocera honom att erkänna att Sverige förutom konjunkturproblemen också har allvarliga strukturella problem. Det är ett av de få klara besked som har givits i dag. Jag tror att det kommer att vara värdefullt för den fortsatta ekonomiska debatten att nu även socialdemokraterna erkänner detta.

Jag tycker att Allan Larsson har åtminstone en skyldighet till som finansminister. Det har under de senaste veckorna – det kom siffror så sent som i går – diskuterats mycket om det svenska budgetunderskottet. Det har ställts en rad frågor, både av mig och av andra, om hur socialdemokraterna avser att hantera detta. Vi har sett siffror som visar att budgetunderskottet i stort sett har tiodubblats på de senaste fem månaderna, från 3 till 30 miljarder i underskott. Av den diskussion som har förts i finansutskottets betänkande, på debattsidor i tidningar och på annat sätt kan man utläsa att alla de besparingar som har föreslagits av andra partier, t.ex. folkpartiet, moderaterna och centerpartiet, är elaka, löntagarfientliga, ett uttryck för illasinnad högerpolitik, som egentligen vill försämra för människor. Jag förstår att det inte är sådana besparingar som Allan Larsson tänker sig.

Jag har också läst att skattehöjningar inte är så alldeles lyckade. Det står i finansutskottets betänkande att det skulle vara bra om man kunde sänka skatterna. Allan Larsson sade alldeles nyss att han gärna vill sänka skatterna. Det står faktiskt mycket tydligt att höjda skatter är skadliga för den ekonomiska tillväxten. Det står mycket precist i betänkandet, men jag kommer inte ihåg på vilken sida. Med anledning av detta resonemang infinner sig följande dilemma. Om besparingar är högerpolitik och höjda skatter förstör den ekonomiska tillväxten, hur tänker Allan Larsson lösa problemet med budgetunderskottet, eller tänker han bara strunta i det?

Det har utkristalliserats några skiljelinjer i den här debatten. Skattepolitiken är en sådan. Det är alldeles uppenbart att Allan Larsson inte har förstått vilken betydelse detta har. Därmed inte sagt att det bara är skattepolitiken som har betydelse. Jag tror inte att någon som gör anspråk på att ha läst programmet Ny start för Sverige skulle drömma om att hävda att detta bara handlar om en ändring av skattepolitiken. Hela poängen med detta program är att det innehåller en samlad åtgärdsbeskrivning på en rad olika punkter som rör konkurrensen, ägandeförhållande, sparande, valfrihet, energi och inte minst medlemskapet i EG. Det är detta samlade åtgärdsbatteri som krävs för att få fart på Sverige. Tyvärr har Allan Larsson inte förstått det.

Anf. 34 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Det är mycket lätt att hålla med finansministern om farorna från höger. Det är nog ingen konst att hitta en gemensam front mot dem.

Samtidigt är det pris som den svenske arbetaren, det svenska folket, har fått betala faktiskt regeringens eftergifter till höger.

Om vi tittar i SIFO-siffrorna, som finansminstern gjorde när han ställde frågan till högeralliansen om hur den skulle göra, skulle man närmast ställa frågan till regeringspartiet om man verkligen kan göra de här högereftergifterna samtidigt som man helt struntar i de fördelningspolitiska frågorna, om man ser farorna med de ökade klyftorna och mobiliseringen av grunden av arbetarrörelsen. Det är egentligen detta som hotar hela Sveriges ekonomi. Jag tror att hökarna på finanssidan markant underskattar att solidariteten och rättvisan i samhället faktiskt är grunden för en bra produktivitet i hela samhället, inte minst i industrin. Det vi nu ser framför oss är ökade klyftor och ökade marknadsinslag. Jag vet inte vilket inslag i politiken som Allan Larsson menar att man skall kunna använda för att genomföra den goda arbetsorganisationen. Snarare tappar de fackliga arbetsorganisationerna mark på grund av marknadskrafternas ökade styrka. Vad ställer regeringen upp med? Knappast någonting. Då ser vi åt vilket håll det lutar. Det är ett stort och avgörande problem som jag ser framför mig.

Jag vill beröra problemet med arbetslösheten. Jag refererade i mitt inlägg, då Allan Larsson inte var här, till Villy Bergström, som pekat på de regionalpolitiska aspekterna av regeringens nya arbetslöshetspolitik. Han konstaterade att det inte fanns beredskapsarbeten eller jobbsökarklubbar och kom så fram till den tredje försvarslinjen för en kommun i Älvdalen, där man inte har nya arbeten. Vilka åtgärder skall regeringen, om den kan få majoritet, vidta i glesbygden, i de utsatta regionerna, i bruksorterna, där man hänsynslöst lägger ned verksamheter? Vi ser inte att några ersättningsindustrier är på gång för närvarande. Vad skall människorna arbeta med framöver? Skall de gå ut på marknaden och stämpla, eller vad är det fråga om? Det är alltså tredje försvarslinjen som man kan fråga efter. Det är just de här bristerna som avslöjas och ses ute bland de människor som egentligen skulle kunna slå tillbaka högerkrafterna. Men de ser ihåligheten i politiken, de dubbla tungorna, just sådana saker som Villy Bergström har pekat på inte bara i den här frågan, utan i fler frågor.

Anf. 35 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det gladde mig att höra att finansministern inte kände någon tvekan inför det viktiga sambandet mellan ekologi och ekonomi. Men jag saknar de faktiska åtgärder som präglas av denna brist på tvekan.

Vi har mycket svåra balansproblem i vår utrikeshandel. Jag hade faktiskt förväntat mig förslag om en hel rad konkreta åtgärder för att komma till rätta med dem. Vi har några områden som är mycket energitunga. Det är jordbruket och energiproduktionen inom trafikområdet, där vi faktiskt slösar med stora mängder icke förnybara resurser, som ställer till stora miljöstörningar. Jag hade förväntat mig en lång rad åtgärder, som hade kunnat bidra till att minska vårt underskott i bytesbalansen samtidigt som man kom till rätta med miljöproblemen.

När man säger att man inte känner någon tvekan på den här punkten, varför tvekar regeringen att lösa den kombinerade problematiken och komma till rätta med bytesbalansproblemen samtidigt som man kommer till rätta

med miljöproblemen? Jag kan inte förstå varför det på något sätt skulle kunna störa den av finansministern eftersträvade ekonomiska tillväxten om de här problemen hanterades på ett samlat och bra sätt. Jag hoppas på ett bra svar.

Anf. 36 Finansminister ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Till Lars-Ove Hagberg vill jag säga att det är nödvändigt att ha en fast grund för fördelningspolitiken. Det arbete vi nu bedriver för att få ner inflationen och varaktigt få bort detta problem ur vår ekonomi är den allra viktigaste delen av fördelningspolitiken, tillsammans med arbetet att upprätthålla sysselsättningen och klara den omställning som nu sker på arbetsmarknaden.

Om man ser på 80-talet finner man att problemen framför allt låg i förmögenhetsfördelningen. Det hänger samman med två faktorer, inflationen och skattesystemet. Det var de som ledde till den utveckling som vi då hade. På båda dessa områden har vi vidtagit och vidtar åtgärder. Skattesystemet reformeras. Vi får bort mycket av det osunda som låg i detta system. Vi får ner inflationen och därmed kan vi också lägga grunden till en bra fördelningspolitik under 90-talet.

Lars-Ove Hagberg skall kanske vara litet försiktig. Jag har nu i mina kontakter internationellt kunnat konstatera, som jag sade inledningsvis, att det är problemen i Östeuropa som kommer att dominera vår tillvaro under lång tid framöver. Det är effekterna av den politik som Lars-Ove Hagberg har stått som företrädare för här i Sverige och i den svenska riksdagen. I Östeuropa ser vi effekerna av en sådan politik. Det vi behöver ha är en politik som ger utrymme för både flexibilitet för produktionen och trygghet för individerna. Det är det som vår politik syftar till att uppnå.

Anne Wibble gjorde ett stort nummer av, som hon sade, att hon nu har fått finansministern att erkänna att vi har strukturproblem. Vilken framgång!

Här har jag i många sammanhang skrivit och talat om både konjunkturproblem och strukturproblem. Jag har visat på några viktiga sådana i dag och på att just lönebildningen är ett strukturproblem i vår ekonomi. Vi visar nu att vi kan hantera dessa saker, och det kommer vi att göra också i fortsättningen.

Jag har också visat på att det finns viktiga strukturproblem som vi är på väg att lösa och som vi har hanterat genom olika åtgärder. Detta skall förenas också med utvecklingen i arbetslivet.

Jag har i andra sammanhang talat om bytesbalansproblemet som ett allvarligt strukturproblem. Det är skälet till att vi nu försöker åstadkomma en inriktning av den ekonomiska politiken, så att tillväxten blir starkast i det område som är utlandsgenererat, och till att vi medvetet håller tillbaka tillväxten inom hemmasektorn. Det är ett sätt att åstadkomma en lösning. Vi kommer att se att det går att rätta till det hela.

Om Anne Wibble inte har upptäckt att jag har talat och skrivit – över huvud taget har jag ägnat mig mycket åt dessa saker – om strukturproblemen i svensk ekonomi, är det på tiden att det upptäcks nu. Och om Anne Wibble

vill kamma hem detta som ett erkännande, skall jag gärna bjuda på det. Men jag tycker att det är litet väl enkelt att föra diskussionen på det planet.

Anne Wibble frågade vad vi gör åt budgetunderskottet. Jag kan då säga att vi under förra året fattade ett antal viktiga beslut som har effekt långsiktigt på utgiftssidan. Vi har sparat och gnetat, och vi håller igen och emot. En del förslag här i riksdagen från oppositionen skulle ha inneburit ytterligare försämringar. En del av dem har antagits. Men vi har lyckats ganska väl med att hålla stånd här.

Vi har nu ett budgetunderskott om 2 % av BNP. Det lättar litet grand nästa år. Men året därefter blir ett svårt år. Sedan kan vi se att situationen förbättras i takt med tillväxten.

Det är en av de frågor som vi diskuterade på OECDs ministermöte i Paris förra veckan. Alla länder står inför samma problem. I en del länder är problemet av mycket större omfattning. I Italien t.ex. har man ett budgetunderskott om 10 % av BNP. Den rekommendation som ministerrådet i OECD enades om var att man skall ha siktet inställt på att reducera de här underskotten på medellång sikt. Men det fanns inte någon uppfattning om att man nu skulle ha en mycket kraftig åtstramning för att klara upp detta. I stället får man ha en långsiktig inriktning.

Samma synsätt återfinns inom EG, där – och det gäller då den ekonomiska unionen – frågan om budgetdisciplinen är en viktig fråga.

Sedan vill jag understryka att vår linje icke är den som ni har, nämligen att med ofinansierade skattesänkningar försöka lösa det här problemet. Därmed löses inte problemet, utan ni förvärrar och fördjupar problemet. Med den politik som ni har presenterat skulle vi få ökad uppmärksamhet vid våra internationella kontakter för att vi går fel väg. Vi skall gå i riktning mot en ökad balans i de statliga och offentliga finanserna.

Jag ställde ett antal frågor. Jag fick svar på en punkt, och det var från Gunnar Björk, nämligen att det när det gäller kommunalskatten finns en bestående meningsskiljaktighet mellan centern och de andra partierna. De andra partierna vill ha fortsatt lagstiftning, vilket centern inte vill, utan man hoppas att det skall gå bra. Ja, vi har träffat en överenskommelse med Kommunförbundet och Landstingsförbundet och vill verka för att det skall gå att klara detta. Men om så skulle behövas, är jag också beredd att se till att det blir fortsatt lagstiftning. Det är ett exempel på de meningsskiljaktigheter som består.

Det bestående intrycket av den här debatten är att man kan se att det i oppositionens resonemang och förslag finns en stor lättsinnighet när det gäller statsfinanserna. Här finns en lättsinnighet i fråga om att lova ut skattesänkningar av väldig omfattning. Men det finns inte någon motsvarande klarhet eller överensstämmelse när det gäller finansieringen. Därför innebär detta en mycket allvarlig risk beträffande den ekonomiska utvecklingen framöver.

Vi för vår del har lagt upp en ekonomisk politik, där vi kan visa att vi har nått resultat på viktiga områden i stabiliseringspolitiken, som måste fullföljas med konsekvens. Vi skall driva en tillväxtpolitik, där vi tar vara på de goda krafterna ute i arbetslivet för att få det samspel som behövs mellan en

förnyelse i arbetslivet och den ekonomiska politiken. Vidare skall vi hävda en fördelningspolitik, där människors trygghet står i centrum för vårt arbete.

Tredje vice talmannen anmälde att Lars-Ove Hagberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 37 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Det finns några få blad i kompletteringspropositionen som rör utrikesutskottet. Jag tänker ta upp de frågorna. Det gäller då resurser till information om Sveriges samarbete med EG.

I samband med riksdagsbeslutet den 12 december 1990 – dvs. att regeringen har rätt att under vissa förutsättningar lämna in en ansökan om medlemskap i EG – beställde riksdagen pengar till ytterligare informationsinsatser för att främja en allsidig belysning av och en diskussion om Sveriges Europasamarbete.

Insmuget i kompletteringspropositionen kom så regeringens besked. Civildepartementet anslår 1 milj.kr. för upplysning beträffande kvinnor och EG, och fackföreningarna får 4,3 miljoner från arbetsmiljöfonden för bevakning av integrationsarbetet. Det här är småsmulor i jämförelse med vad t.ex. Industriförbundet lägger ned på helsidesannonser och på insatser för att tala om för olika grupper, exempelvis jordbrukare och småföretagare, hur viktigt det är att vi blir medlemmar i EG. Resten överlämnar regeringen till studieförbundens ordinarie verksamhet.

Men härmed kan man omöjligen säga att regeringen har verkställt riksdagens beställning av ytterligare resurser till en allsidig genomlysning!

Regeringen själv tänker ta från anslaget E 2, Exportfrämjande verksamhet, och fördubbla sin egen informationsinsats. Men regeringen kan inte se till att informationen blir allsidig. Det finns ju andra partier än det som regeringen tillhör, och folkrörelserna har möjligheter som en regering inte har när det gäller att fokusera också de kontroversiella frågorna.

Det är naturligt att en regering inte ger raka omdömen om andra länders förhållanden som kan uppfattas som mindre artiga. Umgänget stater emellan bör ju vara diplomatiskt angenämt. Men nu måste också det som är mindre smickrande komma fram. Det är faktiskt fråga om huruvida vi skall ingå ett oupplösligt förbund med de aktuella staterna eller inte.

För att demokratin skall ha chans att fungera är det nödvändigt att olika folkrörelser får möjlighet att bidra till diskussionen med synpunkter som bygger på korrekt information. Till detta behövs det pengar. Regeringen kommer inte att undersöka alternativen till ett medlemskap. Det får folkrörelserna själva göra, och detta kostar mycket pengar. Regeringens förslag är naturligtvis helt otillräckligt.

I morgon kommer statsministern att lämna en deklaration i denna talarstol – förmodligen ett utdrag ur ett hemligstämplat dokument som framförhandlats mellan socialdemokraterna, moderaterna, folkpartiet och centern och som man har kommit överens om i utrikesnämnden.

Om beskedet till riksdagen blir att regeringen har fått klarsignal om att överlämna en ansökan om medlemskap, är det viktigt att betona – det vill jag gärna understryka – att en ansökan inte är lika med medlemskap. Att

lämna in en ansökan är som att begära en offert. Vi är naturligtvis intresserade. Men inte förrän vi har sett avtalet vet vi vad ett medlemskap innebär, och först då kan vi avgöra om vi vill acceptera det och bli medlemmar eller inte. Vi måste själva ta reda på vad EG och dess målsättning är.

Vad kommer EG att vara när det är dags att ta ställning till ett avtal? Just nu förhandlar EGs regeringar om att bilda en ekonomisk och politisk union, med en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik, och i förlängningen antagligen med ett eget försvar. Ingen vet ännu om de kommer att bli eniga om detta. Men det är deras uttalade målsättning.

Kommer Sverige att ingå i en europeisk krigsmakt? Det talas om behovet av att sätta in insatsstyrkor för att försvara europeiska intressen i världen. Detta är ett sätt att tänka som vi lämnade i början av 1800-talet, men det är faktiskt högaktuellt i EG och kan naturligtvis inte förenas med vår neutralitetspolitik. Vi är inte neutrala bara i Europa.

Sverige har fört en självständig utrikespolitik och särskilt arbetat för större rättvisa åt världens majoritet, de fattiga folken. Vi är mycket aktiva både i Europa och i världen och samarbetar med de neutrala och alliansfria u-länderna samt med s.k. likasinnade, t.ex. de övriga nordiska länderna och Holland. Vi skiljer oss ofta från t.ex. Frankrike när det gäller exempelvis atombombsprängningarna i Stilla havet.

En gemensam utrikespolitik betyder rimligen att Sverige får finna sig i vad majoriteten beslutar. Vi kommer inte längre att ha en egen röst i världen. Vill vi det? Vilka är alternativen?

Det blir oerhört spännande att följa utvecklingen och mycket viktigt att undersöka alternativen. Det är väsentligt att vi alla sätter oss in i detta ordentligt. Det svenska folket, varifrån ännu så länge all offentlig makt i Sverige utgår enligt vår grundlag, kommer att få fatta det slutliga beslutet om medlemskap i en folkomröstning. Folkomröstning har varit regel i alla andra länder. Jag vill påminna om att Norge röstade nej till ett framförhandlat avtal.

Massmedia utför numera en förtjänstfull bevakning av EG-frågan, och allt märkligare uppgifter kommer fram om EGs befogenheter. Skall de i Bryssel bestämma om vi får snusa eller ej i Sverige? Det är inte särskilt allmänt känt i Sverige att Sverige, Norge och Finland är rikare mätt i BNP än *något* EG-land. Vi har betydligt högre BNP per person än det forna Västtyskland, som ju anses vara en "ekonomisk gigant". Som medlem skulle Sverige därför betala en rundlig summa till EG, ca 16 miljarder kronor per år, dvs. betydligt mer än u-biståndet. Av detta kan vi genom ansökan få tillbaka en del till ändamål som EG bestämmer, och om vi ligger i ordentligt i lobbyarbetet kanske vi kan få litet mer. 8–10 miljarder kommer det emellertid att kosta oss netto enligt inofficiella beräkningar. Enligt andra uppgifter är det bara få länder inom EG som nu betalar. Storbritannien och Tyskland bl.a. betalar, men det är oklart om det är fler, eftersom det är svårt att få fram siffrorna. Men det är väldigt många som får pengar från de norra staterna.

Många miljarder skulle vi skänka till EGs jordbruk så att det kan konkurrera ut vårt eget jordbruk. Jordbruket får två tredjedelar av hela EG-kassan. I EG är det tillåtet med antibiotika och hormoner i djurens foder, och djurskyddet är betydligt sämre. Åkrarna sprutas med gifter som inte är tillåtna i

Sverige, och spannmålen pressas fram med mängder av konstgödsel. Skall vårt eget jordbruk ha en chans att få del av EG-subventionerna, måste vi väl återinföra de regleringar som vi just avskaffat.

En stor del av EGs pengar lär myglas bort. EGs egna revisorer kritiserar EGs forskningsprogram och menar att miljarderna i stort sett varit bortkastade – detta enligt tidningsuppgifter. Det finns de som menar att EG snart kommer att falla sönder enligt vad jag har hört från EG-parlamentariker. Det finns för mycket byråkrati i EG, för mycket ord och för litet genomförande av fattade beslut. Ibland tar man sig för pannan och undrar hur i hela världen vi har kunnat gå på all propaganda om EG!

De enorma utlandsinvesteringar som svenska företag gjort de senaste åren har visat sig ge sämre utdelning än den produktion man behöll i Sverige enligt Svenska Dagbladets näringslivsbilaga. Svartmålningen av vårt rika, vackra och trygga fosterland och bristen på självförtroende är verkligen egendomlig och beklaglig. Det är viktigt att vi tar reda på alternativen till EG-medlemskap. Tror ni t.ex. att kanadensarna känner sig isolerade och utanför, därför att de inte är medlemmar i Amerikas förenta stater? Norden är Europas Canada.

Hur vi än väljer, medlem eller ej, skall vi naturligtvis också i framtiden ha nära och livliga förbindelser med våra grannländer också söderut, till ömsesidig glädje. Men vi kanske väljer att göra det som suveräna stater.

Det borde stå klart att folkrörelserna måste få mer resurser för opinionsbildningsarbetet i EG-frågan. Det står antagligen också klart att det finns starka motiv för dem som inte vill ifrågasätta medlemskapet att hindra oss från att få dessa resurser. Det är ett prov, herr talman, på vårt lands demokratiska styrka att vi tillåter andra åsikter än de dominerande att komma fram.

Finansutskottet instämmer i utrikesutskottets bedömning att det kommer att behövas "ytterligare insatser till stöd för en allsidig Europainformation, bl.a. genom folkrörelserna". Det är ett viktigt påpekande, som vi har anledning att bevaka. Centern och vänsterpartiet har reserverat sig för att omedelbart anslå 10 milj.kr.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 30.

Anf. 38 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Birgitta Hambraeus pläderade i sitt anförande emot ett svenskt medlemskap i EG. Jag går inte in i den debatten därför att det inte är det som vi talar om i dag. Jag är själv en varm anhängare av ett svenskt medlemskap i EG. Nu gäller frågan på vilket sätt man skall informera den svenska allmänheten om den gemensamma marknaden och vad det för Sverige betyder att bli medlem i denna. Det pågår, som finns redovisat i utrikesutskottets yttrande till finansutskottet, en mycket omfattande informationsverksamhet. Det sker framför allt genom folkrörelserna. I alla de olika folkrörelserna gör man nu mycket stora ansträngningar och ett fint arbete för att informera allmänheten. Man har just nu pengar till detta.

Vi säger i utrikesutskottet att man även fortsättningsvis måste ha pengar till information, men vi vill inte nu säga hur mycket i nästa års budget som skall anvisas till detta. Jag vill bara, herr talman, säga att det är självklart att

de svenska folkrörelserna även i fortsättningen skall ha medel för att ge god information om den gemensamma marknaden. Det bör ankomma på den regering som kommer att tillsättas i höst att avgöra hur stora dessa belopp skall vara i förslag till riksdagen som sedan får ta ställning.

Birgitta Hambraeus ger en felaktig bild av den informationsverksamhet som pågår. Hon är inte på det klara med hur omfattande den är. I det avseendet, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 39 LEO PERSSON (s):

Herr talman! Med anledning av finansutskottets behandling av motion 1990/91:Fi46, som berört turistnäringen, vill vi motionärer först tacka utskottet för den positiva behandling som motionen har fått. Det finns dock ett problem kvar. Problemet är att regeringens direktiv till SIND endast berör de områden som omfattas av s.k. regionalpolitiskt stöd, vilket troligtvis medför att de förslag som SIND presenterar endast omfattar dessa områden.

Av den anledningen tvingas jag yrka bifall till vår motion Fi46, eftersom inte heller reservation 22 med Anne Wibble berör hela problematiken med turistnäringen och annan industri. Reservationen tar alltså inte upp behovet av att belysa de olikheter i spelreglerna som finns mellan tillverkningsindustrin och turistnäringen, eller besöksnäringen som man oftast säger i dag. Skall man skapa en likvärdig företagsmiljö vad avser avgifter och stödformer, måste man be regeringen att återkomma med förslag som likställer kostnadsläget för turistnäringen och annan industri, liksom förhållandena mellan svensk och utländsk turism. Regeringen bör också utöka direktiven till SIND – till det nya närings- och teknikutvecklingsverket, NUTEK, som tar över SINDs roll – med anledning av de slutsatser som redan nu kan skönjas i det pågående sammanställningsarbetet av bokslutsresultaten hos turistföretagen, så att vissa åtgärdsförslag får omfatta hela landets turism.

Sverige är ett land med unika möjligheter. Låt Sverige även i fortsättningen vara det, och låt oss forsätta utveckla turistnäringen till den kvalitetsprodukt som vi och Europa vill ha. Det gör vi genom att stödja motion Fi46. Res gärna ut i vårt sommarfagra land i sommar och kontrollera vilka kvaliteter vi redan har uppnått. Med detta önskar jag er en bra sommar.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till motion nr Fi46.

I detta anförande instämde Bengt Kronblad och Ulla Pettersson (båda s).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 8 §.)

7 § Partiledardebatt

Anf. 40 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det ligger en riksdagsperiod bakom oss och ett nytt val framför oss. Då är det kanske naturligt att ägna någon tanke och några ord åt de år som har gått, och att något försöka beskriva visionen inför de år som ligger framför oss.

Med tanke framför allt på vår ekonomi har de gångna tre åren tyvärr inte varit bra år för Sverige. Den tredje vägens ekonomiska politik ledde åt fel håll, skriver Kjell-Olof Feldt i sina omdebatterade och omtalade memoarer. Det är värt att notera att inte ens de kvarvarande socialdemokratiska statsråden längre tycker att det är mödan värt att säga emot honom på denna punkt.

För tre år sedan, 1988, gick socialdemokraterna till val med ett lättsinnets budskap om ekonomin, som samme Feldt i samma bok nu beskriver som ett "bedrägeri" – ett hårt ord i sammanhanget. Och det var när detta bedrägeri konfronterades med verkligheten – Feldts ord igen – som serien av krispaket, av helomvändningar och av interna strider inleddes.

Sällan har så många varit så osams så länge om någonting så viktigt, som socialdemokraterna om den ekonomiska politiken under de tre år som ligger bakom oss. Och resultatet blev inte heller bra.

Tvångssparandet infördes. Kan någon i efterhand känna stolthet över detta elände?

Vi fick en extra momshöjning. Vem tycker fortfarande att den frågan var särskilt väl hanterad?

Sedan presenterades – om statsministern ursäktar – förra året den fullständigt bisarra idén att försöka lösa Sveriges ekonomiska problem genom en total planhushållning med politisk reglering av alla löner och priser under två år. Då var det intellektuella, politiska sammanbrottet när det gäller den ekonomiska politiken närmast totalt.

Vi kan se resultatet av de konkreta siffrorna. Under dessa tre år har Sverige haft snabbare kostnadsökningar, klart högre inflation, långsammare tillväxt och därmed sämre välfärdsmöjligheter och lägre investeringar – och det handlar om framtiden – än så gott som varje annat land i Västeuropa.

Vi halkade efter redan förut, men vi har halkat efter ännu mer under dessa tre år.

Om det skall sättas ett betyg på den ekonomiska politiken och på den ekonomiska utvecklingen under dessa tre år, kan det inte bli annat än, herr statsminister, underkänt.

Under dessa tre år har regeringen ständigt förklarat: Nå, det finns problem och det går inte bra, men nu har det äntligen vänt. Med en lätt travesti på den av mig ofta citerade boken finns det anledning att tala om "alla dessa vändpunkter". Sällan har det talats så mycket om någonting som vi sett så litet av som alla dessa vändpunkter under dessa tre år.

Sedan början av detta år har det varit en formlig detonation av vändpunkter. Minsta lilla statistiska darr har föranlett statsministern och finansministern att förkunna att en vändpunkt av närmast unik styrka och uthållighet nu inträtt.

Men retorik och verklighet är inte alltid samma sak. I förrgår publicerade Industriförbundet sin planenkät. Såvitt jag förstår har den inte föranlett några entusiastiska kommentarer av berörda statsråd. Dess budskap var tyvärr: fortsatt dystert.

Planenkäten inleds med: "Industrins försäljningsförväntningar respektive produktions- och sysselsättningsplaner har sällan varit så nedskruvade som under våren 1991".

Företagen talar själva om hur de på område efter område håller på att för-

svagas. Och det allvarligaste på sikt är kanske utvecklingen när det gäller sysselsättningen. Enkäten konstaterar att det är "uppenbart att industrisysselsättningen nu är på väg nedåt i en takt som sällan tidigare".

Från våren 1990 till sommaren 1992 räknar nu industrin med att man kommer att tappa ca 140 000 industriarbetsplatser. Det är en minskning av den totala industrisysselsättningen med närmare 15 % under ganska kort tid. Det handlar om vare sig mer eller mindre än en avindustrialisering som pågår inom vår ekonomi. Det sker en unik utslagning av jobb, samtidigt som det skapas praktiskt taget inga nya jobb som kan ersätta de gamla.

Detta är en allvarlig och farlig utveckling, inte minst för de individer och familjer som drabbas av arbetslösheten och av den industriella utslagningen, men också för oss som nation, eftersom utslagning av industrin innebär att basen för det välstånd som till syvende och sist bär upp vår välfärd hela tiden försvagas.

Som finansministern påpekade i den tidigare debatten vänder ju förr eller senare konjunkturerna i omvärlden uppåt. Just nu ser det kanske lite bättre ut i USA, även om siffrorna för Europa torde vara bättre.

Det avgörande är inte om det går mer eller mindre bra eller dåligt i andra länder. Det råder vi tyvärr inte över. Det för oss avgörande är att oavsett hur bra eller dåligt som det går i omvärlden, går det sämre i Sverige. Vi hänger inte med. Vi fortsätter att halka efter. Vi har våra problem.

Jag döljer inte – och det tycker jag inte heller att någon annan skall göra – att jag är oroad över Sveriges ekonomiska utveckling. Vi förlorar i position. Alla vet det. Men få vågar säga det. Att skönmåla är att så oerhört mycket politiskt bekvämare än att våga säga sanningen.

MoDo lägger ned nya anläggningar i Sverige och investerar i stället miljardbelopp i Frankrike. Det är *en* ögonblicksbild ur verkligheten.

Hyllad av pressen presenterar Volvo sin nya 800-serie, men bilarna kommer inte att sättas samman i Sverige utan i stället i Belgien. Det är en annan ögonblicksbild ur samma verklighet. Det finns många fler.

Regeringen säger att den trots allt och till sist gjort en del för att vända utvecklingen. Det är också sant.

Det var rätt att sänka inkomstskatterna, att begrava den eländiga förtida avvecklingen av kärnkraften – vem som nu hittade på denna dumma idé –, att sänka sjukersättningen, att äntligen fatta beslutet om Öresundsbron, att ändra åsikt i Europapolitiken – Välkommen! – och att anknyta kronan till ecun.

Allt detta som vi har krävt sedan länge har socialdemokraterna motarbetat in till de yttersta av dagar. Man har vänt först under värjan. Det är bättre än att inte vända alls, men det är i alla fall litet sent.

Detta har självfallet skadat Sverige. Jag hävdar att miljarder kronor i investeringar och därmed tusentals framtidsjobb har drivits ur Sverige under dessa år av socialdemokratisk vacklan och socialdemokratiska strider.

Denna utveckling fortsätter. Industriinvesteringarna i Sverige faller kraftigt, medan de ökar i andra länder.

Ett viktigt skäl till att det fortfarande är på det sättet, trots att det nu fattats en del beslut i enlighet med vad vi har sagt, är att dessa olika vändningar under galgen inte ingår i en samlad och trovärdig politik. När skattetrycket

benhårt skall hållas kvar i världstoppen – här är Sverige förvisso unikt – går det helt enkelt inte att varaktigt vända denna utveckling.

Med Ny start för Sverige har folkpartiet liberalerna och vi moderater gemensamt lagt fram förslag om en ny ekonomisk politik för Sverige. Och jag skäms inte för att säga att detta är den enda vägen för att klara Sveriges problem under de kommande åren. Det är den enda vägen dels därför att socialdemokraterna inte har förmått att lägga fram något motsvarande program, dels därför att ingen annan politik kan ge oss de nya jobb som krävs för att ta oss ur arbetslöshetsfällan och ge oss den tillväxt som krävs för att klara välfärden.

Detta är vårt alternativ. Och vi noterar att det får ett allt bredare stöd. Det gäller såväl partier här i riksdagen som partier utanför riksdagen. Det börjar att bildas en liten kö för att få vara med och genomföra Ny start för Sverige. Och det är denna politik som måste genomföras under den kommande mandatperioden.

Den innebär att vi målmedvetet vill sänka skattetrycket. Den innebär sänkta skatter för de småföretag som kan ge oss de nya jobben. Och den innebär en successiv sänkning av momsen ned mot EG-nivåer. Socialdemokraterna däremot sänker momsen på en femtedel av varorna, men höjer den på fyra femtedelar av varorna. Vi vill sänka momsen på allt.

Detta är inte – som socialdemokraterna i den billigare delen av sin retorik vill göra gällande – ett hot mot välfärden. Det är i stället en förutsättning för välfärden. Utan en stark ekonomi kommer nämligen välfärden att fortsätta att försvagas.

Då kommer bristerna i vården – och de finns, förneka dem inte – att bli allt tydligare. Då kommer krisen när det gäller äldrevården – och få saker tycker jag borde engagera oss så mycket – att bli ännu mer plågsam för oss alla. Då kommer möjligheten att ge de människor i vårt samhälle som verkligen behöver hjälp, vård och omsorg att bli allt sämre.

Socialdemokraterna har ingen politik för framtiden. Restupplagan av det s.k. 90-talsprogrammet har väl gått till pappersinsamling vid det här laget.

Att det är på detta sätt är egentligen inte så svårt att förstå. Det finns ett klart budskap i Feldts bok, och det finns ett lika klart budskap från LO-kongressen under just dessa dagar. Det vi ser är en politisk apparat där ett försvagat parti i viktiga frågor styrs av banden till en försvagad LO-ledning. Jag vill med en lätt tillspetsning säga: Sverige är på fel väg – och det är Stig Malm som driver på.

Nu vet jag att kärleken till LO-ledningen i allmänhet och Stig Malm i synnerhet känner sina gränser inom delar av regeringen. Men ändå går det inte att undvika att se hur regering och parti i fråga efter fråga har agerat som om de hade varit närmast kedjefångar till denna LO-ledning. Så var det med löntagarfonderna – detta elände. Så var det med engångsskatten på det privata pensionssparandet. Läs Feldt! Så var det med avdragsrätten för fackföreningsavgifter. Läs Feldt! Så var det med omsättningsskatten på värdepapper, med de problem som detta medförde. Läs Feldt! Så är det nu med AP-fondernas rätt att köpa aktier – en ny LO-beställning för att kunna socialisera alltmer av företagande och ägande. När alla andra länder överger socialismen skall Sverige ensamt gå vidare på denna felaktiga väg.

På punkt efter punkt är det LO-ledningen som i gammalt politiskt nit driver politiken åt fel håll. Att det sker genom strid, det vet vi alla. Feldt mot Malm har hört till de stående såpoperorna under senare år. Men vi vet resultatet. Feldt har avgått, och Malm har blivit omvald.

Vi står inför betydelsefulla år för Sverige. Det är nu det kommer att avgöras om också 90-talet skall bli ett förlorat decennium för Sverige, eller om vi skall få den nya start som vi så innerligt väl behöver.

Det handlar om att få ordning på ekonomin och om att föra in Sverige i det nya europeiska samarbetet. Och det kommer inte att gå om inte politiken förmår att frigöra sig från det gamla och från det som har misslyckats. Då krävs det en regering som inte är fånge i gamla bindningar. En regering som vägrar att sänka skattetrycket kommer aldrig att kunna göra Sverige till en vinnare i det nya Europa. En regering som vägrar att se bristerna i välfärden kommer aldrig att lyckas att göra denna välfärd bättre. Det är därför, och det lär oss de tre år som ligger bakom oss, som Sverige behöver en ny riksdagsmajoritet, en ny regering och en ny politik.

Socialdemokraterna har gjort sitt. Nu behöver Sverige en ny start. Då är det våra idéer – framtidens idéer – som är bäst för Sverige på 90-talet.

Anf. 41 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag vet inte hur många av kammarens ledamöter som läste om Karl Gottne Broman från Matfors i Dagens Nyheter i morse. Gottne är en av de ca 3 000 patienter som ligger kvar på sjukhus runt om i Sverige trots att de är färdigbehandlade. Han tillhör arbetarklasssen i en landsdel där ålderdomshemmen har lagts ned.

En fyrbäddssal har blivit Gottnes hem men samtidigt ett fängelse. Han försöker ofta rymma, skriver reportern.

Jag vet att han skulle må så mycket bättre om han fick bo på ett vårdhem i ett eget rum med sina egna saker, säger hans brorsdotter Catarina. Sedan i julas har hon kämpat för att få Gottne från sjukhuset. Men det är tio års kö till sjukhemmet.

Någon i kammaren kanske minns Saga Skarin, en gammal dam från Uddevalla, som ville flytta till Stockholm för att komma nära sin enda dotter, Inger Törnell. Jag har berättat om dem förr.

Första gången som jag kom i kontakt med Saga och Inger var för tre år sedan, sommaren 1988. Under de år som har gått har jag haft regelbundna kontakter med dem. Jag har följt turerna i socialnämnder och domstolar. Jag har sett hur Saga och Inger har kastats mellan hopp och förtvivlan.

Numera har ärendet avancerat så långt att Stockholms kommun i princip är beredd att ta emot henne, men ändå har ingenting hänt. Nu är problemet platsbrist.

Så Saga bor fortfarande kvar i Uddevalla, 50 mil från sin dotter. Den 3 april i år fyllde hon 93 år.

Jag måste tillstå att jag sällan har känt mig så svarslös som inför Sagas och Ingers frågor. Jag kan bara inte förklara för dem varför de inte skall kunna få bo i samma stad. Jag kan inte förklara, och än mindre försvara, att människor som betalar världens högsta skatter inte skall kunna få så rimliga önskemål tillgodosedda.

En god vän till mig berättade häromdagen om Gustaf Bonde som är 70 år. Sedan ett tiotal år tillbaka lider han av Parkinsons sjukdom. Hans hustru Maud, som är ett par år yngre, har i det längsta försökt att ta hand om honom hemma. Men i mitten av april i år gick det inte längre. Då togs han in på Södertälje sjukhus.

I morgon stänger avdelningen, och Gustaf skall skickas hem. Han kan inte äta själv, inte klä sig, förflytta sig eller tvätta sig. Hemma väntar Maud som är handikappad och som inte klarar av att natt efter natt, varannan timme, flytta på Gustaf i sängen, för att sedan hela dagarna ensam sköta honom. Men något alternativ erbjuds inte.

Gottne Broman, Saga Skarin och Gustaf Bonde är inte de enda. Överallt i Sverige tvingas gamla människor ligga kvar på sjukhus, fast de är färdigbehandlade, eller bo kvar i sin egen bostad, trots att de känner sig isolerade och trots att anhöriga inte längre orkar sköta dem.

Alla dessa historier är upprörande – framför allt för det lidande som de orsakar de människor som direkt drabbas men också för all den oro och ängslan som de sprider till andra äldre och till de yngre människor som anar en otrygg framtid både för sina anhöriga och för sig själva.

Herr talman! Därför är det en prioriterad politisk uppgift att undanröja grunderna för detta lidande och denna oro. Jag ser fem huvuduppgifter:

Den *första* är att se till att det, vid sidan om egen bostad, finns ett varierat utbud av boendeformer för äldre. I dag saknas platser i stort sett överallt: på ålderdomshem, i servicehus, på sjukhem och i gruppbostäder för dementa. Stockholm är ett belysande exempel. I Sveriges största kommun finns *ett* enda ålderdomshem. Men nu har staden fått ny regering och nu skall det byggas fler!

Den *andra* uppgiften är att förbättra demensvården. Den är så allvarligt eftersatt i Sverige att den uppgiften måste betraktas som en av de allra viktigaste för 90-talet. Här krävs utbyggnad av dagvård för dem som fortfarande kan bo kvar hemma och av gruppbostäder för dem som inte längre klarar sig på egen hand eller med anhörigas hjälp.

På vårt initiativ införs från årsskiftet statsbidrag för att stimulera utbyggnad av gruppbostäder. Bidraget ger möjligheter att bygga ungefär 25 000 nya platser under de närmaste fem åren. Nu är det kommunernas ansvar att utbyggnaden verkligen kommer i gång.

Den *tredje* uppgiften är att se till att gamla och sjuka på långvården får rätt till eget rum. Vi liberaler har sedan mitten av 80-talet aktivt drivit den frågan.

Ofta har vi fått höra att de gamla inte vill ha eget rum. Det kan nog finnas undantag – och även deras önskemål skall naturligtvis tillmötesgås – men de flesta vill. Motiven kan variera. När jag häromåret besökte Vickelbygården i Skärblacka utanför Norrköping, berättade föreståndaren om ett äkta par, som man hade försökt placera i ett av de få dubbelrummen, men de ville absolut ha var sitt enkelrum för att äntligen kunna förverkliga en gammal dröm, nämligen att kunna titta på var sin TV-kanal!

Nu har vi genom ÄDEL-beslutet äntligen fått gehör för att det skall bli statsbidrag också till egna rum. Under fem år skall staten hjälpa till att finansiera 20 000 nya egna rum. Nu kan vi äntligen börja hoppas att flerbäddsrum-

men i långvården snart skall vara ett minne blott och att gamla och sjuka skall slippa dela rum med främlingar.

Den *fjärde* uppgiften är att se till att alla får en egen husläkare, en doktor som man känner och som känner en själv. Husläkare är bra för alla men särskilt bra för dem som är äldre. Vi liberaler har länge arbetat för husläkare. En del har tyckt att vi har varit tjatiga i denna kamp. Men vi har varit envisa därför att vi är så övertygade om att ett husläkarsystem är bäst.

Som tur är har det inte varit lika trögt överallt som i Sveriges riksdag och i flertalet av våra landsting. Folkpartiet i Stockholms läns landsting lyckades i slutet av 1980-talet få gehör för att ett försök med husläkare skulle genomföras i Vasastan inte så långt härifrån. Vi har nu snart fyra års erfarenheter av det försöket. Det har blivit en stor framgång. De gamla i Vasastan får träffa sin doktor när de behöver, och de får hembesök när det är bäst. Husläkarsystemet får toppbetyg av både personal och patienter. Det manar till efterföljd. Vi liberaler vill att alla svenskar till 1995 skall ha sin egen husläkare.

Den *femte* uppgiften, till sist, är förstås att kapa operationsköerna. Inom 100 dagar – eller tre månader – måste alla ha rätt att få viktiga operationer utförda. Det ankommer nu på landstingen att se till att denna vårdgaranti förverkligas.

Herr talman! Det finns naturligtvis mycket i svensk åldringsvård som fungerar väl. Men det hjälper inte. Situationen är totalt sett inte acceptabel. Det beror på att ni socialdemokrater i regering och riksdag länge har varit alltför senfärdiga och fantasilösa i er hantering av de här frågorna. Gång på gång har ni avvisat våra förslag. Länge bekämpade ni ålderdomshemmen. Varje nedlagt ålderdomshem ansågs av statssekreteraren på socialdepartementet, Sture Korpi, vara en seger. Länge sade ni nej till att ge statsbidrag till eget rum och till gruppbostäder för dementa. Ni försenade beslutet att lägga ansvaret för dementas boende på kommunerna. In i det sista har ni avvisat rimligare normer för demensbostäder. Ni har bromsat försök med att använda sjukförsäkringspengar för att kapa operationsköerna. Ni har motarbetat husläkare.

Det är bra att ni på många punkter nu har tänkt om eller tvingats vika er för riksdagsmajoriteten. Men ni kan aldrig undandra er ansvaret för de problem som finns i dag och som varje dag möter oss i reportage i media och i direkta kontakter med människor. Nu är det en viktig uppgift att med kraft undanröja de brister som den socialdemokratiska politiken har skapat och se till att de äldre kan få den trygghet som de har rätt till.

Herr talman! En fungerande äldreomsorg är viktig inte bara för de direkt berörda, de äldre. Den är viktig också för kvinnorna. Det är i praktiken kvinnor som får dra lasset om äldreomsorgen inte fungerar. Så var det förr i Sverige och så är det fortfarande i många andra länder. Visst skall det finnas en kontakt mellan generationerna. Men den skall bygga på kärlek, värme och samhörighet, inte på tvång. Oron för gamla och sjuka föräldrar är en av många bördor som den moderna kvinnan bär på sina axlar. Alltför många kvinnor lever under hård press när de, förutom ett förvärvsarbete, ensamma tvingas sköta större delen av hushållsarbetet.

Målet för jämställdhetsarbetet har varit att kvinnor skulle få rätt till förvärvsarbete och egen försörjning, att med sin kompetens och begåvning

spela en roll i arbetslivet. Det målet har vi närmat oss, men vi har långt kvar. Men vi som har förespråkat kvinnors rätt till förvärvsarbete har naturligtvis inte tänkt oss att kvinnor dessutom mer eller mindre ensamma skulle ha ansvaret för arbetet med barn och hem. Ändå är det många kvinnors erfarenhet att det var så det blev. Ja, statistiken bekräftar att det gäller de flesta. Kvinnor har fått dubbla arbetsbördor, och många av dem sliter, bokstavligt talat, livet ur sig. Kvinnors ohälsa ökar.

Det finns de som vill dra slutsatsen att det är dags att vrida klockan tillbaka, att återgå till den gamla arbetsfördelningen, där kvinnor sköter hushållsarbetet och män förvärvsarbetet. Från liberala utgångspunkter är den vägen utesluten.

Att återgå till en situation där kvinnor är helt ekonomiskt beroende av sina män och får minskade möjligheter att utnyttja och utveckla sina talanger vore ett stort steg tillbaka i utvecklingen och ett minst lika stort hot mot kvinnors hälsa och välbefinnande som dagens stressade situation. I stället måste vi:

- Se till att det finns dagis till alla som vill utnyttja det. En jublande barnomsorgsminister rapporterade häromdagen att dagiskön har minskat från drygt 60 000 till knappt 60 000. Jublet skvallrar om en alltför låg ambitionsnivå. Dagisköerna måste bort.
- Ge familjerna ökad valfrihet när de formar sin vardag. Med en barnomsorgspeng, som vi har föreslagit, kan de t.ex. själva välja den barnomsorg som passar dem och deras barn bäst.
- Se till att kvinnor får mer att säga till om på jobbet och större frihet på arbetsmarknaden. Alla de kvinnor som jobbar inom vård, omsorg och utbildning har i dag i princip bara en arbetsgivare att gå till, nämligen landstinget eller kommunen. Och där är organisationen ofta både hierarkisk och byråkratisk. De har små möjligheter att påverka sitt arbete.

Vi kan som arbetsgivare och politiker revolutionera kvinnors arbetsmarknad genom att decentralisera mer inom den offentliga sektorn och framför allt genom att ge de kvinnor som vill chansen att starta eget inom de områden där många kvinnor är yrkesverksamma.

Herr talman! Det är kärvt i svensk ekonomi nu. Ekonomin växer inte alls. Arbetslösheten stiger. I april varslades fler människor än någon gång sedan varselstatistiken infördes. Industrisysselsättningen är på väg mot en nivå som vi hade före andra världskriget. Investeringsflykten tilltar. Budgetunderskottet ökar snabbt.

Jag känner en mycket stark, djup oro för Sveriges framtid som industrination. Svartmålning, säger regeringen. Sverige är unikt! Vi har passerat vändpunkten! Jag hoppas att regeringen har rätt. Men det vore oansvarigt att inte peka på de mörka moln som hopar sig över Sverige, inte bara bokstavligt även om det just nu ser litet klarare ut, utan även bildligt.

En del av de nödvändiga åtgärderna har vidtagits. Viktigast är skattereformen. Men de som redan har gjorts räcker inte. Det krävs mer. Låt mig ge några exempel:

- Det är angeläget att sänka det svenska skattetrycket. För några år sedan

sade sig Ingvar Carlsson instämma i den målsättningen, men den tycks han nu ha övergivit helt.

- Det är viktigt att skapa bättre expansionsmöjligheter för de mindre företagen, t.ex. genom att avskaffa förmögenhetsskatten på arbetande kapital.
- Det är nödvändigt att staten koncentrerar sig på det som bara staten kan klara och överlåter annat åt företagen och marknaden. Därför bör statliga företag och en del andra tillgångar säljas ut och pengarna i stället investeras i vägar och järnvägar, utbildning och forskning.
- Det är angeläget att förändra den offentliga sektorn så att medborgarna kan får mer valuta för skattepengarna. Ökad valfrihet och mer konkurrens, där det finns utrymme också för enskilda alternativ, är viktigt.

Detta, och mer till, har vi tillsammans med moderaterna redovisat i vår gemensamma plattform om den ekonomiska politiken, Ny start för Sverige.

Det är en politik efter dessa riktlinjer som Sverige behöver efter valet i höst. Och det är bråttom. Om inte de rätta signalerna kommer snabbt är jag orolig för att problemen i svensk ekonomi kommer att förvärras och att sysselsättningen långsiktigt hotas genom att fler och fler verksamheter flyttas ut.

Herr talman! Jag hissar inte denna varningsflagg för att jag misstror Sveriges möjligheter. Tvärtom. Förutsättningarna är goda för bättre utveckling. Det finns t.o.m. anledning till optimism. Det vore tragiskt om vi spelade bort våra chanser genom att fortsätta föra en felaktig politik. Sverige är värt en bättre regering! De gamla i Sverige är värda en bättre regering. Och kvinnorna är det.

Anf. 42 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Väljarna gav i 1988 års val ökat stöd till partier som klart markerade kraven på rättvis fördelning och god miljö. Centern har fullföljt dessa väljarnas uppdrag, dvs. den politik som vi begärde och fick stöd för.

Vi har varit beredda att ta ansvar för den ekonomiska balansen genom att medverka till att dämpa överhettningen 1989. Det har bl.a. inneburit uppbyggnad av resurser för rehabilitering och bättre arbetsmiljö. Vi har aktivt bekämpat höjningen av mervärdeskatten, vi har målmedvetet arbetat för en rättvisare fördelning med sänkt skatt på nödvändig konsumtion; mat, boende och persontransporter. Skatteomläggningens generella och höga moms på bl.a. turismen har vi kritiserat hårt. Den slår fel och motverkar t.o.m. sitt eget syfte – att finansiera inkomstskattesänkningarna. Den har i stället skrämt bort turisterna från Sverige, både svenskar och utlänningar. Det har drabbat turistanläggningar och restauranger, i storstad och glesbygd.

Under senare delen av perioden har vi börjat få framgång för våra krav beträffande skattesystemet. Men än återstår mycket. Därför kommer vi att fullfölja vår politik för rättvis fördelning. Därför prioriterar vi vård och omsorg. Därför kommer vi också i fortsättningen att kritisera skatteomläggningen i de delar den leder till ökat bidragsberoende och ökad rundgång i ekonomin. Många pensionärer har tvingats till socialbyrån. Kompensation har blivit nödvändig. Det är ovärdigt när vi i välfärdens Sverige tvingar pen-

sionärer med smala ekonomiska marginaler att "stå med mössan i hand". Under nästa valperiod måste vi börja bygga ett system med höjd grundpension. Det är både rationellt och rättvist.

Ökad valfrihet förutsätter rättvis fördelning. Det är särskilt tydligt inom barnomsorgen, där mer än en tredjedel av familjerna inte får del av samhällets barnomsorgsstöd. Därför måste en vårdnadsersättning införas, lika för alla, med början nästa valperiod.

Med de ekonomiska obalanser Sverige har, måste vi få ner kostnadsutvecklingen. Vi kan inte långsiktigt leva över våra tillgångar. Därför behövs ett stabiliseringsavtal.

Skatteomläggningen skulle ju leda till kostnadsnedväxling. Om det skall förverkligas, måste det ske nu. Alla måste ta sitt ansvar. Först då kan den olyckliga jakten på förmåner för den egna gruppen i förhållande till andra dämpas, kompensationskraven likaså. Det är därför det är så avgörande för lönebildningen att skattesänkningar sätts in så att inflationsspiralen vänds neråt. Sänkt skatt på nödvändig konsumtion gynnar dessutom den som har störst anledning att kräva kompensation, dvs. den som har allra smalast ekonomisk marginal. Därför är sänkt skatt på maten och boendet så avgörande. Det skapar dessutom förståelse för de skattesänkningar som krävs för att stärka Sveriges konkurrenskraft, t.ex. sänkta kapitalskatter, att ta bort förmögenhetsskatten på arbetande kapital. Hela denna diskussion försöker det ekonomiska etablissemanget förvandla till en fråga om populism. Det är cyniskt och dessutom kontraproduktivt. Avtalsmarknaden och lönebildningen har ju tydligt visat, att den inte kunnat hålla sig inom samhällsekonomiskt ansvarsfulla ramar. Kompensationsklausulerna har grasserat. Naturligtvis förklaras detta också av protesten mot vårt höga skattetryck. Därför är det utmärkt, att vi äntligen lyckats driva fram en majoritet för sänkt matmoms. Omvändelsen från socialdemokraterna kom i elfte timmen. Därför finns inga beslut. Därför måste väljarna skapa de majoriteter som behövs för att sänkt skatt på maten ska bli verklighet, inte bara deklarationer.

Sälarna hade ingen rösträtt i valet 1988, men sälarnas sak blev nationens. Väljarna gav klara besked att miljön var valets viktigaste fråga. Då ville alla partier plötsligt vara miljöpartier.

Centerrörelsen välkomnade självfallet att miljöfrågorna äntligen kom i fokus. I nästan trettio år hade vi fört fram kravet på god miljö, påtalat att god miljö är förutsättningen för hållbar tillväxt och utveckling, och att miljön därför inte kan hanteras som en i raden av frågor som någon sorts sektorpolitik. Ekonomin och ekologin är olika sidor av samma sak, och samma grundläggande regler skall tillämpas på båda områdena. Det gäller att rätta munnen efter matsäcken, att inte leva över sina tillgångar. Miljön – och freden – kommer före allt, annars saknar alla andra frågor betydelse. Väljarnas besked i valet 1988 gav hopp. Men förhoppningarna kom på skam.

Än en gång har miljöfrågorna satts på undantag av regering och av riksdagsmajoritet. Socialdemokratins stolta programförklaring att bli ett miljöparti i ordets bästa bemärkelse fick ringa genomslag i verkligheten. De segrar som miljön, trots allt, har vunnit under valperioden har uppnåtts i dialog mellan riksdagens partier.

I riksdagsöverenskommelsen om den ekonomiska politiken våren 1989

fick vi i centern framgång för vårt krav att god miljö skall vara ett mål också för den ekonomiska politiken. Först i vår presenterade regeringen sin miljöproposition – en myckenhet av deltaljåtgärder, men ingen helhetssyn. Inga miljöavgifter på det naturvidriga kloret, inte heller på elproduktionens koldioxidutsläpp och inga ekonomiska styrmedel för att minska avfallet, öka återvinningen och skapa ren produktion. Dess värre fanns det heller ingen annan majoritet inom räckhåll i riksdagen. Miljöbeslutet i förra veckan blev därför ett ofullbordat verk.

Nästan elva år efter folkomröstningen om kärnkraft kunde centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna komma överens om energipolitiken. Vi fokuserar medlen, åtgärderna, i den överenskommelsen – sedermera i propositionen – och det är utmärkt. Det är bara genom aktiv handling som vi kan nå målen att kärnkraften skall vara borta senast år 2010 och att användningen av olja och kol steg för steg skall minska. Nu blir det miljardsatsningar på hushållning och sparande, på effektiv energianvändning och på förnybar energi – främst biobränslen. Resultaten bestämmer kärnkraftsavvecklingens inledning, och alla kan hjälpa till.

I samma ögonblick som vi genom en politisk överenskommelse skapar stabilitet i energipolitiken, kommer attacken från samhällets nyliberaler – energipolitiken skall avvecklas, heter det. Nu har det bekräftats; nyliberaler har inget minne. Annars skulle de ha erinrat sig den totala kollapsen för den – bortsett från kärnkraften – politiklösa perioden före 1975 i vårt land. Det var då vi hade 70 % oljeberoende. Det var då två oljeprischocker fick hela den svenska samhällsekonomin på knä. Tack för att ni påminde oss om den tiden! Men vi önskar verkligen inte den tillbaka.

Valperioden har också inneburit början till en ny jordbrukspolitik. Fem av riksdagens sex partier samlades till ett beslut, som skulle ge jordbruket tid för omställning i ordnade former. I stället för prispress och överskottsproduktion, nedläggning och granskog, blir det ny produktion för nya marknader. Åkerjorden skall tas till vara – bl.a. för odling av energi- och industriråvaror. Men på en punkt har beslutet om jordbrukets omställning kommit på skam. Inga ensidiga svenska sänkningar eller förändringar av gränsskyddet skulle ske – det var riksdagen enig om för ett år sedan. Men mitt i en av de svåraste omställningar som jordbruksnäringen någonsin varit med om svek socialdemokrater, vänsterpartister och folkpartister. De sänkte gränsskyddet och äventyrar därmed en omställning i ordnade former. Det här sveket är ett spel med miljö och öppna landskap som insats. Det skapar betydande oro i jordbrukarleden. Därför måste jordbruksbeslutet från 1990 återupprättas.

Miljömålet, energipolitiken och värnet av åkerjorden som natur- och råvaruresurs är tre viktiga miljöframgångar under valperioden, med det undantag jag redovisat beträffande det jordbrukspolitiska beslutet. En rad andra beslut gör att Sveriges alla miljöengagerade människor måste konstatera att väljarnas förväntningar inte på allvar kunde luckra upp riksdagsmajoritetens fäste i betongen. Majoriteten har tagit del, men inte förstått. På annat vis kan inte de konkreta besluten tolkas, t.ex. om Öresundsbron. Men än är den inte byggd. Nu lägger centern fram förslag i Nordiska rådet om skärpning av den nordiska miljöskyddskonventionen. Det är uppenbart att

den inte ger vare sig naturen eller grannfolken fullgott skydd. Nya motorvägar planeras och därmed mer biltrafik i storstäderna, medan upprustning av kollektivtrafik, järnvägar och grusvägar i olika delar av landet hålls tillbaka. Vi föreslår ett tiomiljardersprogram för infrastruktur och modernisering av hela Sverige. Hade inte centern tagit utskottsinitiativ till riksdagen, hade väl inlandsbanan redan varit nedlagd vid det här laget.

Förändringarna i vår världsdel sedan 1988 har varit större än vi någonsin vågade drömma om. En rad av våra grannfolk i Öst- och Centraleuropa har tagit de avgörande stegen till frihet och demokrati. Vi ger vårt stöd till de central- och östeuropeiska folkens kamp för frigörelse och utveckling. Vi ger vårt stöd till de baltiska folkens kamp för suveränitet.

Även Västeuropa har förändrats. Europeiska gemenskapen har lagt fast kursen för fördjupat samarbete. Samtidigt markerar miljöhoten behovet av gränslöst samarbete. Ett historiskt avtal om säkerhet i Europa har undertecknats.

I detta nya Europa, med nya möjligheter, har vi i Sverige anledning att pröva frågan om svenskt medlemskap i EG. Från centerns sida slår vi vakt om det riksdagsbeslut som fattades den 12 december förra året, att – med riksdagens ord – "eftersträva medlemskap i EG med bibehållen neutralitetspolitik". Vi är t.o.m. beredda att överse med det sätt på vilket frågan initierades – som en fotnot i ett ekonomiskt krispaket.

Men låt mig inför morgondagens säkerhetspolitiska deklaration understryka med betydande eftertryck, att Sveriges samarbete med EG är en i djupaste mening demokratisk fråga. Ställningstagandena till såväl ett EES-avtal som en ansökan om medlemskap förutsätter att svenska folket är med. Därför kräver vi folkomröstning, när ett avtal om medlemskap föreligger. Detta ställningstagande kan aldrig degraderas till en angelägenhet enbart för politiker och näringsliv.

Med fler partier i riksdagen och ännu en socialdemokratisk minoritetsregering blev valet 1988 också en markering av riksdagens betydelse. Väljarna lade helt enkelt mer makt i riksdagens händer – fler frågor skulle bestämmas genom dialog och diskussion i riksdagens utskott.

En minoritetsregering kan aldrig diktera beslut. Det har den socialdemokratiska regeringen fått känna av – inte minst under en valperiod då stödet i riksdagens socialistiska majoritet vilat på ett vänsterparti som söker sin roll. Många förslag har dramatiskt förändrats på vägen från regeringsproposition till riksdagsbeslut. Ett av de mycket viktiga under senare delen av riksmötet var naturligtvis vår ambitionshöjning när det gäller att förlänga yrkesutbildningen i gymnasieskolan utan att urholka kvaliteten i de övriga gymnasielinjerna. Det ser vi som en mycket viktig framgång för ett tioårigt krav från centerns sida – att vi skall få mer kvalitet också i yrkesutbildningen.

Under den här perioden har vi t.o.m. fått erfara en regerings avgång – och därefter en ny regering, näst intill likadan, framsläppt av den förstas banemän.

Inför en ny valperiod har väljarna rätt att få besked om partiernas program i sakfrågorna. Centern kommer att presentera sin politik för rättvis fördelning, ekonomisk balans och full sysselsättning, för ekologisk balans, dvs.

god miljö, och en politik för att modernisera Sverige och för att hela Sverige skall leva.

Dessutom anser vi att väljarna kan kräva att man anger sin målsättning i regeringsfrågan. Centern eftersträvar en icke-socialistisk majoritet och en regering baserad på denna majoritet, i första hand en majoritetsregering. Till sist avgör väljarna.

Med denna grund möter vi den kommande valperioden med tillförsikt. Vi vet att väljarna kommer att ge centern och det politiska mittfältet en betydande roll i en kommande valperiod. Så har det varit under den gångna valperioden. Och det här landet är tillräckligt demokratiskt moget för att inte tro på ytterlighetspolitik.

Anf. 43 LARS WERNER (v):

Herr talman! Detta är, som har sagts tidigare, den sista partiledardebatten under den här mandatperioden. Det är av naturliga skäl också inledningen och uppmarschen till valrörelsen, och det brukar innebära vissa positionsbestämningar.

Man har redan på olika håll försökt utmåla valet i svart och vitt, uteslutande som ett val mellan två alternativ.

Moderaterna och folkpartiet har slagit sig samman som ett slags högerallians och utropat sig som det ena regeringsalternativet. Centern får bara haka på tåget om stinsen och lokföraren vill – och om centern vill vara med. Det är litet oklart vem som bestämmer i högeralliansen.

Socialdemokraterna ser sig naturligtvis som det andra regeringsalternativet. Det står alltså ett val, säger man, mellan högeralliansen och socialdemokraterna. Så ser de här två alternativen på sig själva.

Men jag tror inte att verkligheten är så enkel och svart–vit som situationen utmålas. I verkligheten kommer inget av de här två självutnämnda alternativen att få egen majoritet. Man behöver inte vara något stor siare när man påstår det. Verkligheten är ju att det finns andra färger än de svarta och vita. Verkligheten är att det finns röd-gröna alternativ både i partipolitiken och som lösning på landets olika politiska utmaningar.

Det röd–gröna tänkandet med värnandet om såväl fördelningspolitik som miljö, demokrati och framtid är ett av alternativen i valet. Det är ett nödvändigt alternativ, eftersom ingen kan skapa majoritet i riksdagen utan hänsyn till dessa frågor, dessa partier och de opinionskrav som de för fram.

Herr talman! Det har under det senaste året odlats en del myter om vårt parti, inte minst av statsministern själv och hans parti. Det gäller t.ex. att det skulle vara speciellt svårt att göra upp med oss och att komma överens med oss. När påståendena är berättigade kan man ta åt sig, men när de är lösa myter blir man lätt irriterad, särskilt när myterna är intriganta och tjänar ett syfte att skylla ifrån sig och förklara sitt eget partis dåliga opinionssiffror. För hur är det, Ingvar Carlsson? Stod vi inte i backen, som man kan säga i skidsammanhang, när det ven kring öronen i fråga om kommunalisering av lärarna? Vi och regeringen kom överens, vi genomförde reformen och vi fick ekonomiska medel till skolorna. Om vi fick någon politisk poäng på detta, vet jag inte. Genomförde vi inte en bostadsfinansieringsreform som kritiserades från olika håll? Och den kritiseras fortfarande.

Vek vi oss? Nej, vi har stått för denna reform. Även gymnasiereformen är en reform som vi har stått för och som vi har försvarat. På alla dessa områden och några till har vi genomfört reformer tillsammans och trott på dem. När vi har trott dem har vi försvarat dem.

Däremot var vi skeptiska och kritiska till orättvisorna som finns i skattereformen. Vi har upprepat, och jag kan upprepa det i dag, att det hade varit bättre att göra upp om skatterna med oss, centern och miljöpartiet, men ni valde av taktiska skäl att göra upp med folkpartiet för att få undan marginalskattefrågan från valrörelsen.

Däremot skulle ju vi kunna hävda, med viss rätt, att det är svårt att göra upp med er. Det tog er över 20 år och en underbar natt för Erik Åsbrink att acceptera vårt förslag om en sänkning av matmomsen. Så är det med den frågan. Jag har frågat Erik Åsbrink hur långt vi kommer ner med matmomsen om han får en underbar natt till.

Däremot, Ingvar Carlsson, står vi fortfarande för vägran att komma överens och göra upp om det omöjliga förslag till lönestopp och strejkförbud som ni lade fram för drygt ett år sedan. Om det hade genomförts hade det varit en olycka för hela arbetarrörelsen och för hela fackföreningsrörelsen. Jag är övertygad om att då hade LO-kongressen som pågår den här veckan varit stormig och fylld av misstro.

Jag tror i stället att det är så att det socialdemokratiska raset i opinionsmätningarna är orsakat av den politik som finansdepartementet och regeringen har valt under större delen av 80-talet. Regeringen ansåg 1982, när man kom tillbaks i regeringsställning, att det fanns två viktiga frågor, nämligen arbetslösheten och Sveriges eftersläpning i ekonomisk tillväxt. I fråga om att bekämpa arbetslösheten delade vi regeringens uppfattning, och delar den fortfarande, men talet om svensk eftersläpning har varit ett skenproblem som Walter Korpi skrev i en artikel i Aftonbladet för ett par veckor sedan. Sverige har inte halkat efter, hävdar han. Siffror och statistik visar motsatsen. Genom att olika politiska företrädare och andra har valt att efter eget gottfinnande använda internationella genomsnittssiffror, undviker man att analysera verkligheten.

Internationella genomsnittssiffror har varit missvisande, eftersom fattigare länder har ökat sin tillväxt snabbare, medan mogna industriländer som Sverige och andra konkurrentländer har haft ungefär samma tillväxt. Medan en del i utlandsjämförelser har använt internationella genomsnittssiffror som har gett en falsk och ljusare bild av utlandet, har man om Sverige använt siffror som ger en överdrivet mörk bild.

Det gäller t.ex. frågan om produktiviteten. Vi vet att det är mycket svårt att beräkna produktivitet inom privat och offentlig tjänsteproduktion. Det har lett till osäkra statistiska gissningar. Produktiviteten inom offentlig tjänstesektor har man statistiskt satt till noll. Produktiviteten i den privata tjänstesektorn är lika svårberäknad, men i statistiken antar man att den är låg. Det är också den privata tjänstesektorn som växt snabbt under 80-talet, och inte den offentliga konsumtionen.

På dessa osäkra antaganden grundas lika osäkra uttalanden om tillväxten. Med skenbara problem om ekonomins tillväxt och felaktig statistik för ögo-

nen, satte regeringen i gång strukturförändringar för att röja undan de inbillade tillväxthindren som man ansåg fanns.

Man genomförde skattereformen, man ökade inkomst- och förmögenhetsskillnaderna och man försökte sig på nedskärningar i den offentliga sektorn och socialförsäkringarna. Hela huvudlinjen i den politik som fördes medan Feldt var finansminister syftade till att öka företagens vinster och hålla nere lönerna. Det var själva grundbulten för regeringens politik att med ökade företagsvinster samtidigt hålla nere lönerna. Men när resultatet blev enorma omfördelningar till dem som redan hade det hyggligt, till aktieägare och höginkomsttagare, kunde den politiken inte hålla. Då var man på väg åt fel håll – mot ojämlikhet och mot orättvisa. Jag menar att det är orsaken till att många av socialdemokraternas tidigare väljare säger att man inte känner igen sig. De känner inte igen partiet. Det är inte vårt fel, Ingvar Carlsson.

Nu har vi hört de borgerliga lova förändringar som sänkt arbetsgivaravgift, ändrade förmögenhetsskatter osv. Effekterna av dessa förslag blir ett slags inre devalvering. De blir ju desamma som vid vanliga reguljära devalveringar. De borgerliga kliver alltså rakt in i samma problemfyllda politik som de egentligen i dag kritiserar.

En effekt av devalveringar – vare sig de är borgerliga eller socialdemokratiska – är att man många gånger låser fast industrin i dess gamla strukturer. Precis detta kommer att hända när en eventuell borgerlig regeringen genomför sina förmögenhetsvänliga förslag och sänker arbetsgivaravgifter m.m.

Detta kommer också att förstärkas genom de borgerligas förslag och tankegångar om utförsäljning av statliga företag och privatisering. Tror ni verkligen att svenska folket skulle gynnas av att de borgerliga säljer ut och realiserar billigt och till halva priset, som ett slags mellandagsrea?

Mot detta vill vi ställa en annan politik. Vi vill satsa på utbildning och forskning för industriell tillväxt och höjd produktivitet. Vi vill investera i infrastruktur och miljövänliga transportsystem. Det behövs riktade insatser för miljöteknik och energialternativ till kärnkraften.

Vi menar att felet är att man i finansdepartementet, även i dag Allan Larsson, i regeringen och bland de borgerliga alltför mycket har accepterat myterna om den svenska eftersläpningen i tillväxt och alltför mycket litat till marknadslösningar och till föreställningar om att ojämlikheten kanske är nödvändig och därför kan vara bra.

Herr talman! Livet består ju till en viss del av önskningar och förhoppningar. Det har vi väl alla. En av politikens uppgifter är att skapa förutsättningar för människor att nå sina mål. Men det gäller också för oss politiker att ge visioner om det samhälle vi vill skapa.

Politik får aldrig reduceras till enbart frågan om taktik, teknik och fingerfärdighet i kammaren. Inledningsvis poängterade jag att det går inte att förenkla politiken till en fråga om svart eller vitt. I dag går det inte ens att enbart göra politiken till en fråga om rött eller blått. Det är därför vi i vänstern talar om en röd politik för en grön miljö.

Det kan finnas skäl att göra detta påpekande när några företrädare försöker spela upp en pjäs där det bara skall finnas två aktörer. Men så är det inte i verklighetens värld, och det vet svenska folket.

Efter höstens val är det föga sannolikt att något av de självutnämnda rege-

ringsalternativen – socialdemokraterna eller högeralliansen – kan samla en parlamentarisk majoritet. En regering måste vila på ett bredare underlag.

Vi i vänsterpartiet är villiga att konstruktivt medverka i en ny majoritet som sätter arbete åt alla i förgrunden och som hyllar frågan om en rättvis fördelningspolitik – och som även sätter miljöfrågorna i förgrunden.

Jag tror inte att en sådan majoritet kan utlova stora skattesänkningar. Det vore lättsinne att säga något sådant i ett läge när budgetunderskotten ökar och vi fortfarande har stora eftersatta behov inom vård- och omsorgssektorn. En sådan majoritet kan inte heller utlova någon snabb lösning av den privata konsumtionen. I den meningen är vi kanske litet kärva, men det är en hederlighet som jag tror uppskattas på litet sikt.

Vi vill göra det nödvändiga till verklighet. Vår utgångspunkt är att Sverige behöver en ekologiskt balanserad tillväxt. Den skapas inte med hjälp av ofinansierade skattesänkningar. Sverige behöver industrinvesteringar, inte finansiella klipp.

Rätten till sjukvård och de äldres behov av omsorg får aldrig prisges åt marknadskrafter och plånboksransonering. Bättre arbetsmiljö förhindrar utslagning ur arbetslivet. Med en offensiv sjukvård kan fler rehabiliteras och antalet sjukskrivningar minskas.

Herr talman! För en sådan politik och för en sådan majoritet är vi beredda att göra konstruktiva insatser. Jag tror att det redan finns en majoritet för ett sådant röd-grönt alternativ hos det svenska folket. Det gäller nu att skapa majoritet även i kammaren. Det är detta jag menar att höstens val ytterst handlar om. Vi i vänsterpartiet går in för att möta väljarna med ett budskap om solidaritet, rättvisa och gemenskap. Det är ett budskap som håller.

Anf. 44 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Efter dessa tre år finns det anledning att summera. Trots att hänsyn till miljön och hushållning med naturresurser är klart övergripande frågor, behandlas de inte som sådana i riksdagen. Själva basen för samhällsutveckling och välstånd är en god hushållning med naturens resurser. De negativa effekterna kommer många gånger långt efter att naturens gränser har överskridits.

Det finns många exempel på att det tar tid för miljöförstöring att slå i genom i form av försämrad hälsa och sämre materiellt välstånd. Försurningen av skogsmark har pågått i decennier. Från början kan marken försvara sig genom sin buffringsförmåga, men till slut faller pH-värdet. Det som är giftigt för trädens rötter löses ut.

I dag i Sverige är 1 gran på 20 skadad och har fått halva sin krona utglesad eller förstörd. Vad händer i morgon? Det är på samma sätt med de globala miljöproblemen, växthuseffekten och ozonskiktet. När processen inleds märks inte sviterna så mycket. Men på sikt kommer konsekvenserna.

En jämförelse kan göras med finanspolitiken. Den ekonomiska politiken och finanspolitiken sätter gränser för den övriga politiken. Förslag inom olika politiska områden som påverkar ekonomin måste rymmas inom de ekonomiska ramarna. Därför har finansdepartementet och finansutskottet en särställning.

Men miljöfrågorna behandlas i stället som vilka politiska sakfrågor som

helst. Regeringens miljöpolitiska proposition var ett tydligt exempel på detta. Miljöpolitiken fick vika för det som ansågs viktigare. I miljöpropositionen hänvisades till tillväxtpropositionen, och där fanns förslag till investeringar i järnväg som är bra ur miljösynpunkt. Men dessa små järnvägsinvesteringar, och de positiva miljöeffekter som satsningarna skulle kunna ge, drunknar fullkomligt i större investeringar i vägar som kommer att öka vägtrafiken och belasta miljön ytterligare. Intresset för att öka vägtrafiken har tagit över där miljön med hjälp av miljöpolitiken borde ha fått sätta gränserna.

Samma problem fanns i energipropositionen. Om miljön hade behandlats som en övergripande fråga, hade regeringen lagt fram förslag till avveckling av kärnkraft. Men eftersom andra intressen anses viktigare, skall i stället kärnkraften börja avvecklas när det "går" med hänsyn tagen till andra faktorer.

Förståelsen för att miljöförstöring är ett hot mot hälsa och en bra levnadsstandard för kommande generationer saknas i de beslut som riksdagen fattar. För att få miljöfrågorna att behandlas som överordnade måste miljön få sätta gränser. Därför borde riksdagen för länge sedan ha inrättat ett miljöutskott med minst samma status som överordnat utskott som finansutskottet. Regeringen borde också i sitt arbete ge miljödepartementet den överordnade roll som finansdepartementet i dag har.

I förra valet lovade alla partier att ta miljöfrågorna på allvar. Vad har hänt under denna valperiod? Jo, mängder med miljösvek har passerat riksdagen.

Miljöavgiftsutredningen lade fram tre betänkanden. Det tredje och sista handlade framför allt om avgifter på varor och produkter. Hittills har miljöpolitiken mest gått ut på att komma åt punktutsläppen till luft och vatten. Utredningen lämnade några försiktiga exempel på hur man skulle kunna börja använda avgifter för att komma åt miljöproblemen. Men regeringen gör tvärtom, och i miljöpropositionen slopas nästan alla dessa förslag. Det gäller t.ex. avgifter på osorterade sopor, klorerade lösningsmedel, klor i massaindustrin, träskyddsmedel och kadmium. Dessutom undantas utsläppt koldioxid vid elproduktion från koldioxidavgift. Tala om konsekvens! Skattereformen skulle ha kunnat bli en miljöreform om beskattningen utformats så att beskattningen på mänskligt arbete minskats och skatten på energi ökats. Ovanpå detta har kollektivtrafiken momsbelagts.

Inför för valet 1988 lovade samtliga partier att miljölagstiftningen skall utgå från vad naturen tål. Ingvar Carlsson lovade i partiledardebatten i höstas att miljökvalitetsnormer skall införas. Men i miljöpropositionen stod bara några rader om riktlinjer för luftkvalitet i storstäderna. Skall bindande gränsvärden införas, Ingvar Carlsson? Håller det löftet?

Alla partier lovade före förra valet i SNFs enkät att skydda den fjällnära skogen. Första gången frågan var uppe i riksdagen svek moderaterna tillsammans med socialdemokraterna. Är det så ni håller era löften, Carl Bildt? Man hänvisade i stället till en utredning som skogsstyrelsen arbetade med.

Utredningen innehöll inte ens en analys av miljöproblematiken. När propositionen behandlades svek alla partier utom miljöpartiet. Centern, folkpartiet och socialdemokraterna gjorde i utskottet upp om ett tandlöst förslag. Folkpartiet svängde i kammaren och stödde sin egen motion med pru-

tade miljökrav. Inom vänsterpartiet var man oenig och passade genom att skjuta hela problemet till skogsutredningen.

Det största vågmästarpartiet, socialdemokraterna, har haft minst två alternativ under den gångna perioden, dels betongalternativtet, dels det gröna alternativet. Men tyvärr har socialdemokraterna hela tiden valt betongvägen framför allt med moderater och fokpartister.

Jag har några exempel på regeringens fuskpolitik inom detta område. År 1983 skrev Sverige på Bernkonventionen, som innebär skydd för hotade arters livsmiljö. Sverige har inte brytt sig om att följa konventionen. Det är fortfarande tillåtet att avverka de sista urskogarna. Är statsministern beredd att göra någonting åt detta?

Birgitta Dahl har i kammaren lovat att de klorerade utsläppen från massaindustrin skall upphöra till år 2000. Enligt miljöpropositionen skall utsläppen ner till ofarliga nivåer. Vad är ofarliga nivåer? Enligt industrin är dagens nivåer ofarliga.

I miljöpropositionen 1988 fanns inte avfallsfrågorna med. Avfallsfrågorna var så viktiga att de skulle komma i en särskild proposition. Den kom så småningom som en bilaga till nådiga luntan i januari 1990. Där saknades helt strategi för att få ner avfallsmängderna. Inget förslag till avfalls- och återvinningslag fanns med.

Riksdagen har fattat beslut om målsättningen för NOX-utsläppen. De skall minska med 30 %. I miljöpropositionen säger regeringen att detta tyvärr inte går på grund av trafikökningen. Vilka är egentligen regeringens förslag till åtgärder? Regeringen släpper tanken på att halvera NOX-utsläppen till år 2000. De förslag från naturvårdsverket som finns i Luft-90 om skärpta avgaskrav ställer sig regeringen inte bakom. Inte heller gör man någonting åt arbetsfordon, sjöfart eller luftfart.

År 1986 uttalade Ingvar Carlsson: Kärnkraften hör inte hemma i ett civiliserat samhälle. Riksdagen fattade beslut om att stänga två kärnkraftverk 1995–1996. Enligt Birgitta Dahl var det ett oåterkalleligt beslut. Nu är beslutet återkallat. Dessutom är avvecklingsåret 2010 borttaget. Jag noterade i går att både socialdemokrater och centerpartister röstade emot en avveckling till år 2010. Att folkpartiet har velat fortsätta med kärnkraften efter år 2010 har vi vetat sedan en tid tillbaka. Men att Ingvar Carlsson och Olof Johansson har denna åsikt är någonting nytt.

I det trafikpolitiska beslutet våren 1988 sades det att samhällsekonomin skall vara styrande för trafikinvesteringarna och att varje trafikslag skall bära sina kostnader. Men ScanLink byggs trots att de samhällsekonomiska kalkylerna visar på minus. En riksdagsmajoritet beslutade i går att bygga Öresundsbron, där vägtrafiken inte betalar sina kostnader. Ur miljösynpunkt har en rad katastrofala beslut fattats. Dit hör både Öresundsbron och inlandsbanan. Miljöpolitiken har varit dålig. Men tyvärr har vi inget hopp om att den skulle bli bättre med en borgerlig regering. Jag skulle gärna vilja att Carl Bildt och Bengt Westerberg i så fall vederlägger detta.

Alla var överens om att den gamla jordbrukspolitiken inte uppfyllde de jordbrukspolitiska målen eller miljömålet. Miljömålet glömdes bort när ett nytt förslag kompromissades fram. Förslaget som antogs av socialdemokrater, moderater, folkpartister, centerpartister och vänsterpartister innebär att

25 % av Sveriges åkermark läggs ned och tas ur produktion i stället för att man minskar användningen av kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel.

En stor del av denna mark kommer att planteras med granskog, och därmed försvinner en stor del av det öppna svenska kulturlandskapet. Hur kan t.ex. Lars Werner och Olof Johansson försvara detta?

Enligt uppgift kommer Sverige vid en EG-anslutning att årligen betala 13 miljarder till EGs budget medan vi får tillbaka 5 miljarder. Kostnaden för Sverige blir alltså 8 miljarder. Huvuddelen av dessa pengar, 60 %, går till jordbruksstöd inom EG. Det betyder i klartext att vi stödjer Danmarks baconexport och den starkt kemikaliserade veteodlingen i centrala Frankrike.

Man kan fråga sig om det kan vara vettigt att vi skall lägga ytterligare 8 miljarder på subventioner till sådant jordbruk när vi själva brottas med ett stigande budgetunderskott. Jag har i debatten tidigare här i dag hört att det uppgår till ca 30 miljarder. Är det på detta sätt budgetbalansen skall förstärkas, Carl Bildt och Bengt Westerberg?

I EG-frågan har rusningen varit värst. På mindre än tio månader har kursen ändrats totalt. I dag verkar alla de stora partierna vara beredda till medlemskap utan neutralitetsförbehåll. Korrigera mig om jag har fel! Hemlighetsmakeriet har fortsatt. I utrikesnämnden har uppenbarligen enighet uppnåtts om en ansökan utan neutralitetsförbehåll. Hur kan man i centern vara beredd att acceptera detta, Olof Johansson?

För att undvika diskussioner blir det ingen ordentlig debatt i kammaren i morgon om deklarationen. Men det kanske är bäst utan debatt. Det blir ju lugnare på det sättet. Men hur går det med insynen och demokratin, Ingvar Carlsson?

Anf. 45 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Under de veckor och månader som återstår till den 15 september är det tre frågor som är centrala.

För det första: Är Sverige i dag ett bättre land att leva och bo i jämfört med för tre år sedan?

För det andra: Vilka värderingar och idéer skall genomsyra vårt samhälle i framtiden under de kommande tre åren?

För det tredje: Hur skall Sverige styras under 90-talet? Blir det samarbete och breda lösningar, eller blir det kaos i politiken?

I socialdemokraternas valmanifest från 1989 slog vi fast att kampen mot arbetslöshet och inflation kräver en stram och uthållig ekonomisk politik. Trots lågkonjunkturen har vi lyckats upprätthålla en mycket hög sysselsättning i Sverige. Antalet sysselsatta är i dag 4 449 000, och av dem är 2 000 000 kvinnor. Sverige har världens högsta förvärvsfrekvens bland kvinnor, 81 %.

Arbetslösheten är nu omkring 2 %. Det är en mycket låg siffra i ett internationellt perspektiv. Det är också en låg siffra, om man ser bakåt i tiden. Sedan 1988 har arbetslösheten bara ökat med en halv procent, men med våra ambitioner i Sverige är det en hög siffra. Därför har vi satt in kraftfulla marknadspolitiska åtgärder för att motverka ökad arbetslöshet. Arbetslinjen har förstärkts, och utbildningen har byggts ut.

Inför framtiden kan jag garantera: En socialdemokratisk regering kommer aldrig att vika från linjen arbete åt alla!

I socialdemokratins valmanifest 1988 utlovade vi en genomgripande skattereform med sänkta inkomstskatter och en rättvisare beskattning mellan arbete och kapital. Århundradets skattereform är nu genomförd. Vi har fått ett enklare och rättvisare skattesystem som bidrar till den ekonomiska utvecklingen och som kan finansiera välfärden.

Ett omfattande program för ökad tillväxt och produktivitet har inletts. 100 miljarder satsas på investeringar i järnvägar, vägar och kollektivtrafik, lika mycket i telekommunikationer.

Investeringsfonderna har släppts fria.

Öresundsbron skall byggas.

En långsiktig energipolitik ligger fast.

Ett historiskt trendbrott har skett när det gäller inflationsbekämpningen. Genom Rehnberggruppens framgångsrika arbete har stabiliseringsavtal slutits för 1991 och 1992. Kostnadsutvecklingen har dämpats och ger goda förutsättningar för ökad konkurrenskraft. De kommande tolv månaderna förväntas inflationen ligga kring 4 %.

Samtidigt faller räntorna.

Och det blir billigare mat med en socialdemokratisk regering. Vad händer med matmomsen, om vi får en borgerlig regering? Det skulle vara intressant, om vi kunde få en liten indikation om detta i dag.

När Olof Johansson säger att här gäller det att väljarna skapar majoritet för sänkt matmoms, håller jag med Olof Johansson om det. Det är en viktig fråga i höstens val. Men jag konstaterar att än så länge är det bara med en socialdemokratisk regering som vi kommer att kunna garanteras sänkt matmoms.

Industriproduktionen tar fart och Sveriges utrikesaffärer förbättras successivt. Steg för steg närmar sig den svenska ekonomin den definitiva vändpunkten. Grunden är lagd för en stark ekonomi under 90-talet. Men fortsatt stramhet är nödvändig. Vi har inte råd med några extravaganser, varken gigantiska skattesänkningar eller nya stora utgiftsökningar. En ansvarsfull politik är nödvändig med tanke på det statsfinansiella läget.

Carl Bildt beskrev, som vanligt, hur eländigt eländigt det är med vår ekonomi. Låt mig då citera ur Dagens Industri vad tidningens ekonomiexpert Olle Fahlén säger på denna punkt: "Svensk ekonomi befinner sig just nu i ett utmärkt läge med låga inflationsförväntningar, fullt förtroende för kronan och en vändning uppåt i världskonjunkturen runt hörnet. --- Frågan är väl om utsikterna att rätta till balansproblemen varit bättre någon gång sedan början av 1970-talet."

Läs Dagens Industri innan valrörelsen börjar, Carl Bildt, så slipper vi de där jeremiaderna!

Sedan säger Carl Bildt att vi har en avindustrialisering i Sverige. Under de sex borgerliga regeringsåren rasade industriinvesteringarna med 40 %, och man började tala om Sverige som en andra rangens industrination. Sedan 1982, Carl Bildt, har industriinvesteringarna ökat med ungefär 100 %. Jag tror nog att hotet om en avindustrialisering är avvärjt.

Om Carl Bildt sedan vill dra slutsatser av lågkonjunkturen, kan jag kon-

statera att i USA minskar tillväxten med 1,8 % under första halvåret, i Storbritannien med 2,0 % och i Canada med 2,1 %. Det är tre länder med högerregeringar, Carl Bildt. Hur i all sin dar kan då Carl Bildt förklara – eftersom lösningen på våra tillväxtproblem skulle vara en borgerlig politik – att i dessa tre länder rasar industriproduktionen?

I Sverige, om Carl Bildt vill fly till hemmaplan, har det under åren 1970–1990 – med undantag då för de sex borgerliga åren – varit en riktigt bra tillväxt. Det var bara under åren när de borgerliga regerade som det blev en riktigt dålig utveckling. I övrigt under perioden 1970–1990, då socialdemokraterna hade regeringsansvaret, ser det faktiskt riktigt bra ut.

I socialdemokratins valmanifest 1988 utlovade vi konkreta reformer för att öka tryggheten och välfärden, inte minst åtgärder som förbättrar barnens situation. Sedan 1988 har 60 000 nya daghemsplatser tillkommit. Två av tre platser har gått till barn från LO-familjer. 86 % av alla barn har i dag någon form av barnomsorg.

Föräldraförsäkringen har byggts ut från nio till tolv månader, plus tre månader med garantipeng. Det är världens överlägset bästa föräldraförsäkring, trots att vi inte lyckats bygga ut den så mycket som vi skulle önska.

Barnbidragen har förbättrats kraftigt under perioden. För ett barn ökade det från knappt 6 000 till 9 000 kr. Samtidigt har bostadsbidragen till barnfamiljerna höjts kraftigt.

Skolan reformeras och byggs ut. Gymnasieskolans alla utbildningslinjer blir treåriga, och det är en viktig jämlikhets- och kunskapsreform.

Den här uppräkningen visar hur mycket vi satsar på barnen i vårt land. Jag tror att jag vågar påstå att inget annat land i världen gör så mycket för barnen som vi faktiskt gör i Sverige. Och det är inte konstigt att det sedan 1988 har fötts rekordmånga barn i vårt land, 384 000. Vi går förbi det ena katolska landet efter det andra. Snart ligger vi först.

I socialdemokratins valmanifest slår vi fast att arbetslivets villkor måste göras mer rättvisa. De 400 000 mest utsatta arbetsplatserna är nu kartlagda, och arbetsmiljökommissionen har lämnat förslag till åtgärder.

Genom arbetslivsfonden finns nu 15 miljarder kronor för att förbättra arbetsmiljöerna. Hittills har fonden fördelat 1,2 miljarder kronor på drygt 1 500 arbetsplatser. Insatser har gjorts som berör 200 000 löntagare.

Arbetsgivarnas och försäkringskassornas ansvar för rehabilitering efter sjukdom och arbetsskada kommer att skärpas. Ingen förtidspension skall beviljas förrän alla rehabiliteringsmöjligheter är uttömda.

Den lagstadgade semestern har förlängts från 25 till 27 dagar, en rättvisereform.

Varför i all sin dar, Carl Bildt, skall arbetslivsfonden delas ut till arbetsgivarna, den som är en av våra största sociala landvinningar någonsin i Sverige?

I socialdemokratins valmanifest för tre år sedan lovade vi att ta hårdare tag för bättre miljö, och jag skall svara Claes Roxbergh.

Det internationella miljöarbetet har utvecklats. En konkret plan är fastställd för att återställa Östersjöns ekologi. Sverige har internationellt drivit på avvecklingen av freoner.

Vägtrafikens utsläpp minskar nu stadigt i takt med att avgaskraven skärps.

Koldioxidskatt har införts på bensin. Överenskommelse har träffats om trafiken i storstäderna.

Anslagen för inköp av mark för naturvårdsändamål har genom riksdagens beslut höjts till 140 milj.kr. Ytterligare två nationalparker har inrättats. Markägarna kommer att få ett vidgat ansvar för den biologiska mångfalden och naturskyddet.

Industrins utsläpp har fortsatt att minska.

Källsortering av sopor börjar ta fart, och återvinningen ökar.

Jag skulle kunna fortsätta att räkna upp ytterligare konkreta exempel. Jag hävdar att Sverige är på rätt väg i miljöpolitiken.

I socialdemokratins valmanifest slog vi fast att vi vill utveckla Sveriges förbindelser med övriga Europa. Under de senaste tre åren har det hänt oerhört mycket positivt, händelser som kommer att påverka Europa under lång tid framöver. De kommunistiska diktaturerna i Östeuropa har fallit, en efter en.

En ny säkerhetsordning för Europa undertecknades förra året i Paris, och samarbetet mellan de europeiska staterna fördjupas och breddas. Sverige har varit en av de pådrivande krafterna i förhandlingarna mellan EG och EFTA. Det samarbetet kommer att beröra över 350 miljoner européer. Avtalet väntas träda i kraft om ett och ett halvt år.

I morgon kommer nästa steg att tas i denna för vårt land så viktiga process. Regeringen kommer då att lämna in sin deklaration till riksdagen angående ansökan om medlemskap i den europeiska gemenskapen.

Har Sverige blivit ett bättre eller ett sämre land att leva i under de gångna tre åren? För min del är svaret givet: Ja. På område efter område är vårt land starkare och bättre än för tre år sedan.

Det är inte bara jag som anser att Sverige är ett bra land och har framtiden för sig. Många andra delar den uppfattningen.

Vi är friast i världen, enligt en stor undersökning gjord av FN.

Vi har lägst arbetslöshet i Europa, enligt OECD.

Vi är en hörnpelare för ABB-gruppen, enligt Percy Barnevik.

Vi har världens mest utbyggda barnomsorg och vi är nöjda med den, enligt en undersökning i Veckans Affärer.

Vi har den bästa arbetsmarknadspolitiken, enligt EG-kommissionens företrädare.

Vi har en stark framtid, enligt den engelska affärstidningen Financial Times.

Vi svenskar har mycket att känna stolthet över: friheten, demokratin, välfärden, sysselsättningen, naturen och miljön. Men vi vill naturligtvis gå vidare och göra ett bra land ännu bättre. Vi vill leva i ett samhälle där välfärden är utbyggd och kommer alla medborgare till del på rättvisa villkor.

Vilka värderingar och idéer skall då genomsyra vårt samhälle i framtiden? Jag tror att svaret är ganska självklart, oss svenskar emellan.

Vi vill öka rättvisan, inte minska den.

Vi vill stärka jämställdheten, inte försvaga den.

Vi vill värna jobben, inte öka arbetslösheten.

Vi svenskar vill att Sverige skall vara ett samhälle med värme och om-

tanke. Ingen skall stå utanför, alla skall kunna känna mening, få växa och utvecklas i frihet och trygghet. Sverige behöver därför de värderingar och idéer som socialdemokratin står för.

Därför, kammarledamöter, kommer med nödvändighet frågan: Hur skall Sverige styras de närmaste tre åren?

Vi socialdemokrater här i riksdagen har, tillsammans med andra partier, kunnat samla breda majoriteter i för nationen mycket viktiga frågor.

Det gäller Europapolitiken och skattereformen. Det gäller energipolitiken och arbetsmiljön. Det gäller socialförsäkringarna och bostadsfinansieringen, för att ta några exempel.

Skulle en borgerlig regering, vare sig den består av två partier, eller tre, fyra eller kanske t.o.m. fem partier ha kunnat samla sig kring något enda av dessa beslut?

Och hur blir det under den kommande valperioden?

Hur skall folkpartiet, t.ex. kunna samarbeta med kds om familjepolitiken?

Hur skall moderaterna kunna samarbeta med centern om skattepolitiken?

Hur skall någon över huvud taget kunna samarbeta med Ny demokrati?

Jag skall läsa upp ett citat från en intervju i SAF-tidningen med SAFs ordförande Ulf Laurin: Jag tycker också att summan av framgångarna för Ny demokrati och kds är positiv. Adderar man dessa nya inslag till vad vi i övrigt har så finner vi en starkare betoning än på mycket lång tid för liberalism, företagsamhet, hederlighet, etik och vilja att göra rätt för sig.

Så uttalar sig Svenska arbetsgivareföreningens ordförande år 1991, aktiv moderat.

Nu ställer jag frågan till samtliga borgerliga partier: Är detta uttalande representativt för borgerligheten? Är det denna inställning ni i själva verket har till Ny demokrati? Är det inte dags att nu entydigt ta ställning för att man icke kommer att basera något politiskt handlande i denna kammare på detta parti? Jag gör det desto mer som Carl Bildt håller öppet för att ta in Ian Wachtmeister i en borgerlig regering. Det är dags att tala klarspråk nu när det gäller detta parti. Det har varit väldigt dåligt med det från de borgerliga partiernas sida.

Jag har varnat länge för att vi kan få en parlamentarisk situation som blir svårhanterlig. Risken för parlamentariskt kaos är uppenbar. Allt fler tycks nu börja dela min uppfattning. Sverige har inte råd med en bräcklig koalitionsregering som bedriver en ytterkantspolitik. Sverige behöver en regering som förmår samla breda, hållfasta majoriteter i politikens huvudfåra och en politik som bygger på ansvar för ekonomin, sysselsättningen, medmänskligheten och solidaritet, jämställdhet och allas lika rätt.

När jag lyssnat på debatten här i dag har jag dragit två slutsatser så här långt.

Bengt Westerberg markerade en ovanligt stark vänsterprofil, vilket jag tror förvånade många. Jag tror det återspeglar oron i folkpartiet efter det man gick in i högeralliansen och den reaktion som kommit om man skall tro på opinionssiffror.

Det andra som är intressant är att det egentligen var hårda attacker från

folkpartiet och centern framför allt mot moderaterna men delvis mot varandra. Det nya var att man inte nämnde namnet på det andra partiet. Bengt Westerberg sade att det finns de som – och så gav han moderaterna en riktig råsop. Men på något sätt vill han smyga in det anonymt, för vi skall ha val och de har högeralliansen. Men detta håller ju inte i verkligheten.

Herr talman! Till min förvåning fortsatte Carl Bildt debatten om Kjell-Olof Feldts bok. Jag trodde Bildt hade fått tillräckligt på nöten i den frågan häromdagen i TV, men så tycks inte vara fallet. Därför skall jag citera ur boken vad Feldt skriver: Den största gropen att falla i tycks den s.k. alliansen moderater-liberaler vara i färd med att gräva.

Återigen, Carl Bildt, läs hela Feldts bok, så kommer Bildt inte att citera så förtjust i fortsättningen.

Det finns en memoarbok till, skriven av en tidigare politiker, Britt Mogård. Varför inte läsa den, Carl Bildt? Den visar hur diskussion i den borgerliga regeringen förbjöds. I stället drog sig Fälldin, Bohman och Ullsten in i låsta rum, och sedan var varje annan diskussion förbjuden. Undra på att det blev den politik det blev.

Då föredrar jag en diskussion i en socialdemokratisk regering. Där diskuterar vi så det går härliga till. Sedan kommer vi fram till vettiga beslut. Men en regering där diskussion förbjöds? Läs Britt Mogårds bok eller avstå från att citera Feldt. Jag är beredd att ställa upp på vilket som.

Anf. 46 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag skall göra statsministern besviken – jag kommer att fortsätta att citera Feldts bok. Den ger den sammanfattande beskrivningen av det tumult och det elände som varit socialdemokratisk ekonomisk politik under denna period. Den ger det sammanfattande omdömet om den tredje vägens ekonomiska politik: Den ledde åt fel håll, säger Kjell-Olof Feldt.

Jag skall vara hänsynsfull nog att inte citera vad Kjell-Olof Feldt skriver om det s.k. stoppaket från förra året som statsministern ibland fortfarande, trots all vetskap om motsatsen, hävdar var bra. Det är ett förödande omdöme om socialdemokratins sätt att på grund av splittring, och inte minst på grund av fjättringen vid LO och Stig Malm och det interna tumultet, misslyckas med den avgörande uppgiften, dvs. att driva en ekonomisk politik som förhindrar att Sverige tappar mark i förhållande till andra länder och drabbas av den ökade arbetslöshet som nu tydligen börjar smyga sig på oss.

Sanningen är att Sverige under dessa tre år haft högre inflation, lägre tillväxt och sämre investeringar än så gott som varje annat västeuropeiskt land. Vi har halkat efter.

Det finns sådant som är bra i detta land och som inte är regeringens förtjänst: naturen. Sen finns det sådant som är dåligt som inte är regeringens fel t.ex. vädret – det tror jag inte vi kan lasta Ingvar Carlsson för. Men när det gäller de avgörande uppgifterna har regeringen misslyckats med den ekonomiska politiken. Vi har halkat efter.

140 000 industrijobb slås ut inom loppet av ett och ett halvt år. Det är den snabbaste avindustrialiseringsprocess som vi har varit inne i. Men Ingvar Carlsson står och säger att utvecklingen är på väg åt rätt håll!

Har socialdemokratin förlorat sin själ? Är det inte just en hälsosam, bra

och växande industrisektor som skall skapa det välstånd som gör välfärden möjlig? Har ni förlorat er själ när ni kan vifta bort det faktum att industrijobb slås ut i den omfattning som nu är fallet?

Bara en fråga till Ingvar Carlsson om skatten: Vill ni sänka skattetrycket eller vill ni höja det?

Vill man sänka skattetrycket men inte har en medveten politik för att sänka det, hamnar man ofelbart förr eller senare i en politik som i stället höjer skattetrycket.

Höjer vi skatterna ytterligare i detta land kommer den ekonomiska utvecklingen att bli ännu mer besvärlig. Det drabbar ytterst sysselsättning och välfärd.

Sedan till regeringsfrågan och samarbetsfrågorna.

Jag jämför Ingvar Carlssons framträdande med hur det var för ett år sedan. Jag märker en viss bitterhet. För ett år sedan stod statsministern här i talarstolen och sade: Alla vill samarbeta kring socialdemokratin, ingen vill samarbeta med de isolerade moderaterna. Det var hans huvudstrategi. Men under det senaste året har denna strategi fallit sönder och samman. Det ena sammanbrottet i relationerna har följt det andra för socialdemokratin. Jag noterade att Ingvar Carlsson stod på LO-kongressen häromdagen och ironiserade över Anne Wibble som skilsmässoadvokat. Ja, någonting behövdes tydligen för skilsmässan där är högst påtaglig.

Och vad är situationen nu? Vi har ett program, Ny start för Sverige. Det är den enda vägen för att klara Sveriges ekonomiska problem. Det är det enda program som är framlagt inför denna valrörelse. Till att förverkliga detta ekonomiska program är det nu köbildning av gamla och nya partier.

Medan vi har köproblem – jag erkänner dem gärna – står Ingvar Carlsson och socialdemokratin där öde och övergivna. Lasse Werner volonterar visserligen litet lätt, han kanske kan vara med på ett och annat om han får sitt parti med sig, men i övrigt är det litet öde, övergivet, snubblande och splittrande. Det finns ingen linje.

Vi har, det är vårt besked, en allians. Vi har en politik. Allt fler vill vara med.

Men vad har socialdemokratin? Finns det över huvud taget någon vänsterallians? Finns det några möjligheter att driva politik på den planhalvan?

Jag lyssnade i förmiddags på finansministern när han citerade utländska bedömare av vår ekonomi. Det kan för all del gälla även Dagens Industri. Han nämnde Kleinmut Benson, som rekommenderade utländska investerare att köpa svenska aktier. Jag slog upp det för att se vad han sade. Det är rätt, man rekommenderar svenska aktier av två skäl: Att regeringen äntligen gjort ecuanknytning, som vi länge krävt men som regeringen tvekat om alldeles för länge. Det andra skälet är ännu viktigare och det är talande nog: Kleinmut Benson säger att med nuvarande politiska utveckling går Sverige mot ett regeringsskifte, och då blir det en bättre politik och då finns det förutsättningar för att det skall bli tillväxt i svensk ekonomi igen.

Anf. 47 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag har läst Kjell-Olof Feldts bok väldigt noga. Jag kände inte igen det citat som Ingvar Carlsson drog. Det kan möjligen vara hämtat

ur någon senare tidningsartikel, men det skulle vara intressant att få en sidhänvisning till var i boken det är hämtat. Jag tvivlar på att det finns där.

Hur står det till i svensk ekonomi? Nu har jag hört både Allan Larsson och Ingvar Carlsson tala i dag. Bägge har använt samma citat av Olle Fahlén i Dagens Industri. Det var alldeles fantastiskt att denne Olle Fahlén skrev någonting som ni kunde åberopa, men ni kunde ha koordinerat er med varandra och kanske hittat någonting annat att citera.

Men vi läser ju alla Dagens Industri, och det är inte svårt att hitta andra citat i den tidningen som pekar i en annan riktning, som t.ex. utfärdar varningar för att övertolka de positiva tecken som alltid finns i en bild av den ekonomiska utvecklingen.

På nationaldagen, den 6 juni, skrev man på ledarplats så här i Dagens Industri:

"Riksbankschefen Bengt Dennis kände sig uppenbarligen föranledd att understryka att det är för tidigt att blåsa faran över för svensk ekonomi när han främträdde vid Nationalekonomiska föreningens möte i Stockholm i tisdags.

Riksbankschefen har naturligtvis rätt. Inflationen i Sverige är inte kväst. Eventuella låga avtal 1991 och 1992 är ingen garanti för en fortsatt löneutveckling i takt med produktivitetsförbättringarna inom industrin.– – –

Det skenande budgetunderskottet exemplifierar att Bengt Dennis oro har handfast konkret bakgrund."

Jag säger inte att Bengt Dennis heller har rätt, men att göra Olle Fahlén till ett orakel som vet precis hur det skall gå i ekonomin, det är ett något förvånande grepp för att komma från regeringen, tycker jag.

Ingvar Carlsson sade så här i sitt tal: Har Sverige blivit ett bättre eller ett sämre land att leva i? För mig är svaret otvetydigt ja.

I detta kan jag instämma.

Ingvar Carlsson var förvånad över att jag i mitt anförande berörde sådana saker som eget rum på långvården, husläkare, gruppbostäder för dementa och jämställdhet mellan kvinnor och män. Men Ingvar Carlsson måste rimligen hört mig tala om detta många gånger förr. I snart sagt varje anförande här i kammaren och i varje debatt sedan han blev statsminister har alla dessa frågor, eller åtminstone några av dem varit uppe till diskussion.

Det är naturligtvis inte Carl Bildt eller Olof Johansson eller Alf Svensson som är måltavlorna för detta, utan det är Ingvar Carlsson. De exempel ur verkligheten som jag inledde mitt anförande med, är hämtade ur Ingvar Carlssons Sverige. Det är här åldringsvården inte fungerar. Det är här det inte finns institutioner. Det är ni som genom oförmåga har bidragit till att vi har den situation vi har i dag med massor av gamla människor som ligger kvar, färdigbehandlade, på sjukhusen eller som finns hemma och som inte kommer därifrån därför att det inte finns institutioner, ålderdomshem eller gruppbostäder, som kan ta hand om dem.

Det är socialdemokratin och Ingvar Carlsson som är måltavlan och ingen annan.

Det är ni som har en barnomsorgskö på 60 000, trots att ni hade lovat att bygga bort barnomsorgskön vid det här laget.

Man kan inte anklaga någon annan för det.

Vi kan ha en diskussion om vad som skulle ha hänt med en annan regering eller med andra partier vid rodret, men det är ni som har haft ansvaret, och det är er verklighet som jag har plockat tragiska bilder ur för att illustrera hur det går.

Jag kunde ha fortsatt. Solidariteten har satts på undantag under de socialdemokratiska regeringsåren, och i synnerhet under de senaste åren. På luciadagen 1989 var det den socialdemokratiska regeringen, under Ingvar Carlssons ledning, som skärpte den svenska flyktingpolitiken. Detta fick de tragiska följder som vi kan läsa om snart sagt varje dag i svenska tidningar. Människor som tidigare ansågs ha tillräckligt goda skäl för att få stanna i Sverige får inte längre stanna därför att ni har lagt om flyktingpolitiken.

Det är ni som har skurit ned det svenska biståndet. Nästa år kommer det att vara en miljard kronor lägre i förhållande till det åtagande som vi har gjort gentemot de fattiga länderna. Biståndsministern – som själv råkar vara här i kammaren – har själv erkänt att detta är en urholkning av det svenska biståndet. En miljard – det är lika mycket som det svenska katastrofbiståndet nästa år kommer att uppgå till. Detta sker i ett läge då katastroferna i världen är fler och större än på mycket länge och dessutom möjligheterna i många länder är större än på länge att dels göra verkligt positiva insatser för att utveckla ekonomi och demokrati, dels att göra humanitära insatser. I t.ex. flera afrikanska stater har man börjat införa flerpartisystem. Utvecklingsmöjligheterna är större än på mycket länge.

Det är ni som har sagt nej till omfattande handikappreformer. Det är ni som har tyckt att det är viktigare att subventionera medlemsavgifter i fackliga organisationer och arbetsgivarföreningar än att satsa på stöd till handikappade i Sverige. Ni har därför år efter år – också denna vår – sagt nej till angelägna handikappreformer. Detta är att sätta solidariteten på undantag. Det är ni som är måltavlan för vår kritik – inga andra.

Herr talman! Till sist vill jag beröra frågan om Ny demokrati. Detta parti har haft några frågor som man har kört hårt med. Det är sänkt matmoms och att man skall dricka mer alkohol – bl.a. skall vi ha sänkt inköpsålder på Systemet. Jag har noterat att det är några frågor som Ingvar Carlsson under våren radikalt svängt i. Det är dels matmomsen – plötsligt vände det för någon månad sedan –, dels inköpsåldern på Systemet – jag noterade för någon månad sedan att Ingvar Carlsson förordade sänkt inköpsålder på Systemet. Jag undrar för vem Ny demokrati med Ian Wachtmeister och Bert Karlsson i spetsen är inspirationskälla.

Anf. 48 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja anmäla att jag inte har läst Kjell-Olof Feldts bok. Jag läser däremot gärna vad Allan Larsson skriver. Jag tycker att det har insmugit sig något slags obalans mellan forntid och nutid. Jag skall läsa den om jag får tid någon gång och inte har något viktigare för mig – det är en osannolik situation.

Jag har noterat att det även i övrigt är uppochnedvända världen. Carl Bilt står här och jublar över kösamhället. Om jag vore i Carl Bildts kläder – det är jag ju inte; de är mycket längre än mina – skulle jag ta det väldigt lugnt och framför allt skulle jag ta reda på vad kön vill. Bland de köande befinner

sig Ian Wachtmeister, Bert Karlsson och annat löst folk. Statsministern begär på fullt allvar att man skall svara på hur vi skall ha det med dem.

Jag skall bli mycket allvarlig. Jag säger – som jag sade i slutet av mitt inledningsanförande – att jag har stort förtroende för detta lands väljarkår och dess mognad. Jag tror inte att den svenska väljaren kommer att falla i trans för den sortens ytterkantspiruetter som herrarna Karlsson och Wachtmeister representerar. Minst av alla har ett centerparti någon anledning att räkna in dem i något sorts underlag. De kör i sin egen satellitbana.

Jag vill sedan beröra något av det som statsministern tog upp. Jag tyckte nog att Ingvar Carlsson gav en felaktig bild av historien. Vi skall komma ihåg att det socialdemokratiska regerandet har pågått under i stort sett oavbruten högkonjunktur – nio år. Det verkade ett tag som om det var bortglömt. Det stämmer inte riktigt med den förväntansfulla attityd som Allan Larsson visade upp på förmiddagen. Han talade om en vändpunkt – att man hoppas på en högkonjunktur och att allt då skall bli bättre. Glöm inte den högkonjunktur som ni har haft att regera under!

Matmomsen intresserar många – i synnerhet en majoritet av svenska folket. Det är den viktigaste skattepolitiska åtgärd som kan – och bör – vidtas. Jag välkomnar naturligtvis den omsvängning som har inträtt också här i parlamentet. Jag välkomnar den opinion som har börjat framträda. På vårkanten började ju regeringen faktiskt att röra på sig. Det var först kvinnoförbundets ordförande, sedan Margot Wallström och Mona Sahlin. Jag har väldigt svårt att tro att någon av dem hade charmats av Ian Wachtmeister och Bert Karlsson. Det måste vara något annat som låg bakom. Den 21 maj kapitulerade regeringen för folktrycket – det är min analys av detta. På socialdemokratiskt håll är man mycket medveten om att detta är en i folkopinionen väl förankrad fråga. Vi tycker att det är bra om vi på något sätt har bidragit till att driva fram den opinionen.

Ingvar Carlsson säger att det är socialdemokraterna och en socialdemokratisk regering som är en garanti för att det skall bli något av detta. Men ni hade faktiskt möjlighet att ta ställning nu. Vi hade nämligen lagt ett konkret förslag – med lagtext och allt. Det var bara att rösta. Det hade man väl hunnit med tidigare under perioden också. Man hade kunnat lagrådsgranska osv. Det fanns inga tekniska hinder för att genomföra sänkt matmoms under denna period. Det är det ena. Om ni inte gillade vårt förslag, kunde ni ju ha lagt fram en proposition. Det är ju regeringens privilegium, men det gjorde ni inte.

I och med att ni valt denna modell är problemet nu att inget parti kan ge någon garanti om varken det ena eller det andra. Sanningen är ju att väljarna skall ha ett ord med i laget. Vi garanterar att vi står fast vid vårt förslag om sänkt skatt på maten. Slutsatsen är därför att den som röstar på centerpartiet vet att han röstar för sänkt skatt på maten. Det är den garanti som ett parti kan ge. Inget parti här vill väl så långt förutsäga valresultatet att man tror att man får egen majoritet. Ingen inbillar sig väl att den lyckan skall vederfaras något av partierna.

Jag vill till sist bara för Claes Roxbergh påpeka att han väl häromdagen har deltagit i ett beslut om energipolitiken vars innebörd han uppenbarligen

inte har förstått. Han uttalade nämligen en lögn i fråga om avvecklingen av kärnkraften. Men den frågan kan vi återkomma till.

Anf. 49 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! För att inte verka utanför i debatten skulle jag gärna till protokollet få antecknat att jag har läst Kjell-Olof Feldts bok, men jag tänker inte ytterligare beröra den här i dag.

Jag vet inte hur jag skall tolka Ingvar Carlssons tystnad om de anklagelser som han under detta år har riktat mot oss. Om det är en omvärdering är det bra, men jag tror inte att det bara går att låtsas som om ingenting har hänt. Det svänger ju litet i opinionsundersökningarna för socialdemokraterna – och för alla. Ingvar Carlsson sade häromdagen på LO-kongressen att det beror på gnällspikar. Jag räknar inte in mig i den gruppen – jag har som bekant en annan bakgrund. Jag tror att Ingvar Carlsson får söka orsakerna på annat håll. Orsakerna till påståendet att man inte känner igen socialdemokratin, att det inte går att känna igen den socialdemokratiska politik som har förts under de gångna tre åren, är att socialdemokraterna har sökt kompromisser åt än det ena än det andra hållet och gjort omvärderingar på en hel rad områden.

Det är sant att en minoritetsregering måste söka kompromisser och uppgörelser, men en minoritetsregering behöver ju inte av tvång göra upp med alla partier. En minoritetsregering bör inte ansluta sig till den politik man har bekämpat i den senaste valrörelsen.

Detta är just vad socialdemokraterna delvis har gjort under de gångna tre åren. På några punkter har ni sökt samverkan åt vänster, men i den övervägande delen av fallen är det fråga om uppgörelser med de borgerliga partierna. Den snabbaste högersvängningen var skatteuppgörelsen med folkpartiet. Där anslöt sig socialdemokraterna till det skattealternativ som vi gemensamt i förra valrörelsen bekämpade. I andra fall har det varit samverkan enbart med centern. Mest anmärkningsvärt är kanske ändå att det inte i så få fall har varit uppgörelser och bildande av majoriteter med moderaterna. Det gäller i trafikpolitiska frågor, det gäller försämringen av sjukförsäkringen och en rad andra frågor.

När man suddar ut gränsen mellan socialdemokrater och liberalmoderater i riksdagen leder det lätt till att den gränsen överskrids i väljaropinionen.

Nu finns det förslag om en sänkning av momsen på mat, och socialdemokraterna hånas för att de har ändrat uppfattning i frågan. Jag tycker i stället att det är ett intressant trendbrott. Vi har ju, skulle man kunna säga, som parti drivit det här kravet längre än livslängden på en förstagångsväljare. Vi räknar förslaget som en framgång för alla dem som har krävt lägre skatt på mat, eftersom vi anser att det gynnar barnfamiljer, ensamstående och personer med låg inkomst.

Nu hälsar Olof Johansson alla välkomna in i den här familjen. Också jag välkomnar dem som har ändrat sig. Jag välkomnar att Olof Johansson och centerpartiet äntligen har anslutit sig till den här frågan. Ni anslöt er visserligen några år före socialdemokraterna, men välkomna ändå!

Från högeralliansen kritiseras nu förslaget om sänkt matmoms. Som alternativ vill man sänka all moms med 1,5 %. Jag tror inte att högeralliansens

förslag skulle ge några effekter. Det skulle inte bli fråga om några prissänkningar för konsumenterna. Priserna skulle inte sjunka med 1–1,5 %.

Det är ju det som är skillnaden mellan de två förslagen. En sänkning av matmomsen med 7–8 % skulle ge prissänkningar, men en allmän momssänkning på någon enstaka procent skulle inte ge samma prissänkning för konsumenterna. Vilken butiksägare skulle skicka ut sina anställda för att märka om alla varor och hyllor för några procents lägre pris? Ett par strumpor som kanske kostar 19:90 kr. – fast så litet kostar de väl inte nu för tiden – skulle aldrig märkas om till 19:70 kr. Skulle butiksägaren betala tusentals arbetstimmar för att med tioöringar, som nästan är avskaffade, märka om strumpor, tvålar och tvättmedel? Nej, det skulle inte ge någon effekt. Det skulle inte ge effekter i vare sig priser eller inflation. Men en sänkt livsmedelsmoms kan ge genomslag – i vissa fall kanske priset på köttfärs skulle sänkas med en femma kilot. Det är den politiska skillnaden mellan förslagen.

Jag vill ställa samma fråga som Ingvar Carlsson ställde. Olof Johansson försökte besvara den, men jag är inte lika beskedlig som Carlsson i den här frågan. Jag vill inte bara, Olof Johansson, ha en indikation om vad som händer om det blir en annan majoritet i riksdagen, om Olof Johansson och centern ingår i en högerregering. Jag vill ha ett rakt och rejält besked, Olof Johansson.

Jag skulle också vilja ha ett besked från dem som står bakom Ny start för Sverige. Vad kommer ni att göra åt matmomsen om ni – Gud bevare mig! – skulle få majoritet i riksdagen efter valet?

Anf. 50 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Jag ställde en rad frågor tidigare, men jag fick inte något speciellt bra svar på någon av frågorna.

Jag noterar att Carl Bildt inte svarade alls på min fråga om de fjällnära skogarna. Jag måste tolka det så att han anser att det är fullständigt okej att ett part i går ut i valrörelsen och säger att man skall göra en sak och sedan gör tvärtom. Är det vad moderaternas vallöften är värda?

Sedan till Olof Johansson. I ett av de betänkanden vi debatterade i går, nämligen näringsutskottets betänkande om energipolitiken, fanns en reservation, nr 9, som innebar att vi skulle avveckla kärnkraften och sätta upp år 2010 som ett slutdatum för kärnkraften. Voteringssiffrorna för reservationen blev 280 ja och 36 nej. V och mp röstade för reservationen. Det betyder att centern röstade för utskottets skrivning, och i utskottets skrivning säger man definitivt nej till en sista avvecklingsdag. Det står i utskottets skrivning att man skall avveckla i den takt som är möjligt med tanke på samhällsekonomi och en massa andra saker. Jag kan inte tolka det på något annat sätt än att centern avviker från år 2010. Ingen blir gladare än jag om ni har ändrat er, men beslutet i går står där det står.

Olof Johansson sade i sitt anförande heller ingenting om neutralitetsförbehållet. Jag kan inte tolka det på något annat sätt än att centern accepterar en medlemskapsansökan utan neutralitetsförbehåll. Det är ju också i så fall ett nytt ställningstagande.

Lars Werner sade ingenting som motiverade vänsterns ställningstagande i fråga om jordbrukspolitiken, i fråga om ett borttagande av 500 000 hektar

jordbruksmark och plantering av gran på större delen av den marken och i fråga om ett omöjliggörande av en ekologisk jordbrukspolitik. Varför, Lars Werner?

Av Bengt Westerberg och Carl Bildt fick jag heller inget argument för varför man skall betala 8 miljarder till EGs jordbruksunderstöd, varför man skall understödja den danska baconexporten och det kemikaliserade jordbruket i centrala Frankrike. Det är kanske den typen av understöd som vi skall ägna oss åt i framtiden i stället för u-hjälp.

Det är klart att regeringen har gjort en del. Visst, det vill jag inte ta ifrån er. Men frågan är vad ni *kunde* ha gjort. Det är det som är det intressanta. Jag frågar mig då om Öresundsbron ingår som en del i den Östersjöplan som statsministern talar om. Den ena handen gör ju en sak, och den andra gör något helt annat. Öresundsbron riskerar ju att sabotera hela Östersjön, och då hjälper inga miljöplaner i världen. Saker och ting måste ju hänga ihop. Om Öresundsbron kommer att förstöra syresättningen av Östersjön kan vi satsa miljard på miljard på Östersjöplaner utan att det hjälper. Miljöpolitiken måste vara en helhet, annars går det inte.

Jag är, Carl Bildt och Bengt Westerberg, mycket intresserad av att veta vad det blir för miljöpolitik om det blir en borgerlig regering i höst. Jag har nu kunnat stå här och kritisera den socialdemokratiska regeringen för att den bedriver en dålig miljöpolitik, men frågan är om den miljöpolitik som den borgerliga regeringen kommer att bedriva blir sämre eller bättre. Det skulle jag vilja veta.

Jag uppskattar Bengt Westerbergs engagemang när det gäller handikappade, flyktingar, sjukvård och äldrevård. Det är ett äkta engagemang, och det är ett sådant engagemang som politiker bör ha. Men, Bengt Westerberg, sitter ni inte med ett problem på halsen? Även om ni genomför en förändring av den offentliga sektorn så skall ni ju sänka skatten. Ni sitter med samma budgetunderskott som den socialdemokratiska regeringen. Dessutom har ni dessa 8 miljarder till EG m.m. Frågan är således om omstruktureringen av den offentliga sektorn verkligen räcker för att klara de här problemen. Jag tvivlar på det.

Anf. 51 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Jag gjorde en reflexion när Lars Werner klagade över att jag ännu inte har hunnit svara honom på en viss fråga. Detta är min första replik. I min inledning lyckades jag ändock svara på ett antal frågor från andra partier. Men miljöpartiet ställde någon fråga till de övriga partierna, och då var det dödstyst. Jag skall komma tillbaka till en fråga som jag ställde.

Till Lars Werner vill jag säga att det inte är en myt att vänstern inte har ställt upp på det sätt som jag skulle önska. Visst har vänsterpartiet ställt upp på en del frågor. Men våren 1989, Lars Werner, hade vi en ordentlig diskussion. Resultatet av den och handlingen från Lars Werners sida gjorde mig djupt besviken, och det medför att jag har känt en osäkerhet om möjligheterna att träffa uppgörelser med vänsterpartiet. Det Bo Hammar sedan har sagt om de interna diskussionerna i vänsterpartiet har gjort mig än mer övertygad på den punkten – tyvärr i fel riktning.

Herr talman! Jag ställde en fråga om Ny demokrati. Jag fick ett rakt och

klart svar från Olof Johansson. Jag tackar för det. Carl Bildt nämnde inte detta med ett ord. Carl Bildt har kaskader av angrepp mot mig. Han tog inte upp denna avgörande fråga med ett ord, trots att han har gjort uttalanden som tyder på att han skulle vara beredd att ta in Ian Wachtmeister i en borgerlig regering. Jag kan bara konstatera att det är dystert. Jag blev inte gladare av Bengt Westerbergs inlägg. Det var faktiskt ett inlägg på bottennivå. Han sade att vi har samma uppfattning när det gäller alkoholskatten. Det är fel. Om Bengt Westerberg hade tagit del av mitt inlägg skulle han ha vetat att jag redovisat argument för och emot, men jag anser att vi skall ha kvar nuvarande åldersgränser. Matmomsen togs också upp. Jag skulle vilja säga om att man i Ny demokrati har samma uppfattning som socialdemokraterna, är det så, Bengt Westerberg, att även en trasig klocka visar rätt tid två gånger om dygnet. Det är inte alls något bevis på Ny demokratis pålitlighet i vare sig det ena eller andra avseendet. Kom tillbaka med ett rejält svar, Bengt Westerberg, med ett klart avståndstagande för vad Ny demokrati står för.

Till Olof Johansson vill jag säga när det gäller matmomsen att vi anser att man måste gå via lagrådet och att det förslag som centern lade fram inte håller för ett direkt beslut i riksdagen. Vi hade gärna tagit det på vårriksdagen, men nu får vi gå via lagrådet och det kommer en proposition i höst. Det behöver inte vara något fel i att väljarna får ett ord med i laget.

Carl Bildt! Alla journalister som beskriver mig säger att jag ser väldigt nöjd ut. Jag tror att det är en förhoppning hos Carl Bildt att jag skulle se besviken ut. Jag var särskilt nöjd efter debatten med Carl Bildt häromkvällen. Jag visar ingen bitterhet. Jag tror faktiskt att jag kan visa att jag har förmåga att träffa politiska uppgörelser över blockgränserna. Jag kan visa det i praktiken. Var någonstans var Carl Bildt i energifrågan? Var någonstans var Carl Bildt när det gällde skattereformen? Var någonstans var Carl Bildt när det gällde skolan? Carl Bildt har i fråga efter fråga satsat på konfrontation, medan jag sytt ihop samlande lösningar. Det jag har hört av Carl Bildt i dag har inte gjort mig övertygad om att han skulle bli en statsminister som förmår att samla nationen, borgerligheten, Bengt Westerberg och hans åsikter i en rad frågor och ännu mindre Olof Johansson. Jag tror aldrig att jag har upplevt en opposition som gör anspråk på att ta över regeringsansvaret och som har en så pass stark ställning i opinionsundersökningar, uppvisa en sådan total splittring. De angriper varandra hej vilt. Det enda nya är att de inte tilltalar varandra med namn längre utan är anonyma. Det skall bli intressant att följa denna uppvisning i fortsättningen av valrörelsen.

Det citat av Kjell-Olof Feldt som jag redovisade var från Dagens Nyheter. Det gällde risken med den nyligen föreslagna skattesänkningarna från högeralliansen. Jag kan även citera ur boken där Feldt säger att tvärtom härskar i nationen och bland oppositionspartierna uppfattningen, att nu var det tid för både reformer och skattesänkningar. Litet av detta låg det väl i Bengt Westerbergs inlägg i dag.

Kjell-Olof Feldt hade ingenting att säga om Britt Mogårds bok. Jag får väl fortsätta att återkomma till den. Carl Bildt har inte ens redovisat om han har läst boken. Har Carl Bildt läst Mogårds bok? Däri beskrivs fruktansvärda interiörer av att man inte fick diskutera i den borgerliga regeringen, utan det var pang och så gick de tre ut och sedan blev det beslut. Det är inte att undra

på att det blev som det blev. Nu tror jag inte att Bildt har den auktoriteten att han skulle klara det om han blir statsminister. Så jag tror att det blir betydligt mer diskussion i en framtida borgerlig regering.

Kjell-Olof Feldt satt i en socialdemokratisk regering i nästan 14 år. Han skulle inte ha stått ut en dag i en regering som Carl Bildt skulle företräda. Det kan jag försäkra.

Jag tycker att Bengt Westerbergs inlägg visade litet av desperation. Bengt Westerberg angrep flyktingpolitiken. När folkpartiet satt i regering föreslog man med ett långt mindre tryck på flyktingsidan precis sådana här åtgärder. Bengt Westerberg klagar också över biståndet. Inom högeralliansen föreslår moderaterna direkta nedskärningar. Kom igen Bengt Westerberg när Carl Bildt står upp för ökningar av biståndet. Hur skall handikappreformen förenas med löften om skattesänkningar på 30 miljarder, och där Carl Bildt vill gå ännu längre?

Om Bengt Westerberg inte tål mina frågor skulle jag i stället vilja citera ur folkpartiets egen tidning Nu. En ledamot säger där att nu när folkpartiet har chansen att få gehör för sina socialliberala idéer väljer man att sätta sig i knät på moderaterna. Det är inte jag som säger detta, Bengt Westerberg. Det är en medlem av Bengt Westerbergs eget parti. Mats Sahlin, AU-ordförande i folkpartiets ungdomsförbund, och Olle Pilsäter, förste vice ordförande, säger att som vi ser det saknar moderaterna ett genuint engagemang i välfärdspolitiken. I det valet är det självklart vad folkpartiet måste välja. Samarbete med socialdemokraterna bevarar möjligheten till en generell välfärdspolitik. Samarbete med moderaterna försvårar på sikt möjligheter till denna. Det är precis detta problem jag försöker ta upp. Det är i och för sig bra med Bengt Westerbergs engagemang för ålderdomshem och för handikappade. Vi har tillsammans faktiskt lyckats lyfta fram 5,5 miljarder för att satsa på de äldres omsorg. Men hur går det med det tillsammans med moderaterna? I Stockholms kommun utlovar man nu skattesänkningar. Bengt Westerberg och moderaterna lovar sänkningar på 30 miljarder i landet. Allt det som Bengt Westerberg räknar upp och talar med sådant engagemang om kräver betydande skatter. Det är detta man alltid har kritiserat oss socialdemokrater för. Det finns ett samband mellan att ta hand om de gamla och åstadkomma de där institutionerna och de inkomster man kan redovisa. Om man i stället från folkpartiet satsar tillsammans med moderaterna på en skattesänkningspolitik – jag anser inte att det finns utrymme för sådant i dag – är det klart att jag ställer mig frågan inte bara om trovärdigheten på de områden som Bengt Westerberg räknar upp här utan också på andra områden.

Hur skall Bengt Westerberg klara jämställdheten, som han utmärkt redovisade i inledningen, tillsammans med moderaterna som vill ha en barnomsorgspolitik som definitivt skulle driva tillbaka kvinnorna till hemmet? Det var väl det Bengt Westerberg avsåg när han sade att det finns de som vill återgå till gamla tider. Jag tycker att Bengt Westerberg skall förklara hur han skall ta bort dagisköerna tillsammans med moderaterna. De vill verkligen ta bort dagisköerna, genom att se till att kvinnorna inte kan förvärvsarbeta. Nog finns det mycket för Bengt Westerberg att redovisa efter den s.k. högeralliansens ingång. Men Bengt Westerberg väljer det allra enklaste, nämligen att angripa socialdemokrater som ändå på alla dessa punkter har arbetat i

den riktning som Bengt Westerberg här argumenterar så bra för. Det borde kanske Bengt Westerberg tänka på innan han på en gång säger att högeralliansen är alternativet till svensk politik och rikta ett så våldsamt angrepp mot det som socialdemokratin står för. Okej, vi har inte klarat allt så som vi skulle önska, men vi står faktiskt upp i praktiken för det Bengt Westerberg vackert talar om.

Anf. 52 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Var det inte bitterhet i detta något förgrämda utbrott över borgerliga partier, så vet jag inte vad det är.

Kort angående Feldts bok, denna berömda produkt. Nu säger statsministern att det citat som han sade kom från Feldts bok inte kom från Feldts bok. Nej, det gjorde det faktiskt inte. Det var en artikel i Dagens Nyheter. Läs om den! Den är huvudsakligen riktad mot de momsmanipulationer som den socialdemokratiska regeringen nu ägnar sig åt.

Det enda som Ingvar Carlsson egentligen har att komma med är att Kjell-Olof Feldt inte skulle ha stått ut i en borgerlig regering. Det tror jag i och för sig är en korrekt bedömning. Frågan skulle över huvud taget inte kunna uppkomma, eftersom han inte platsar i en sådan. Det anmärkningsvärda är dock att han inte stod ut i en socialdemokratisk regering. Det är rätt remarkabelt.

När det gäller skatten fanns det i alla fall ett halvbesked från Ingvar Carlssons sida, dvs. inga sänkta skatter. Jag tolkar detta som att svaret på min fråga, om en socialdemokratisk regering vill sänka skattetrycket, är nej. Jag misstänkte det, men det finns anledning att inregistrera det.

Då uppkommer frågan vad man skall göra med matmomsen som man har blåst upp till att bli så viktig. Huruvida denna plötsliga omsvängning beror på att Ingvar Carlsson har charmats av Bert Karlsson eller Olof Johansson är en debatt som jag för övrigt föredrar att hålla mig på avstånd ifrån. Den intressanta frågeställningen är dock den här: Om ni inte får igenom den höjning av momsen som ni vill driva igenom i riksdagen i höst på blöjor, kläder, bensin, vatten, ja på 80 % av allt det som det betalas moms på, skall ni då inte genomföra sänkning av momsen på mat? Det är värt att notera att ni inte talar om någon momssänkning utan en momsomfördelning. Höjd moms på det mesta skall betala sänkt moms på vissa saker. Hur blir det med det om ni inte hittar någon som vill vara med på er momshöjning?

Det upphör inte att förvåna mig att Ingvar Carlsson är så sorglös när det gäller ekonomins utveckling. När 140 000 industrijobb håller på att slås ut och utlandsinvesteringarna ökar mycket snabbt medan de utländska investeringarna i Sverige är mycket dåliga, säger han att vi är på rätt väg. Vi är inte på rätt väg så länge arbetslösheten ökar. Låt det vara ett klart besked från vår sida. Vi kan aldrig säga att vi är på rätt väg så länge arbetslösheten ökar. Det är anmärkningsvärt att en socialdemokratisk statsminister säger detta.

När det gäller samarbetsfrågorna är attityden från Ingvar Carlssons sida gentemot oss litet varierande. I ena stunden är vi är oerhört enade om en förfärlig högerpolitik som hotar det mesta. Jag noterade ett anförande, jag tror att det var av Allan Larsson, där det sades att vi t.o.m. hotar livet för människorna. Ingvar Carlsson var mycket nära det på LO-kongressen. Vi

skulle vara oerhört enade om att hota livet på svenska medborgare. I nästa stund anses vi däremot vara fantastiskt splittrade och kan inte genomföra någonting. Sanningen är att vi har ett program. Det är konkret, öppet redovisat och handfast. Allt fler vill vara med om att genomföra det.

Ingvar Carlsson säger att han är bra på att träffa överenskommelser. Det ligger en del i det, men det är inte det frågan gäller. Frågan gäller om han är bra på att hålla överenskommelser. Det är lätt att träffa överenskommelser, men det är också lätt att springa ifrån dem.

Det är riktigt som Ingvar Carlsson säger att vi har stått vid sidan om t.ex. diskussionerna fram och tillbaka när det gäller kärnkraftsavvecklingen som ni har ägnat er åt. De oåterkalleliga förtidsavvecklingarna som förkunnades i förra valrörelsen är nu helt bortglömda. Vi moderater har stått vid sidan om och sagt att vi icke deltar i sådant spel. Ni har slutit överenskommelser hit och dit, än med den ena och än med den andra. Jag har bara stått vid sidan om och häpnat över den vårdslöshet med vilken socialdemokratin decennium efter decennium behandlar de partier som den då och då samarbetar med. När det passar kan socialdemokratin samarbeta med alla om allt, men när det inte passar är det maktens arrogans som träder fram från detta stora parti som vi skall förpassa från regeringsmakten.

Vem som skall bli minister har jag inte den blekaste aning om. Här gäller det att vi skall vinna ett val. Jag har inte gjort några uttalanden av den art som Ingvar Carlsson säger. Jag rannsakar mitt samvete för att få fram vad jag kan ha sagt som Ingvar Carlsson kan ha tolkat på detta snedvridna sätt. Hans citatkonst har inte direkt firat några triumfer i denna debatt. Det enda jag möjligtvis kan ha sagt som kommer i närheten av detta är att nästan vem som helst skulle kunna ersätta Roine Carlsson som försvarsminister. Jag ber att få understryka att ordet nästan fanns med i detta uttalande.

Vi har ett program. Vi har en allians. Vi har en politik. Vi har ambitioner för framtiden. Socialdemokratin har ingen allians och inget program. 90-talsprogrammet blev makulatur, eftersom en central del i det gällde nej till EG. Vi har den vision, framtidsanda och optimism som kan göra Sverige till en vinnare i Europa på 90-talet. Det är detta som måste ske efter decennier då vi har halkat efter och förlorat mark.

Anf. 53 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Det här med citaten var ganska lustigt. Jag funderade på om jag skulle skicka över en bok, Kjell-Olof Feldts memoarer, till Ingvar Carlsson och skriva i boken att den kommer från en som känner Feldt. Jag känner åtminstone hans bok ganska väl.

Ingvar Carlsson citerade säkert för första gången någonsin ett par ledande LUF-are som de numera kallas, medlemmar av liberala ungdomsförbundet, nämligen Mats Sahlin och Olle Pilsäter. Det är riktigt att de har förespråkat ett samarbete med socialdemokraterna så småningom. Men de säger också att det nu behövs ett samarbete med moderaterna för att få ordning på svensk ekonomi. Om Ingvar Carlsson vill betrakta dem som auktoriteter, hoppas jag att det gäller hela den artikel som han citerade ur.

Statsministern meddelade att han inte var glad över mitt förra inlägg. Det var väl inte meningen att han skulle jubla särskilt mycket över det. Det är

dock ett faktum att socialdemokraterna har satt solidariteten på undantag. Ingvar Carlsson försöker nu fly undan genom att säga att det kommer att bli sämre i framtiden, och han frågar sig hur folkpartiet och Bengt Westerberg skall göra i samarbete med andra i framtiden. Det får vi väl se. Om vi misslyckas med att förverkliga vår politik skall jag ta emot den berättigade kritik som Ingvar Carlsson då kan komma med.

Nu handlar det emellertid om de praktiska resultaten av socialdemokratisk politik. Ingvar Carlsson och socialdemokraterna har inte i praktiken stått upp för de värden som jag talar för. Det är tvärtom så att ni hela tiden har satt dem på undantag – inte så sällan för övrigt i samarbete med moderaterna här i riksdagen. Vilka har ni fått stöd av i kammaren när ni har skurit ned det svenska u-landsbiståndet? Kan Ingvar Carlsson redovisa det från talarstolen. När ni stramade upp flyktingpolitiken på luciadagen, som en extra julklapp strax före jul 1989, vilka var det som gick upp i talarstolen, applåderade beslutet och sade: Detta är precis den flyktingpolitik som vi har tyckt att man skall föra? Kan Ingvar Carlsson redovisa vilka som applåderade ert beslut om flyktingpolitiken den 13 december 1989?

Vi har under våren behandlat en mängd förslag om handikappreformer här i riksdagen. Vilka är det som tillsammans med socialdemokraterna har avslagit alla dessa förslag? Kan Ingvar Carlsson redovisa med vilkas hjälp ni har fått majoritet för att avslå förslag om viktiga handikappreformer? Det skulle vara intressant att höra hur ni har byggt upp era majoriteter under den gångna perioden.

Herr talman! Vi liberaler har två viktiga uppgifter. Den ena är att ge livsluft åt förnyelsen, att riva murar, att bekämpa fördomar och att undanröja hinder. Den andra är att slå vakt om och utveckla välfärden.

Förnyelsen är nödvändig för ekonomisk utveckling. Vi vill att Sverige skall ha en framtid som industrination, och vi känner en stark oro för att den framtiden nu är hotad. Vi vill att det skall finnas riktiga jobb för unga människor som kommer ut på arbetsmarknaden. Vi vill att vanliga löntagare skall få litet mer över i plånboken, så att de kan förverkliga en del av det som de går och drömmer om, men som den svaga löneutvecklingen under de senaste 10–15 åren inte har givit dem möjlighet att göra. Att förnya kräver utmaningar, det kräver äventyr och det kräver mod. Vi vill gärna uppmuntra i synnerhet dem som är unga att söka äventyret och utmaningen. Men vi är övertygade om att det sker bäst om man har en trygg bas, dvs. en välfärdspolitik i grunden.

Det är mycket lätt att ta saker för givet här i tillvaron. Jag kommer ihåg när jag själv var ung politiker på 1960-talet. Vi var alldeles övertygade om – och inte bara vi som var unga för övrigt – att tillväxten var självklar. Tre, fyra, fem procents tillväxt kunde man räkna med och hela debatten handlade om hur vi skulle fördela alla de resurer vi skulle få. Men vi togs snabbt ur den villfarelsen i början av 1970-talet. Då var det ingen tillväxt alls i ekonomin. Vi fick lära oss det som Bertil Ohlin egentligen hade predikat under hela sin tid som politiker, nämligen att man måste vårda de välståndsbildande krafterna.

Misstaget att ta tillväxten för given håller man nu på att göra om i välfärdspolitiken. Nu tar man välfärden för given. Nu finns det de som går ut och

säger att man kan sänka skatterna med flera hundra miljarder kronor och ändå få behålla den välfärd som vi har. Detta är nonsens. Det går inte. I detta ligger också ett mycket klart avståndstagande från partiet Ny demokrati, vilket Ingvar Carlsson efterlyste. Det som har gjort det partiet attraktivt för många tidigare i synnerhet socialdemokratiska väljare är löftet om stora skattesänkningar. Men det går inte att genomföra dessa skattesänkningar och behålla den välfärdspolitik som vi tycker är viktig.

Men välfärdspolitiken måste förnyas. Vi måste se till att ge mer valuta för skattepengarna. Vi måste bättre ta hand om de mest utsatta i vårt samhälle. Gottne Broman, Saga Skarin och Gustaf Bonde måste få ett bättre bemötande än de får i socialdemokratins Sverige. Detta, herr talman, är det liberala budskapet inför höstens val. Vi tävlar inte om att vara bäst i rollen som alla goda gåvors givare. Med 30 miljarder i budgetunderskott, med växande arbetslöshet, med investeringsflykt och utan tillväxt vore det ansvarslöst. Vi tillhandahåller en kompass, den liberala ideologin. Målet är att alla skall vara fria och att alla skall vara trygga. Vi vill gärna söka nya utmaningar och nya äventyr, men med välfärden som bas.
(Applåder)

Anf. 54 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Några saker ur de tidigare replikskiftena vill jag ta upp. Jag tycker att det är viktigt att understryka det som statsministern har sagt tidigare om vilka stora möjligheter som ligger i de satsningar på arbetsmiljö och rehabilitering som vi har åstadkommit under denna valperiod. Jag hoppas också att de som vill ta pengar ur den här potten håller fingrarna borta. Det har förekommit försök även från regeringens sida på den punkten. Men vi har till sist blivit överens om att vi inte skall göra på det sättet. De här pengarna behövs för de svagaste människorna på arbetsmarknaden och för dem som vill komma in på arbetsmarknaden igen. Då behöver de stöd.

Beträffande matmomsen hänvisade jag till folktrycket. Jag tror att det är viktigt att människor inför valet har klart för sig att om vi inte kan uppnå klara majoriteter för sänkt moms på nödvändig konsumtion – maten tillhör den gruppen – den här gången, kommer det aldrig att lyckas. Det finns en risk, säger jag som svar till Ingvar Carlsson, att den här frågan återkommer valrörelse efter valrörelse, utan att människor märker något resultat. Det är sådant som gör att man kan tappa tron, om man tillfrågas så ofta och ingenting händer. Den här frågan var minsann aktuell också tidigare valrörelser.

Låt mig också göra en liten kommentar till det i kärnkraftsfrågan omaka paret Bildt–Roxbergh. När vi deltog i överenskommelsen om energipolitiken var det för att ge stabilitet över valperioderna åt en fråga som kräver just långsiktighet. Det går inte att ändra energisystem över några få år. Det vet alla. Vi har beklagat djupt att så litet har hänt under 80-talet. När vi såg möjligheten att göra något konkret, satsa på hushållning, effektivisering, sparande och förnybar energi, tog vi den chansen. De som inte tänker leva upp till den energipolitiken skall få tillfälle att i valrörelsen bekänna färg. Vi har inte ändrat oss. Vi kommer att arbeta lika hårt som någonsin tidigare för att kärnkraften skall ut ur det svenska energisystemet.

Apropå politiskt beslutade årtal är det viktigt att säga att inget årtal nu är

utpekat, men inget årtal är heller uteslutet. Nu är det resultaten det handlar om, resultat som vi har möjligheter att påverka genom en miljardsatsning på förnybar energi, hushållning och effektivisering. Detta vill jag stryka under med grova streck.

Varför skall man rösta på en reservation, Claes Roxbergh, när det i ett betänkande har klargjorts att i denna fråga har ingen ändring skett. Frågan har nämligen inte förändrats och då ligger det förra energibeslutet kvar, dvs. avveckling senast 2010. Detta borde vara självklarheter.

Den andra frågan, om neutralitetspolitiken, återkommer vi till i morgon.

Sveriges ekonomiska obalanser måste angripas på hemmaplan. Ibland har det funnits en benägenhet att fly ut i Europa, som om man trodde att någon annan skulle hjälpa oss. Det är viktigt att understryka att ingen annan kommer att hjälpa oss. Därför krävs återhållsamhet av alla här hemma. Det är därför vi hela tiden konsekvent har arbetat för ett stabiliseringsavtal på arbetsmarknaden. Det är naturligtvis oerhört viktigt att det arbetet fullföljs, även om 85 % nu har anslutit sig. Detta är snarast en vädjan till dem som fortfarande inte har tagit steget. Här rör det sig verkligen om ett handlande i hela nationens intresse.

Det är inte lätt att sänka skatter i en situation med ökande budgetunderskott, men vi måste ha den inriktningen. Utrymmet är dock begränsat i dagsläget.

Efter 80-talet med ökande klyftor måste välfärden dessutom fördelas rättvisare i Sverige både mellan människor och mellan regioner. Jag instämmer gärna i Bengt Westerbergs engagerade anförande, där han talade för en generell välfärdspolitik. En gång inbjöd jag till överläggningar om en sådan politik. Inte minst gäller det vården av och omsorgen om våra äldre. Vi har kämpat längre än de flesta för ålderdomshemmen i vårt land, dvs. för en dräglig tillvaro på ålderdomen.

Vi arbetar vidare för en rejält höjd grundpension. Dessutom har vi presenterat ett tiomiljardersprogram med förslag om upprustning av järnvägar och vägar samt av utbildningen. Vi vill använda pengar som kan tas in genom försäljning av statliga företag för att modernisera Sverige, och då *hela* Sverige. Vi kommer också att arbeta vidare för ett samhälle i ekologisk balans med en god miljö.

Med den politiken ser vi med tillförsikt valresultatet den 15 september an, då väljarna har att avge sina röster.

Avslutningsvis vill jag tacka mina kolleger för ett gott samarbete under de gångna åren.

(Applåder)

Anf. 55 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson säger att det inte har varit den samverkan mellan våra partier som han önskat. Ja, det är en sak och det är mycket möjligt att han har rätt. Möjligen kan det vara så, att vi ömsesidigt tycker detta.

Men när Ingvar Carlsson sedan som slagträ i debatten försöker använda vad Bo Hammar eventuellt har sagt i interna diskussioner och debatter, tillämpar han en ganska ful debattmetod – en metod som påminner om en annan med nästan samma namn.

Tror verkligen Ingvar Carlsson att jag är helt okunnig om en del av socialdemokraternas interna diskussioner? Så är det naturligtvis inte. Men de skulle *aldrig* falla mig in att använda mig av det i kammarens talarstol. Men nog om detta.

En av det här valets huvudfrågor för oss handlar om att stoppa högeralliansen. Det är naturligtvis en debatt som förs långt utanför det här huset, inte minst inom fackföreningsrörelsen och i dess press. Jag vill till protokollet läsa in slutet av en ledarartikel i tidningen Kommunalarbetaren:

"FÖR ATT SKYDDA VÄLFÄRDEN, sysselsättningen, högre skolutbildning åt alla, klara sjukvården, omsorgen om barn och gamla och övriga nämnda framtidsfrågor, krävs det en politik som bygger på stark parlamentarisk majoritet, en politik som svarar mot de breda folkgruppernas behov. En sådan politik kan aldrig vila på någon högerallians. Den måste vila på socialdemokratin och en bred vänstersamverkan. Med den framtoning centern har i dag borde partiet kunna bidra till en sådan parlamentarisk stabilitet och tillsammans med vänsterpartiet och miljöpartiet säkra en politik i de stora folkgruppernas intresse."

Jag tror att det ligger mycket i ett sådant resonemang.

Herr talman! Jag har poängterat att vi i vårt parti är villiga att konstruktivt medverka i en riksdagsmajoritet som utgår från principerna om arbete, rättvisa, demokrati och en grön miljö. Det är också rubriken när det gäller vår valplattform. Vi är villiga att samverka. Hur mycket vi kan uträtta beror naturligtvis på det stöd som vi får i valet och på vilken opinion som finns efter valet. Men vi kompromissar inte bort vår politik vare sig på förhand eller i efterhand. Det har vi visat under den gångna valperioden.

Valets huvudfråga kan aldrig vara frågan om sänkt skattetryck eller inte. Löftesballongerna beträffande detta med kraftiga skattesänkningar är, i bästa fall, bara blå löftesballonger. I värsta fall rör det sig om ett öppet hot mot välfärden.

Vidare står vi upp för arbetarrörelsens klassiska grundvärderingar. Men det gäller inte att ta upp socialdemokraternas avlagda dräkt, utan det gäller att förnya och att gå vidare. Vi vet att människor har kraft att gemensamt förändra och leda utvecklingen i nya banor.

Valet i höst är ett vägval. Det handar inte om ett val mellan två regeringsalternativ, utan det handlar om ett val mellan rättvisa och solidaritet å ena sidan och en passiv anpassning till näringslivets och marknadens krav å andra sidan. Alla som har förlorat på den omfördelning från arbetet till kapital som har skett behöver ett alternativ som kämpar för ett samhälle där inte finns några orättvisor eller klassklyftor, ett socialistiskt alternativ.

Vi vill stoppa högervridningen. Ett förstärkt vänsteralterntiv ger kraft åt en folklig rörelse för ett självständigt och solidariskt Sverige – ett Sverige, där människor lever i samverkan och gemenskap.

Anf. 56 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Det är så att man kan bli lätt förvirrad, Olof Johansson! När det gäller det som han hänvisar till står det i fråga om riksdagens uttalande från 1980 att kärnkraften skall vara avvecklad år 2010. Detta har inte varit föremål för förnyad behandling. Det står att kärnkraftsavvecklingen kan in-

ledas. I vilken takt det kan ske avgörs av resultatet av hushållningen med el, av tillförseln av el från miljöacceptabel kraftproduktion osv.

Detta gäller utifrån givna förutsättningar. Jag tolkar detta så, att det är de här aktuella förutsättningarna som avgör i vilken takt kärnkraften skall avvecklas. Det betyder att år 2010 inte längre gäller. Jag begriper alltså inte hur man kan ha ett äpple kvar samtidigt som man äter upp det. På något sätt är det vad Olof Johansson försöker sig på. Man måste ju bestämma sig för vad man vill göra, och det är precis vad vi har gjort. År 2010, som centern röstat bort, skall kärnkraften vara borta. Sedan får vi anpassa vår kraftproduktion utifrån detta förhållande. Det är ju på det viset det fungerar.

Prisnivån och politiska beslut kommer att vara styrande för hur elproduktionen kommer att se ut i vårt land. Detta gör att vi skjuter på kärnkraftsavvecklingen, så att vi hamnar bortom år 2010.

Carl Bildt talar väldigt gärna om andra som sviker givna löften. Men han har ännu inte kommenterat detta med den fjällnära skogen. Där har vi ett exempel på löften som moderaterna har svikit.

Vidare har jag ännu inte fått någon kommentar från Olof Johansson om neutralitetsförbehållet i fråga om EG-ansökan.

Jag har en sammanställning av voteringar som förekommit under den gångna mandatperioden. Det gäller alltså samtliga tre år som har gått efter förra valet. Riksdagens utredningstjänst har gjort en sammanställning av hur många gånger socialdemokraterna och moderaterna har röstat för samma sak under de här tre riksdagsåren. Av listan framgår det, och detta är mycket intressant, i vilka frågor socialdemokraterna och moderaterna har funnit varandra. Detta anknyter mycket bra till det som Bengt Westerberg sade tidigare.

I vilka frågor har de då funnit varandra? Ja, när det gäller riksdagsåret 1988/89 rör det sig om bevarandet av ett antal åar. Det handlar alltså om bevarandeintressen. Vidare gäller det den ekonomiska politiken och miljön. Det gäller avvecklingen beträffande massaindustrins utsläpp. Det gäller PCB, katastrofersättning, skyddet av utrotningshotade djur, naturvårdsgränsen, avgaskrav för lastbilar och bussar, vattendomstolarnas sammansättning, saltvatteninträngningen i grundvattnet, satsningar på inhemska bränslen, kontroll över tillverkning av krigsmateriel, uppehållstillstånd för make och maka, flyktingkvot, barnutredningar, förvar av barn, västkustbanan, vissa övriga projekt i Västsverige när det gäller upprustning av skilda bandelar osv.

Det här är alltså några axplock gällande riksmötet 1988/89. Och det är likadant när det gäller andra riksmöten. Detta bestyrker att det i svensk politik alltså inte är fråga om höger – vänster, utan vi får se det i ett helt annat perspektiv. För vilka krafter är det som finner varandra? Det är, precis som Bengt Westerberg var inne på, de tillväxtorienterade krafterna, som vill ha tillväxt till varje pris. Dessa krafter är massivt representerade i moderata samlingspartiet. De är väl representerade i det socialdemokratiska partiet. De finns även i andra partier, men dessa två partier har alltså lyckats finna varandra i många frågor som går emot miljöintressen och många gånger emot flyktingfrågan och andra frågor av humanitär karaktär. Vi skulle behöva ha en annan ordning i svensk politik, där inte tillväxtintressena fann

varandra utan motsatsen, där miljöintressena och de humanitära intressena fann varandra i stället. Dessa intressen finns representerade i alla partier i varierande utsträckning. Det är dessa intressen som skulle behöva bilda en ny majoritet i svensk politik.
(Applåder)

Anf. 57 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Får jag först säga till Lars Werner att jag gjorde mina bedömningar efter Bo Hammars offentliga uttalanden. Vad han har sagt internt har jag ingen aning om, men det måste ha varit mycket värre, eftersom Lars Werner reagerade så våldsamt.

Ålderdomshemmen har tagits upp i debatten. Av några inlägg från de borgerliga företrädarna skulle man kunna tro att de inte känner till att det finns ålderdomshem här i landet. Det finns faktiskt 800 ålderdomshem med närmare 40 000 platser. Det är sant att en del har försvunnit: ålderdomshem på så där 11–12 kvadratmeter utan dusch, utan ens en kokplatta och med en standard som inte är värdig de gamla som har varit med och byggt upp det här landet. Vi har i stället fått 25 000 platser sedan 1982 i servicelägenheter och långt fler möjligheter till omvårdnad än vad vi hade när vi tog över regeringsmakten. Men det är inte tillräckligt. Därför vill vi satsa mer på gemensamma sektorn. Jag tror att de äldre som har varit med och kämpat för förändringar och förbättringar vet vilka som har varit för reformerna, de nödvändiga skattehöjningarna, och vilka som har varit emot. De gamla vet bättre än någon annan vilka de kan lita på.

För framtiden vill jag säga att i valet mellan skattesänkningar – detta riktat till Bengt Westerberg och Carl Bildt – och de gamlas trygghet väljer vi att ge de gamla en värdig ålderdom.

Jag noterar med tillfredsställelse att Olof Johansson reagerade mot, som han uttryckte det, dem som vill ta pengar från arbetslivsfonden. Det är bra att Olof Johansson sade det. Det belyser återigen detta att han inte i klartext vill säga att det är Carl Bildt – han står nu där mitt i salen och brukar ju bli oerhört irriterad, om inte statsråd hör på vartenda ord av vad han själv tycker – som vill ta pengarna från arbetslivsfonden och ge till arbetsgivarna. Det var som sagt bra att Olof Johansson sade detta, och jag får väl stå ut med att det sammanhållande kittet mellan de borgerliga partiledarna är att de inte längre kallar varandra vid namn. Det är ett lysande framsteg.

Jag måste säga att det är sorgligt att varken folkpartiet eller moderaterna här i dag klart har kunnat ta avstånd från Ian Wachtmeisters parti. Uppriktigt sagt hade jag förväntat mig det, men jag får väl nöja mig med att Olof Johansson var klar och entydig på den punkten. Så vill jag gärna tala om att Carl Bildt i en intervju i tidningen I Dag den 11 maj svarade på frågan om han var beredd att ge Ian Wachtmeister och Ny demokrati en ministerpost i en borgerlig regering: "Jag vet inte om han ens är intresserad. Ny demokrati är en så diffus företeelse, ett parti som knappt har ett program. Vi får väl se." I stället för ett rakt nej håller Carl Bildt denna fråga öppen. Det gör mig utomordentligt förvånad.

Får jag då rätta en felaktighet i det Carl Bildt sade, och det gäller momsen. Momsen kommer inte att höjas den 1 januari. Den kommer att ligga kvar på

oförändrad nivå utom när det gäller matvaror, där socialdemokraterna vill sänka momsen. Där utlovar vi att om vi inte får en borgerlig regering så kommer det inte att bli tal om höjning av momsen.

Sedan till Bengt Westerberg: I vilket land tas flyktingar emot bättre än i Sverige? Vilket land – bortsett från ytterligare tre länder – har ett högre u-landsbistånd? Sverige och tre andra länder har det högsta u-landsbiståndet i världen. I vilket land har de handikappade det bättre än i Sverige? Hur skulle det gå med de handikappade barnen, om man genomförde de förslag till barnomsorg och barnpenning som moderaterna framför?

Bengt Westerberg ställde när det gäller områden där vi inte alltid kunnat göra vad vi önskat i tillräcklig snabb takt frågan: Vilka är det som har applåderat? Jo, Bengt Westerberg avsåg moderaterna, fastän han inte ville säga det. Det är just med moderaterna som Bengt Westerberg nu vill söka inte bara ett samarbete punktvis utan ett etablerat samarbete om den ekonomiska politiken, med huvuduppgiften att sänka skatter. Hur blir det då med biståndet? Hur blir det då med de handikappade? Hur blir det då med de gamla? Detta är de tre behjärtansvärda exempel som Bengt Westerberg tog upp. För dessa människor borde de partier som tror på solidaritet och samverkan tillsammans göra någonting för att skapa en rimlig tillvaro. Jag tror inte ett ögonblick att det kommer att lyckas tillsammans med moderaterna.

Det finns behov av en fortsatt politik som bygger på medmänsklighet. Jag har trots allt förhoppningar om att det skall gå att bygga upp ett sådant samarbete, men jag är bergsäker på att det inte går att konstruera ett sådant samarbete tillsammans med moderata samlingspartiet.

Från folkpartiets sida har det utlovats ökade utgifter och sänkta skatter. Men först skall vi skapa ett ekonomiskt utrymme och sedan genomföra de reformer på de områden som Bengt Westerberg här har argumenterat för. Jag tror faktiskt att om Bengt Westerberg menade allvar med sitt inlägg i dag – jag hoppas verkligen att han gjorde det – så kommer Bengt Westerberg och folkpartiet förr eller senare behöva vända sig till socialdemokraterna för att skapa en praktisk majoritet för en sådan politik.

Bengt Westerberg klagade över att Allan Larsson och jag citerade ur Dagens Industri. Om det inte räcker kan jag citera ur Veckans Affärer, som skriver: Orderingången uppåt redan i sommar.

Jag har naturligtvis citerat ur dessa tidningar därför att det visar att den svartmålning som framför allt moderaterna ägnar sig åt, och i dag stundtals även folkpartiet, inte stämmer med verkligheten. Då skulle inte våra ledande affärstidskrifter uttrycka sig på det sätt som de gör.

Vi får, herr talman, säkert tillfälle att återkomma till en del av de frågor som vi har diskuterat i dag efter sommaren i den valrörelse som skall äga rum. Om vi inte har kunnat få svar på alla frågor i dag ges förhoppningsvis möjligheter till det längre fram.

Under tiden hoppas jag att kammarens ledamöter skall få en bra sommar med möjligheter till avkoppling och att vi skall mötas i en valrörelse, vilken gärna får bli hård, där vi alla bör känna ett ansvar för att det blir en sjyst valrörelse i enlighet med den tradition som vi brukar ha förmåga att genomföra en valrörelse i Sverige.

Många kommer säkerligen att uppfatta detta val som ett mycket utomor-

dentligt viktigt val när det gäller hur 90-talets samhälle skall se ut, vilka värderingar som skall styra och påverka. Vi har uttalat oro över att resultatet kan bli en sammansättning som kan medföra att Sverige blir svårare att styra och ta ansvar för. Det är ändå min förhoppning att valrörelsen skall kunna genomföras på ett sådant sätt att de dystra spådomarna inte uppfylls, utan att det i samspelet mellan regeringsmakt och riksdag skall kunna utvecklas en politik som är till gagn för vårt land och som gör att medborgarna fortfarande kommer att uppleva Sverige som ett bra land att leva och bo i.

Med det anförda ber jag att få önska kammarens ledamöter en god och en stimulerande sommar.

(Applåder)

Partiledardebatten var härmed avslutad.

8 § Beslut rörande finansutskottets betänkande FiU30

Företogs till avgörande finansutskottets betänkande 1990/91:FiU30.

Mom. 1 (de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken)

Först biträddes reservation 2 av Lars-Ove Hagberg med 22 röster mot 19 för reservation 3 av Carl Frick. 270 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträddes reservation 1 av Anne Wibble m.fl. med 134 röster mot 18 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg. 161 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 132 för reservation 1 av Anne Wibble m.fl. 36 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (stabiliseringsavtalet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (AP-fonderna)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 136 för reservation 6 av Anne Wibble m.fl.

Mom. 8 (sänkt mervärdeskatt på livsmedel och serveringstjänster m.m.)

Först biträddes reservation 15 av Anne Wibble och Lars De Geer med 41 röster mot 18 för reservation 16 av Lars-Ove Hagberg. 255 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträddes reservation 14 av Gunnar Björk m.fl. med 70 röster mot 40 för reservation 15 av Anne Wibble och Lars De Geer. 205 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträddes reservation 14 av Gunnar Björk m.fl. med 70 röster mot 61 för reservation 13 av Lars Tobisson m.fl. 184 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 144 röster mot 73 för reservation 14 av Gunnar Björk m.fl. 98 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (mervärdeskattens nivå och utformning i framtiden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Anne Wibble m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (turistnäringen)

Först biträddes reservation 22 av Anne Wibble m.fl. med 150 röster mot 34 för motion Fi46 av Leo Persson m.fl. 128 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 158 röster mot 153 för reservation 22 av Anne Wibble m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 14 (de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen)

Först biträddes reservation 26 av Gunnar Björk och Ivar Franzén – som ställdes mot reservation 28 av Carl Frick – med acklamation.

Härefter biträddes reservation 25 av Anne Wibble m.fl. med 101 röster mot 34 för reservation 26 av Gunnar Björk och Ivar Franzén. 180 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 106 för reservation 25 av Anne Wibble m.fl. 63 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 37 (information om Sveriges samarbete med EG)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 68 för reservation 30 av Gunnar Björk m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 12 juni

Företogs till avgörande utbildningsutskottets betänkande 1990/91:UbU21 samt finansutskottets betänkanden 1990/91:FiU37 och FiU34 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 130).

Utbildningsutskottets betänkande UbU21

Mom. 8 (lokalisering av statens institut för handikappfrågor i skolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (ombildning av universitet och forskningshögskolor till fristående stiftelser)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 101 för reservation 10 av Ann-Cathrine Haglund m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU37

Mom. 1 (allmänna riktlinjer för omställning och minskning av den statliga administrationen)

Först biträddes reservation 2 av Gunnar Björk och Ivar Franzén – som ställdes mot reservation 4 av Carl Frick – med acklamation.

Härefter biträddes reservation 1 av Anne Wibble m.fl. med 103 röster mot 34 för reservation 2 av Gunnar Björk och Ivar Franzén. 177 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 144 röster mot 101 för reservation 1 av Anne Wibble m.fl. 69 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2–28

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU34

Mom. 1 (bankernas medverkan i den statliga betalningsförmedlingen)

Utskottets hemställan bifölls med 206 röster mot 102 för reservation 1 av Anne Wibble m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Meddelande om utdelad statistik

Anf. 58 ANDRE VICE TALMANNEN:

På ledamöternas bänkar har utdelats statistik avseende kammararbetet under valperioden 1988–1991.

Ajournering

På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 17.00 att ajournera förhandlingarna till kl. 17.10 för att bereda finansutskottet tillfälle att besluta om sammanställningen av statsbudgeten m.m.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 17.10.

11 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1990/91:197 Produktskadelag

1990/91:198 Vissa ändringar i aktiebolagslagen

1990/91:200 Statsrådens arvoden

Förslagen
1990/91:17 Riksdagens revisorers förslag angående den svenska hälso- och sjukvården
1990/91:19 Riksdagens revisorers förslag angående planeringen och genomförandet av boverkets lokalisering

Motionerna
med anledning av prop. 1990/91:195 Aktiv flykting- och immigrationspolitik m.m.
1990/91:Sf58 av Gullan Lindblad m.fl. (m)
1990/91:Sf59 av Lars Werner m.fl. (v)
1990/91:Sf60 av Ragnhild Pohanka m.fl. (mp)
1990/91:Sf61 av Hans Göran Franck m.fl. (s)
1990/91:Sf62 av Maria Leissner m.fl. (fp)
1990/91:Sf63 av Rune Backlund m.fl. (c)

Finansutskottets betänkanden
1990/91:FiU36 Sammanställning av tilläggsbudget II för budgetåret 1990/91
1990/91:FiU38 Räntor på statsskulden, m.m.
1990/91:FiU39 Statsbudgetens inkomster för budgetåret 1991/92
1990/91:FiU40 Statsbudgetens utgifter för budgetåret 1991/92
1990/91:FiU41 Statsbudget för budgetåret 1991/92

12 § Kammaren åtskildes kl. 17.12.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 12 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 33 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 45 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.00 och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 13 juni

1 § Justering av protokoll 1
2 § Hänvisning av ärende till utskott 1
3 § Ändring av anslagsbeloppet till Lokala och individuella linjer samt fristående kurser 1
Utbildningsutskottets betänkande UbU22
Beslut 1
4 § Postens bankverksamhet 1
Näringsutskottets betänkande NU39
Beslut 2
5 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden 2
Näringsutskottets betänkande NU42
Beslut 2
6 § Den ekonomiska politiken m.m. 2
Finansutskottets betänkande FiU30
Debatt
Lars Tobisson (m)
Anne Wibble (fp)
Gunnar Björk (c)
Lars-Ove Hagberg (v)
Carl Frick (mp)
Hans Gustafsson (s)
Finansminister Allan Larsson (s)
Birgitta Hambraeus (c)
Stig Alemyr (s)
Leo Persson (s)
Beslut fattades under 8 §
7 § Partiledardebatt 69
Carl Bildt (m)
Bengt Westerberg (fp)
Olof Johansson (c)
Lars Werner (v)
Claes Roxbergh (mp)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
8 § Beslut rörande finansutskottets betänkande FiU30 111
9 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 12 juni 112
Utbildningsutskottets betänkande UbU21
Finansutskottets betänkande FiU37
Finansutskottets betänkande FiU34

10 § Meddelande om utdelad statistik 113
Andre vice talmannen
Ajournering 113
Återupptagna förhandlingar 113
11 § Bordläggning 113

gotab 98967, Stockholm 1991